

NORGE I VERDEN

En analyse av elevtekster, sett i lys av Norges offisielle forståelse og to lærebøkers framstillinger av Norges rolle i verden.

Ida Sandholtbråten

Masteroppgave i samfunnsfagdidaktikk

Program for lærerutdanning

NTNU

Trondheim, mai 2011

Forord

Etter mange reiser rundt om i verden har jeg blitt interessert i hvordan vi oppfattes av andre og hvordan vi framstiller oss sjøl som nasjon. Det er spennende å møte mennesker med andre syn på eget land og verden enn en sjøl. Det er med stor interesse jeg tok fatt på arbeidet med å finne ut hva norske elever i videregående skole tenker om Norges rolle i verden. Endelig er jeg ved vegs ende.

Jeg vil rette en stor takk til Trond Solhaug for fantastisk veiledning. Han er utrolig dyktig, og har sørget for at jeg har holdt fokus og klart å skape en rød tråd i oppgaven. Jeg har enorm respekt for hans tålmodighet og evne til å “knyte igjen sekken”, når mine tanker og ideer har vært for flyktige.

I tillegg må pappa, Jan Arne, takkes for korrekturlesing og norskkurs. En takk må også gis de dyktige medstudentene mine. Dere har utfordret meg, støttet meg og dratt meg videre.

Trondheim, 23.05.11

Ida Sandholtbråten

Sammenfatning

I denne masteroppgaven presenteres elevers bilder av Norges rolle i verden. Oppgavens problemstilling er: **Hvilke bilder av Norges rolle i verden har elever i den videregående skolen?** Oppgaven har også en presiserende undertittel: **-En analyse av elevtekster, sett i lys av Norges offisielle forståelse og to lærebøkers framstillinger av Norges rolle i verden.**

Elevenes tekster danner utgangspunkt for å si noe om deres bilder, som er forstått som mentale modeller, av Norge i verden. Det er Halfords teori om mentale modeller som ligger til grunn for oppgaven, sammen med Torney-Purtas forskning. Ved å se elevtekstene i lys av to sider i elevenes læringskontekst er det mulig å peke på noen likheter og forskjeller mellom elevtekstene, Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstillinger.

Det er tekster skrevet av 88 elever ved vg2 studieforbereende som danner hovedmaterialet for oppgaven. Disse sees i lys av Norges offisielle forståelse gjennom Stortingsmelding nr. 15 (2008-2009) *Interesser, ansvar og muligheter* og de to lærebøkene *Radar* og *Streif*.

Metoden tekstanalyse med fokus på innholdsanalyse er benyttet. Analysen har tatt utgangspunkt i en egenutviklet analytisk modell med fire dimensjoner og 14 kategorier: **1. Staters egenskaper:** *Beliggenhet, befolkning, størrelse, økonomiske ressurser, naturressurser, historie og kultur, kompetanse, og samfunnsverdier.* **2. Mellomstatlige forhold:** *Forhold til andre stater, internasjonale organisasjoner, engasjementspolitikk og klima og miljø.* **3. Kapitalistisk verdensøkonomi:** *Verdensøkonomi.* **4. Militær verdensordenen:** *Militære forhold.* Den analytiske modellen er laget med bakgrunn i teorier av Giddens og Østerud. I tillegg er elevtekstene analysert med tanke på framstillingsmåte i forhold til å være beskrivende eller reflekterende.

Konklusjonen i oppgaven er at elevenes mentale modeller av Norges rolle i verden er meget forskjellige slik det kommer til uttrykk i mitt materiale. Det mest frekvente bildet er Norge som en rik oljegigant, og Norge som handelsnasjon. Et middels frekvent bilde er Norge som humanitær stormakt. Innenfor hver av de fire hovedkategoriene i den analytiske modellen kan det trekkes fram følgende bilder i elevenes beskrivelser: Innenfor statens egenskaper er det framtrede bilde at Norge er en liten, men rik oljenasjon. Innenfor kapitalistisk verdensorden er det framtrede bilde Norge som handelsnasjon. Innenfor mellomstatlige forhold er det framtrede bilde Norge som et vennskapelig land og en humanitær stormakt. Innenfor den militære verdensordenen er det framtrede bilde Norge som militær aktør. Når det kommer til framstillingsmåte og teksttype viser tekstene at elevene i liten grad har et kritisk bilde av Norges rolle i verden.

Innhold

1 Innledning.....	1
1.1 Aktualisering av temaet.....	1
1.2 Problemstilling.....	2
1.3 Tidligere forskning.....	4
1.4 Sammendrag og oppgavens oppbygging	7
2 Teori.....	9
2.1 Presentasjon av teori.....	9
2.2 Mentale modeller.....	9
2.3 Elementer i mentale modeller av Norges rolle.	12
2.3.1 Globalisering og det internasjonale systemet.....	12
2.3.2 Staters rolle	13
2.3.3 Analytisk modell	15
2.4 Framstillingsmåte: Beskrivelser og refleksjon.....	17
2.5 Oppsummering.....	17
3 Metode	19
3.1 Innledning.....	19
3.2 Datagenerering.....	19
3.3 Datainnsamling.....	20
3.4 Design og utvalg	21
3.5 Datagenerering.....	22
3.5.1 Innholdsanalyse.....	23
3.5.2 Lærebokanalyse.....	24
3.6 Analytisk framgangsmåte	24
3.6.1 Analyse av to sider i elevenes læringskontekst.....	25
3.6.2 Elevtekstanalyse	25
3.7 Forventninger	26
3.8 Refleksjon rundt metodiske spørsmål.....	26

4	Elevenes læringskontekst	29
4.1	Læringskonteksten og elevers informasjonskilder	29
4.2	Norges offisielle syn på egen rolle i verden	30
4.2.1	Statens egenskaper	31
4.2.2	Kapitalistisk verdensøkonomi.....	32
4.2.3	Mellomstatlige forhold.....	32
4.2.4	Militær verdensorden.....	34
4.2.5	Oppsummering.....	35
4.3	Lærebøker	36
4.4	<i>Radar</i>	37
4.4.1	Statens egenskaper	38
4.4.2	Kapitalistisk verdensøkonomi.....	39
4.4.3	Mellomstatlige forhold.....	40
4.4.4	Militær verdensorden.....	41
4.4.5	Oppsummering.....	42
4.5	<i>Streif</i>	42
4.5.1	Statens egenskaper	43
4.5.2	Kapitalistisk verdensøkonomi.....	43
4.5.3	Mellomstatlige forhold.....	43
4.5.4	Militær verdensorden.....	44
4.5.5	Oppsummering.....	45
4.6	De to sidene av læringskonteksten sett i forhold til hverandre.....	45
4.7	Forventninger	47
5	Elevtekstene	49
5.1	Skrivemåter	49
5.2	Elevenes beskrivelser gjennom kvantitativ tilnærming	50
5.2.1	Statens egenskaper	53
5.2.2	Verdensøkonomi	55
5.2.3	Mellomstatlige forhold.....	56
5.2.4	Militære forhold	60
5.2.5	Innflytelsesevne.....	61
5.6	Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til kjønn	63
5.7	Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til skole	64

5.8 Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til klasse.....	65
5.7 Representative tekster	67
5.8 Oppsummering.....	72
6 Diskusjon.....	73
6.1 Innledning.....	73
6.2 Elevtekstene sett i lys av Norges offisielle forståelse.....	73
6.3 Elevtekstene sett i lys av de to lærebøkene.....	75
6.4 Innflytelsesevne.....	77
6.5 Refleksjon	78
6.6 FN.....	79
6.7 Krig eller fred?	79
6.8 Hvem er “Norge”?	80
6.9 “Vi” og “de andre”	80
6.10 Oppsummering.....	81
7 Konklusjon	85
7.1 Kvantitativt resultat og resultat av analyse gjennom analytisk modell	85
8 Didaktiske implikasjoner.....	87
8.1 Reflekterende perspektiv	87
8.2 Klasserommet og det offentlige rommets prinsipp	87
8.3 Det offentlige rommets prinsipp og Norges rolle i verden	88
8.4 Avslutning.....	90
<i>Litteraturliste</i>	<i>91</i>
Tabelliste	95
Figurliste	95
Modelliste.....	95
Vedlegg 1	97
Vedlegg 2	99
Vedlegg 3	101

1

Innledning

1.1 Aktualisering av temaet

Verden er en mosaikk av mange ulike land med mange ulike roller. Alle land har sitt særpreg og handlingsrom. Norges rolle i verden er preget av historiske aspekt og politiske prioriteringer, og landets internasjonale engasjement er både kritisert og hyllet.

Norges humanitære og fredsskapende innsats har ført til økt anerkjennelse i verden. Oslo-avtalen fra 1993 bidro til å sette Norges rolle på kartet, og den årlige utdelingen av Nobels fredspris får stor internasjonal oppmerksomhet. Men de samme temaene har også ført til kritikk. Med jevne mellomrom blusser debatten rundt Norges utenrikspolitiske roller opp. Fredsarbeid, militær innsats og bistandsarbeid er tre sider ved Norges rolle i verden som ofte kritiseres. Det settes spørsmålstegn ved suksessen ved Norges deltagelse i fredsmekling i Midtøsten og Sri Lanka. I tillegg har Norges deltagelse i militære operasjoner på Balkan og i Afghanistan skapt debatt. Seinest i mars ble Norges rolle som militær deltager diskutert i media, i samband med NATOs aksjon i Libya.

Norges rolle i verden er kompleks og kan ikke forklares med et enkelt svar. Globalisering bidrar også kontinuerlig til endringer i verden. Globalisering handler om prosesser som bidrar til påvirkning, samhandling og avhengighet mellom stater og mennesker. Disse prosessene foregår på en rekke områder i samfunnet: næringsliv, politikk, økonomi, kultur, og teknologi, og påvirker både samfunn og mennesker.

Både verden og Norges rolle i den har endret seg mye de siste tiårene på grunn av globalisering. Verden er ikke lenger dominert av maktkamp mellom to stormakter, og mindre stater har gjort seg mer gjeldende. Norge har tatt del i denne utviklingen, og er både politisk aktør, handelsaktør og militær aktør i verden.

“Norge i verden” er et aktuelt samfunnsfaglig tema som ofte er i fokus. Elever er mer enn noen gang både påvirket av, og opptatt av verden rundt seg. Utdanningens evne til å gi elevene kompetanse til å forstå den komplekse verden er av stor betydning for deres evne til å takle den globaliserte verden.

Det er vanskelig for elever å orientere seg og forstå en verden i konstant endring. Utdanning skal bidra til at elever får kunnskap og kompetanse til å takle utfordringene som møter dem i dagens og morgendagens samfunn. Forståelse av verden, og eget lands rolle i den, er nødvendig for at elevene skal kunne delta i samfunnet lokalt og globalt.

Målet om internasjonal forståelse er tydelig beskrevet i den norske læreplanen. I den generelle delen av læreplanen for Kunnskapsløftet står det at utdanningen skal “fremme demokrati, nasjonal identitet og internasjonal bevissthet” (Utdanningsdirektoratet, 1997). Å fremme nasjonal identitet handler blant annet om å gi elevene kunnskap om Norge og norske verdier. Internasjonal bevissthet handler blant annet om å få kunnskap om, og forståelse for, det internasjonale systemet og andre kulturer. Elever skal altså utvikle kompetanse til å forstå både hvordan egen stat og hvordan verden fungerer.

Opplæring av internasjonal forståelse er et generelt ansvar for hele utdanningen, men opplæringen innenfor dette området er forankret i samfunnsfaget. Det internasjonale aspektet er spesielt satt i fokus gjennom fagområdet “internasjonale forhold” i videregående opplæring. I fagets læreplan står det at elever skal gis “innsikt i det politiske systemet i Norge og i det internasjonale samfunnet” (Utdanningsdirektoratet, 2010a). Dette læringsmålet handler om det politiske aspektet ved verdenssamfunnet. Dette aspektet er også tydelig i et annet kompetansemål: “gje døme på internasjonalt samarbeid og beskrive Norge som internasjonal aktør” (Utdanningsdirektoratet, 2010b). Internasjonalt samarbeid og Norge som internasjonal aktør handler både om det politiske aspektet og om andre dimensjoner i verdenssystemet slikt som militær makt og økonomi.

“Norge i verden” er et tema som ikke har et gitt svar. Det gjør temaet godt egnet for et av formålene med samfunnsfag, å: “gje elevane større evne til å tenkje fritt, perspektivrikt, kritisk og tolerant” (Utdanningsdirektoratet, 2010a).

Temaet “Norge i verden” er aktuelt på grunn av globalisering og på grunn av Norges deltagelse på ulike områder i verden. Det er et tema som det skal settes fokus på i samfunnsfaget, og som kan brukes for å fremme elevens evne til å reflektere. Det er også et område som det er gjort lite fagdidaktisk forskning innenfor.

Videre i dette kapittelet presenteres oppgavens konkrete problemstilling, før tidligere relevant forskning innenfor samfunnsfagsdidaktikk presenteres.

1.2 Problemstilling

Med bakgrunn i temaet **Norge i verden** er den konkrete problemstillingen for masteroppgaven:

Hvilke bilder av Norges rolle i verden har elever i den videregående skolen?

Oppgaven har også en presiserende undertittel: **-En analyse av elevtekster, sett i lys av Norges offisielle forståelse og to lærebøkers framstillinger av Norges rolle i verden.**

Fokuset i oppgaven er på hvordan elever i tekst beskriver sine oppfatninger av Norges rolle i verden. Videre vil jeg se elevenes tekster i lys av Norges offisielle forståelse og to lærebøkers framstilling av Norges rolle i verden.

Å se elevtekstene i lys av Norges offisielle forståelse av sin rolle i verden og to lærebøker framstilling av denne rollen gir et bredere perspektiv på elevenes framstillinger fordi dette er to sider i elevenes læringskontekst. Det offisielle synet på landets rolle, gitt av staten, er en sterk bidragsyter til den allmenne forståelsen av Norges rolle i verden, og læreboka har en betydning for undervisningen om emnet.

Et *bilde* av Norges rolle i verden handler om hvordan elever forstår og systematisere kunnskap om staten Norge i verden slik jeg antar at det er kognitivt lagret. Innenfor kognitiv læringsteori oppfattes kunnskap som mentale framstillinger – mentale modeller. “Bilde” refererer til slike mentale deler av informasjon. I denne oppgaven er det elevenes skriftlige svar på en konkret oppgave som danner grunnlaget for inntrykket av deres oppfatninger. Elevenes tekstlige framstillinger vil ikke gi innsikt i alle deler av deres mentale modeller, men de danner et inntrykk av hvilke bilder elevene har og velger å presentere gjennom den skriftlige oppgaven.

Norges *rolle i verden* refererer til en organisering og forståelse som forutsetter at det er ulike aktører i verden. *Norges rolle* refererer til forventninger til hvordan Norge utfører ulike oppgaver i verden.

Elevers bilder er altså knyttet til deres mentale modeller av Norges deltagelse i verdenssamfunnet.

Å se elevers beskrivelse av Norges rolle i verden *i lys av* den offisielle forståelse og lærebøkers framstilling handler om å se elevenes tekster i perspektiv av sider i deres læringskontekst. De to sidene i elevenes læringskontekst analyseres først, og bidrar til å utlede forventninger til tekstene deres. Det er viktig å poengtere at det ikke ønskelig å beskrive sammenhenger mellom elevtekstene og læringskonteksten, men kun å peke på noen likheter og forskjeller. Elevenes mentale modeller påvirkes av mange informasjonskilder, Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling er kun to av disse. Linjene mellom Norges offisielle forståelse, lærebøkens framstilling og elevenes framstilling trekkes gjennom kategorier som jeg har utviklet. Kategoriene er utviklet ut fra teorien som oppgaven bygger på.

Det er analyser av 88 elevtekster fra fire klasser ved to videregående skoler i Trøndelag som danner grunnlaget for å beskrive elevenes bilder av Norges rolle i verden. Norges offisielle forståelse av landets rolle i verden presenteres med utgangspunkt i

Stortingsmelding nr. 15 (2008-2009): *Interesser, ansvar og muligheter*, som omhandler norsk utenrikspolitikk, mens lærebøkene framstilling tar utgangspunkt i bøkene *Streif* og *Radars* beskrivelser av Norges rolle i verden.

1.3 Tidligere forskning

I dette avsnittet presenteres tidligere forskning innenfor samfunnsfagdidaktikk som er relevant for oppgavens tema.

Samfunnsfagdidaktikk er et relativt lite forskningsfelt, og mellom 1995 og 2007 ble det publisert få samfunnsfagdidaktiske forskningsartikler (Levstik & Tyson, 2008:5), med unntak av historiedidaktisk forskning. Likevel har internasjonale spørsmål fått oppmerksomhet. På 1960-, -70- og -80-tallet ble det gjennomført flere studier som omhandlet hvordan ungdom tilegnet seg kunnskap, ferdigheter, holdninger og oppførsel spesielt knyttet til emnene *politisk sosialisering* og *global education*.

Politisk sosialisering kan defineres som: “study of the development og political cognition, understanding and expertise” (Torney-Purta, 1992, s. 11). Global education handler om å gi elever verktøy til å møte den stadig mer sammenvevde verden gjennom: “multiple perspectives, comprehension and appreciation of cultures, knowledge of global issues, and the world as interrelated systems”, ifølge definisjonen til professor Toni Fuss Kirkwood (Kirkwood, 2001, s. 12). Forskning innenfor politisk sosialisering og globale education er relevante for denne masteroppgavens tematikk.

I den tidlige forskningen av politisk sosialisering ble elever forstått som passive mottakere av informasjon, og man søkte kunnskap om sammenhengen mellom spesiell påvirkning og hvilke effekt dette hadde (Messialas, 1991). Forskingen innenfor global education og politisk sosialisering har gått i retning av en større fokus på elevenes utvikling av forståelse enn på konkret effekt av læringsprogram.

Professor Judith Torney-Purta, sammen med flere andre forskere, har bidratt til utvikling av et forskningsfokus på hvordan utvikling av politisk kompetanse skjer og hva som driver denne prosessen gjennom å bruke psykologisk teori som grunnlag. I tidlig forskning på politisk sosialisering og global education sammenlignet Torney-Purta elevgrupper som hadde særskilt fokus på global education med elevgrupper som ikke hadde det ved å teste studenters kunnskap, holdninger og forståelse til internasjonale spørsmål (Torney-Purta, 1986). Utviklingen i hennes forskning har gått i retning av et større fokus på elevers kognitive strukturering av politisk kunnskap. Torney-Purtas teorier og forskning er sentrale i forhold til å bruke kognitiv læringsteori til å forstå og forklare politisk sosialisering. Hun mener politisk sosialisering kan forstås på samme måte som fysiske objekter, fordi begge representeres likt i

hjernen: “In much the same way as physical objects, these social objects are also very frequently in the young person’s sight and mind” (Torney-Purta, 1989b, s. 16).

På 90-tallet gjorde Torney-Purta flere studier om elevers utvikling av politisk forståelse og politisk sosialisering. Hun argumenterer for at politisk sosialisering er en prosess hvor offentlig kunnskap om og holdninger til politiske prosesser og institusjoner gis personlig mening gjennom internalisering eller koding av materiell i kognitive strukturer. Ut fra elevers argumentasjon ved problem-løsningsspørsmål tegnet hun grafiske modeller av elevers individuelle kognitive representasjon av eksakte emner (Torney-Purta, 1992, s. 18).

I arbeidet med å framstille internasjonale resultat ved “International Association for the Evaluation of Educational Achievements civic-studie”, har flere internasjonale forskere, deriblant også Torney-Purta, utviklet Octagon-modellen. Den bidrar til å forstå det komplekse økologiske systemet som påvirker elevers oppfatning av den sivile og politiske verden. Modellen setter individet i sentrum og består av ulike påvirkningsnivåer. Direkte kommunikasjon, politisk diskurs og diskusjon er satt rett utenfor individet. Det ytterste systemet, makro-nivået, beskriver institusjonelle prosesser og verdier på områder som politikk, økonomi, utdanning og religion. På makro-nivået er internasjonal politikk og staters internasjonale posisjon plassert som en faktor (Torney-Purta, Schwille m.fl., 1999, s. 17-19). Torney-Purta mener det er spesielt viktig å anerkjenne at det er spenning mellom folkets eller sosialiseringens forestillinger og den enkeltes personlige konstruerte forståelse. En sosialiseringensagent, slik som skolen, er bare en påvirkningskilde som ikke trenger å samsvare med eller gi direkte påvirkning på personlige meninger (Torney-Purta, 1992).

Det er også andre områder innenfor tidligere forskning som er relevante for oppgavens tematikk. Flere forskere har rettet fokus mot elevers forståelse av egen identitet og verden. Professorene Halvorsen og Hong har forsket på hvordan lærere i USA underviser om Asia, og hvordan elever forstår Asia, og mener forståelsen av “andre” også danner grunnlaget for forståelsen av en sjøl. Hong og Halvorsens utledede teorier legger grunnlaget for å studere nasjonal identitetsforståelse. Ut fra sin forskning har de laget en modell som viser interaksjonen mellom nasjonal identitet og lærestoff om “oss” og “dem” (Hong & Halvorsen, 2010, s. 388). Modellen viser hvordan bildet av en sjøl også påvirker oppfattelsen av andre: “(...) school curriculum involves both teaching about ‘us’ and teaching about ‘others’: these two aspects of school curricula are, in a sense, the two sides of the same coin in that they work together to construct a national identity” (Hong & Halvorsen, 2010, s. 10).

Inokuchi og Nozaki utførte en studie i USA mellom 1991 og 1993 om hvordan elever oppfattet Japan. Studien ble publisert i 2005. Inokuchi og Nozaki brukte elevtekster som datainnsamlingsmetode for å studere beskrivelser av Japan. Deres forskning baserte seg på å

belyse hvordan diskursen rundt “othering” og “orientalisme” viste seg i elevtekstene (Inokuchi & Nozaki, 2005).

Inokuchis og Nozakis forskning viser at elevtekster kan bidra til en større kunnskap om elevers tankegang, forståelse og refleksjoner. Ordbruk, framstillinger og diskurs i lærebøker er ofte i søkelyset for didaktisk forskning. Inokuchi og Nozaki begrunner sitt valg av elevtekster som materiell med at det gir innsikt i elevenes forståelse gjennom hverdagsaktiviteter: “(...) the actual use (practice) of the images and stereotypes by ordinary people has remained relatively unexplored, even though it is important to see if people actually use the images and stereotypes pointed out by the research in their everyday activities” (Inokuchi & Nozaki, 2005, s. 61-62).

Innenfor lærebokanalyse satte Nordkvelle og Tvette i 2010 fokus på hvordan kunnskap og holdninger om Nord-Sør spørsmål framstilles i lærebøker for ungdomsskolen. De beskriver blant annet hvordan framstillingen av nord-sør forholdet fokuserer på elendighetsbilder av sør, og at FN framstilles som et enestående godt samarbeidsorgan: “Denne organisasjonen har en meget sentral plass som den ”gode agent”, mens Verdensbanken og IMF framstilles mer kritisk. Holdningen til disse er skeptisk. Globalisering framstilles som et ambivalent prosjekt. Framstillingene skaper hele tiden et kulturrelativt perspektiv” (Nordkvelle & Tvette, 2010, s. 94).

Zack Zevin har også vært opptatt av påvirkningskilder og oppfattelsen av ulike land, og han har forsket på hvordan elever sjøl opplever at de utvikler holdninger og kunnskap om ulike lands roller i verden. Gjennom en spørreundersøkelse med en sju-punkts skala med dikotome ord som beskrev landene, kartla han hvordan elever i USA, Russland og Norge oppfattet sitt eget og de andre landene (Zevin, 2003). Han beskriver forskningen på dette området slik: “Young people, who will be our future voters and citizen, have already formed images of their own and other countries and we need more insight into the accuracy and the bias that characterize their learning process. How people see their own government and country and how they view others, whether negative or a positive light, can have profound consequences in the field of international relations” (Zevin, 2003, s. 228).

Som tidligere forskning viser, er politisk sosialisering og global education tema som har vekket interesse innenfor den samfunnsfagdidaktiske forskningen i de siste tiårene. Det er likevel mange områder innenfor disse temaene som det etterlyses kunnskap om: “The field of global education requires a stronger, richer and deeper research base” (Zong m.fl., 2008, s. 212). Blant annet etterlyses det mer forskning med eleven i fokus: “(...) research on student thinking and learning - we hear few student voices” (Zong m.fl., 2008, s. 212). Dette støttes av professorene Levstik og Tyson, som mener dette er et perspektiv som det bør settes mer

fokus på i hele samfunnsfagdidaktikken: “(...) overall, we know relatively little about students’ concept formation, about the impact of recommended teaching practices or about the connections between teaching, learning and personal or civic decision making” (Levstik & Tyson, 2008, s. 5).

1.4 Sammendrag og oppgavens oppbygging

Denne masteroppgaven har fokus på elevers bilder av Norges rolle i verden, og ser deres skriftlige framstilling av nasjonens rolle i lys av Norges offisielle forståelse og to lærebøkers framstilling av Norges rolle i verden.

Tidligere forskning kan bidra med kunnskap om områder som er relevante for oppgaven: elevers verdensbilder, oppfattelse av egen identitet og “de andre”, elevers læringskontekst og lærebøkers framstilling av internasjonale spørsmål. I tillegg bidrar tidligere forskning med kunnskap om metodevalg i forhold til hvordan elevers bilder kan bringes fram.

Det finnes lite forskningsbasert kunnskap om elevers bilder av Norges rolle i verden. Zevin har forsket på forståelse av egen og andre stater, hvor Norge også er inkludert, men denne oppgaven vil ha en annen innfallsvinkel enn det Zevins forskning har. Oppgaven fokuserer på elevers forståelse av eget land, og sees i lys av to sider i elevenes læringskontekst. Elevenes bilder vil gi et innblikk i hvordan de forstår både egen stat og verden som helhet. Zevins (2003) og Hongs og Halvorsens teorier (2010) beskriver hvordan sjøloppfattelse også vil si noe om hvordan andre oppfattes.

For å kunne innhente kunnskap om, og analysere elevenes bilder trekkes det i neste kapittel opp teoretiske linjer. Teorien som danner grunnlaget for oppgaven, er valgt ut fra oppgavens problemstilling, men kjennskap til tidligere forskning har også bidratt til teoretiske og metodiske valg.

Videre i oppgaven presenteres metodiske valg i kapittel 3, før analysen av elevtekstene og de to sidene i elevenes læringskontekst presenteres. Analysen av Norges offisielle forståelse og analysene av de to lærebøkene presenteres før elevtekstene, i kapittel 4, fordi de to sidene i elevenes læringskontekst er med på å utlede forventninger til elevtekstene. Analysen av elevtekstene presenteres i kapittel 5. I kapittel 6 drøftes elevtekstene i lys av Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling. Kapittel 7 framhever oppgavens konklusjoner, før kapittel 8 tar for seg didaktiske implikasjoner sett i forhold til oppgavens funn.

2

Teori

2.1 Presentasjon av teori

I dette kapitlet presenteres teori om representasjon av kunnskap som mentale modeller og teorier om internasjonale forhold. Teori om mentale modeller gir grunnlaget for å forstå hva elevenes *bilder* er, mens teori om internasjonale forhold skaper grunnlaget for å forstå *innholdet* i elevenes bilder. Teorikapitlet tar utgangspunkt i at det er de mentale modellene elevene har, som gir innblikk i elevenes bilder av Norges rolle i verden som oppgavens problemstilling søker etter.

Første del av kapitlet tar for seg teori om mentale modeller. Det er professor Graeme S. Halfords teorier om mentale modeller som presenteres først. Halford forklarer teorien om mentale modeller ut i fra et psykologisk perspektiv. Halfords teori blir utfylt av forskning av professor Judith Torney-Purta. Torney-Purtas forskning bygger på psykologisk teori, men tar for seg områder innenfor samfunnsfagdidaktikk.

Andre del av teorikapitlet trekker opp linjer og relevante elementer i mentale modeller av Norges rolle i verden, gjennom professor Anthony Giddens teori om globaliseringens dimensjoner og Øyvind Østeruds statsvitenskapelig teori om internasjonale forhold og staters rolle. Verken Giddens eller Østeruds teorier er skapt for å sette direkte søkelys på det denne oppgaven søker etter. Derfor har jeg, men bakgrunn i Giddens og Østeruds teorier, skapt en analytisk modell som er utgangspunktet for å forstå elevenes skriftlige framstilling av Norges rolle i verden.

Helt til slutt i kapitlet presenteres også teori om refleksjon, fordi det i analysen av elevenes beskrivelser også vil være hensiktsmessig å kunne si noe om hvordan elevene framstiller Norges rolle i verden.

2.2 Mentale modeller

Det er det som er inni hodet på elevene som er interessant i denne oppgaven – hvilke *bilder* elevene har dannet seg av Norges rolle. Professor Graeme S. Halford har utledet teorier om kognitiv informasjonslagring og setter *mentale modeller* som den organisatoriske grunnsteinen i menneskers forståelse og kunnskapslagring. Halfords definisjon av mentale modeller er: “mental models are representations that are active while solving a particular problem that provide the workspace for interference and mental operations” (Halford, 1993, s. 23). Halford beskriver de mentale modellene som representasjoner som er forutsetninger for løsninger på problemer og oppgaver.

Teorien om mentale modeller er antagelser om hvordan kunnskapsorganisering og lagring foregår. Siden det handler om kognitive prosesser, lar dette seg ikke empirisk bevise. Halfords teori om mentale modeller støttes også av andre teoretikers forskning: “The concept of mental models has achieved wide currency in the adult cognition literature but has been less rapidly accepted in the field of cognitive development” (Halford, 1993, s. 22).

Det er ingen fasit til de mentale modellenes innhold, fordi alle individer har ulike preferanser og måter å organisere informasjon og oppgaver på: “it can be analog or analytic and may consist of images or propositions” (Halford, 1993, s. 8). Modellene reflekterer også individuell kunnskap, erfaring og mål, men dette er aspekter som ikke alltid vil være gjeldende, og er heller ikke en fullstendig integrert del av modellene. De mentale modellene er ikke fullstendige teorier, men representasjon som er et utgangspunkt for forståelse og videreutvikling (Halford, 1993, s. 23). De mentale modellene er i kontinuerlig utvikling.

Mentale modeller organiserer og lagrer representasjon av kunnskap. Det er de mentale modellene som danner grunnlaget for forståelse, fordi de består av allerede etablert kunnskap: “(..) the type of mental models that we have profoundly influences the expectations we have about the world, the way we go about solving problems, and the way we acquire new knowledge” (Halford, 1993, s. 3). Som Halford presiserer, gjør de mentale modellene seg gjeldende ved løsning på oppgaver og ved ny tilegnelse av kunnskap.

Forståelse handler om organisering av kunnskap som skaper og vedlikeholder koblinger mellom mentale modeller. I det ligger det at læring og forståelse handler like mye om å hente fram kunnskap som å lagre den. Organisering av mentale modeller bidrar til lettere frambringelse av minne, fordi bedre organisering sørger for tettere koblinger som skaper bedre husk. I tillegg letter det innlæring av ny kunnskap (Halford, 1993, s. 9).

Halford beskriver mentale modeller som grunnleggende innenfor fem egenskaper som forståelse består av:

1. “Representation”
2. “Generality”
3. “Generativity”
4. “Guidance of skills”
5. “Organization of information”

Den første kategorien, “representation”, handler om at mentale modeller representerer strukturen av et konsept kognitivt. Denne representasjonen skaper grunnlaget for tenking og forståelse og løsningen av problemer som man blir stilt ovenfor. Strukturen til den mentale modellen må reflektere strukturen til konseptet, fenomenet eller oppgaven den representerer.

Den andre kategorien, “generality”, handler om at den mentale modellen må ha en form for generaliserbarhet og overførbarhet. Denne overførbarheten gjør de mentale modellene til grunnlaget for videre forståelse.

Den tredje kategorien, “generativity”, handler om at mentale modeller bidrar til å skape forventninger, og utgjør evnen til å forutse hendelser.

Den fjerde kategorien, “guidance of skills”, handler om at de mentale modellene bidrar til utvikling av problem-løsningsstrategier – “guidance of skills”. De mentale modellene bidrar til utvikling av strategier knyttet til handling eller svar på oppgaver.

Den femte kategorien, “organization of information”, handler om at forståelse bidrar til organisering av kunnskap som medvirker til å skape sterkere relasjoner mellom de mentale modellene.

Både Torney-Purta og Halford anser individet som en aktiv deltager i kunnskapstilegnelse: “the child is an active builder of cognition rather than a passive recipient of information” (Halford, 1993, s. 15). Læring skjer ved at kunnskap enten assimileres eller akkomoderes i de mentale modellene. Ny informasjon får innpass i strukturene ved at den fyller manglende hull eller ved en megling mellom eksisterende og ny kunnskap (Torney-Purta, 1992). Ved assimilasjon passer kunnskapen inn i eksisterende modeller, mens ved akkomodasjon skjer omstrukturering av de mentale modellene. En omstrukturering handler om å koordinere gammel og ny kunnskap til en mental modell. Dette kan enten skje gjennom svak omstrukturering eller radikal omstrukturering. En svak omstrukturering handler om at konsepter blir utdypet og tydeligere sammenknyttet. En radikal omstrukturering skjer hvis den nye kunnskapen er i utakt med allerede eksisterende modeller (Torney-Purta, 1989b, s. 15).

Teorien om mentale modeller handler både om lagring av kunnskap om konkrete fysiske objekt og om mer abstrakte strukturer. Tilegnelse av kunnskap om abstrakte strukturer setter sterkere krav til mentale modeller enn kunnskap om fysiske objekt, ifølge professor Torney-Purta. Hun benytter kognitiv teori til å beskrive politisk sosialisering. Torney-Purta beskriver utviklingen av politisk bevissthet som en inter-subjektiv prosess av kommunikasjon, konflikt, konstruksjon og forhandling (Torney-Purta, 1992). Man lager og fornyer til enhver tid den mentale modellen av den sosiale og politiske verden.

Torney-Purta deler mentale modeller innenfor internasjonal forhold i to kategorier: representasjon av internasjonale forhold (space), og representasjon av internasjonal politikk (script). I denne oppgaven er det først og fremst teori om space som er interessant. Torney-Purta presenterer en forestilling om at alle har et mentalt kart over verden som inneholder informasjon om blant annet geografi, naturressurser og makt. Det er disse mentale modellene av Norge i verden som oppgaven søker kunnskap om.

2.3 Elementer i mentale modeller av Norges rolle.

For å kunne analysere og beskrive elevenes mentale modeller av Norges rolle i verden er det hensiktsmessig å presentere teorier om verdenssystemer og staters rolle. Det er viktig å presisere at teoriene ikke er et grunnlag for å vurdere elevenes modeller som gode eller mindre gode, men for å ha en bakgrunnsforståelse for elevenes beskrivelser: “It is more useful to specify the mental model that a child has of a concept than to categorize the child as understanding or not understanding that concept” (Halford, 1993, s. 3).

2.3.1 Globalisering og det internasjonale systemet

I følge professor Anthony Giddens’ teorier om globalisering og modernitet, kan verden sees som flere dimensjoner og systemer. Disse ulike dimensjonene er et resultat av globaliseringen.

Giddens beskriver diskusjonen om globalisering rundt to felt: “internasjonale relasjoner/politikk” og ”verdenssystemteori” (Giddens, 1997, s. 53). Disse to teoriene kan sees som motsetninger. Den statsvitenskapelige tradisjonen anser stater som de sentrale aktørene i verden og tar dermed ikke inn over seg alle de andre dimensjonene i verdenssystemet, ifølge Giddens. Han mener at det i noen sammenhenger kan være nyttig og meningsfullt å behandle stater som aktører, men det vanskeliggjør forståelsen av ikke-statlige aktørers rolle, innvirkning og makt.

“Verdenssystemteorien” setter ikke stater i sentrum, men forsøker å beskrive verden ut fra oppfatninger om globaliserte relasjoner. Denne teorien har i seg mange sider fra marxismen, og beskriver blant annet teorier om verdensøkonomien. Kapitalismen utgjør en orden som ikke er politisk, men som er fundamental og global. “Verdenssystemteorien” forklarer globalisering, modernitet og økonomiens betydning, men mangler redegjørelse for nasjonalstater og deres framvekst.

Giddens forsøker å forklare globaliseringens konsekvens ved å rette fokus på flere globaliseringsdimensjoner i verden gjennom en modell. Han omtaler fire dimensjoner: den kapitalistiske verdensøkonomi, nasjonalstatsystemet, den militære verdensordenen og den internasjonale arbeidsdeling. Giddens beskriver gjennom sine teorier og sin modell, at dimensjonene i verden er ulike, og hver for seg er ulike verdenssystemer, men likevel er de avhengig av hverandre.

Dimensjonen “nasjonalstatsystemet” handler om staters suverenitet og staters relasjoner. Suverenitet er knyttet til grenser. Både sterke og svake stater har suverenitet og dermed enorm makt innenfor sine territorielle grenser. Ett av kjennetegnene på moderne stater er stor grad av samhandling og relasjoner innenfor nasjonalstatsystemet, nettopp for å øke egen innflytelse utenfor egne grenser: “Koordinert handling landene imellom svekker følgelig

i en viss forstand de angjeldende nasjonenes individuelle suverenitet, men ved å kombinere deres makt på andre måter, øker deres innflytelse innenfor statssystemet” (Giddens, 1997, s. 58).

Som nasjonalstater blir ansett som de viktigste aktørene i den politiske verdensordenen, er selskaper de viktigste innenfor dimensjonen kapitalistisk verdensøkonomi. Denne dimensjonen anerkjenner også stater som maktsentrum, men påpeker at den institusjonelle reguleringen av verdensøkonomien fører til mindre politisk makt på dette området. Nasjonalstatsystemet og den kapitalistiske verdensøkonomien er avhengig av hverandre fordi alle nasjonalstater er avhengig av skatteinntekter fra industriell produksjon. “Staters innflytelse innenfor den globale politiske orden er sterkt avhengig av deres velstandsnivå” (Giddens, 1997, s. 58). Transnasjonale selskaper har enorme budsjetter og dermed også påvirkningskraft i den kapitalistiske verdensøkonomien. Likevel kan ikke selskapers makt måle seg med staters makt. Områder som territorialitet og voldsmidler er det i utgangspunktet stater som har monopol på.

Den militære verdensordenen handler om at globalisering har brakt med seg en økende industrialisering av krig, våpen og militære organisasjoner. Militære allianser og transnasjonale militære organisasjoner utfordrer staters militære voldsmonopol.

Den internasjonale arbeidsdeling handler om at globaliseringen har brakt med seg en differensiering mellom industrialisert og ikke-industrialiserte deler av verden. Spesialisering og fordeling av arbeid på tvers av landegrenser har vært med på å skape et verdenssystem basert på arbeidsdeling.

Giddens sin modell er laget for å forklare globaliseringens dimensjoner og ikke staters rolle eller verdenssystemet alene, men hans teori gir likevel et teoretisk perspektiv til hvordan verden kan forstås.

2.3.2 Staters rolle

Stater er sentrale i statsvitenskapelig teori, som forklarer staters roller og interaksjon mellom stater. Professor Øyvind Østerud beskriver staters rolle med utgangspunkt i statssystemet. Staters rolle i verden bygger på en forestilling om at stater har ulike posisjoner og påvirkningsmulighet, og er vanskelig å definere. Stater er like gjennom å være suverene, men oppgaver, stilling, makt og påvirkningskraft er forskjellige.

Innen statsvitenskapelig teori ansees den ordnende mekanismen i internasjonale forhold å være maktbalanse (Østerud, 2007, s. 248). Verdens stater kan deles inn etter småstater og ministater, mellommakter og regionale stormakter, stormakter og supermakter (Østerud, 2007, s. 246). Kategoriseringen av stater er gjort ut fra evne til påvirkning og

avhengighet. Inndelingen refererer til påvirkningsevne og avhengighet. Småstater og mellommakter har begrenset påvirkningskraft og er avhengige av samarbeid med andre for å fremme sine interesser. En supermakt har forsvarsevne uavhengig av allierte, mens en stormakt er en stat som kan forsvare seg sjøl og som har innflytelse, for eksempel gjennom plass i FNs sikkerhetsråd. En supermakt har enda større makt enn en stormakt.

Det er mange faktorer som spiller inn på hvordan en stat blir oppfattet. Østerud skriver at: "Statssystemet kan betraktes som et hierarki, med geografisk posisjon, ressurser og ambisjoner som avgjørende for rangeringen. Ressursene – militærmakt, naturrikdommer, størrelse, befolkning, økonomisk styrke, kompetanse – er både forutsetninger og virkemidler" (Østerud, 2007, s. 247).

Ut fra størrelse, befolkning og militærmakt er Norge å anse som en småstat. Småstaters rolle kan forstås på ulike måter. En realpolitisk forståelse vil være at småstatene vil basere sin utenrikspolitikk på forhold til stormakter (Østerud, 2007, s. 261).

Det er ikke mulig å gi et fasitsvar på småstaters rolle i verden. Småstater har ikke blitt grundig studert som aktører i det internasjonale systemet, og det er vanskelig å forklare hva som gir små stater makt og betydning: "As a residual category, small states are often treated as objects, not as subjects of international relations" (Neumann & Gstöhl, 2006, s. 18). Likevel er det viktig å forstå at småstater ikke er svake stater: "Yet, the distinction between small and great does not coincide with the distinction between strong and weak. The former is a distinction of quantity, the latter of quality" (Neumann & Gstöhl, 2006, s. 8).

Den kalde krigens opphør førte til endring i det internasjonale systemet, noe som betydde mye for spesielt småstatenes rolle og mulighet til påvirkning. Det er i småstaters interesser å ha klare lover og retningslinjer for det internasjonale systemet, og da spesielt folkeretten, og å ha en åpen verdensøkonomi. Små stater vil ikke ha stor nok påvirkningskraft til å endre utfall ved uenigheter, derfor er det i deres interesse at det er klare regler. Småstater har som ambisjonsnivå å gjøre det beste ut av sine ressurser: "From a structural perspective, states attempt to adapt to their environment, making the best of the cards the system has dealt them" (Brown & Ainley, 2005, s. 80). De små statenes påvirkningsmulighet ligger ofte i samarbeid. Folkeretten likestiller stater, og derfor er det i småstaters interesser å støtte denne og institusjoner som fremmer den (Nyhamar, 2007, s. 150).

Staters rolle i verden er ifølge Østerud en av fem hovedkilder til forklaring på utenrikspolitisk variasjon. Hvordan stater defineres og hvilke rolle man antas å ha, er av betydning for utenrikspolitiske valg og beslutninger: "Roller som kilder til utenrikspolitikk, bygger på en forestilling om at beslutningstakernes posisjon preger deres adferd." (Østerud, 2007, s. 272). Det er staters utenrikspolitikk som beskriver staters mål og prioriteringer. Stater

har egne mål om rolle og påvirkning ut fra statens evne. Utenrikspolitikken handler om å beskytte nasjonale interesser.

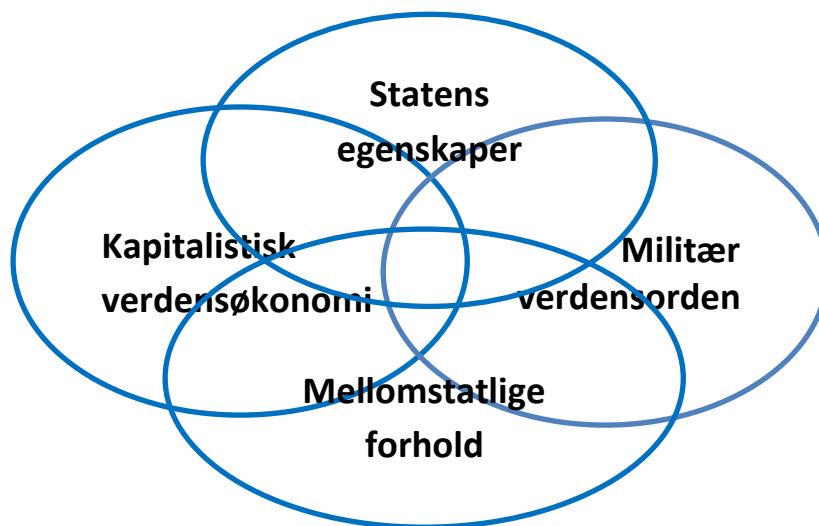
Nasjonale interesser handler om verdier, holdninger og oppfattelser som gjør seg gjeldende gjennom politiske uttrykk og beslutninger. Samtidig handler nasjonale interesser også om staters ambisjonsnivå og maktpolitiske posisjon. Småstater har snevrere rammer for sine nasjonale interesser og derfor også lavere ambisjonsnivå (Østerud, 2007, s. 261).

2.3.3 Analytisk modell

Teoriene til Giddens og Østerud gir to ulike perspektiv på verdens organisering. Ingen av deres teorier er spesielt laget for å forstå staters rolle i verden. Giddens teorier er sosiologiske teorier om modernitet og globalisering, mens Østeruds teorier er statsvitenskapelige teorier som tar utgangspunkt i stater. For å kunne beskrive og analysere elevtekstene, har jeg laget en modell, Modell 1, som innehar sider både fra Giddens og Østeruds teorier. Giddens teorier om globaliseringens dimensjoner danner bakgrunnen for forståelsen av at det er flere dimensjoner i verdenssamfunnet.

Modell 1 viser forenklet dimensjonene som påvirker staters roller i verden. Modellen er en forenklet framstilling av verden, som danner et analytisk utgangspunkt for å belyse oppgavens problemstilling. Dimensjon er forstått som trekk og aspekt.

Modell 1: Dimensjoner ved staters roller i verden.

Modellen er delt inn i fire dimensjoner: **Staters egenskaper, kapitalistisk verdensøkonomi, mellomstatlige forhold og militær verdensorden.** Dimensjonene kapitalistisk verdensøkonomi og militær verdensorden er hentet direkte fra Giddens sin modell. Alle dimensjonene er med på å prege verdenssystemet og staters rolle på særegne måter. Fordi alle dimensjonene har innvirkning på hverandre er de tegnet overlappende.

Innenfor de fire dimensjonene kan det plasseres ulike kategorier. Jeg har valgt å bruke 14 kategorier innenfor de fire dimensjonene i modellen. Kategoriene baserer seg på Østeruds teori om stater, og er satt i samband med analyser av Norges offisielle framstilling og lærebøkens framstilling.

Staters egenskaper handler om staters egne forutsetninger for deltagelse i verdenssystemet. Innenfor staters egenskaper finnes kategorier som: *Geografisk beliggenhet, befolkning, størrelse, økonomiske ressurser, naturressurser, historie og kultur, kompetanse, og samfunnsverdier*. Kategorien “økonomiske ressurser” handler om betydningen av økonomisk kapital for statens rolle. Kategorien “naturressurser” handler om ressurser som ansees som viktige for en stats rolle i verden som f.eks. olje, gass og fiske. Statens rolle kan forstås ut fra historiske og kulturelle forutsetninger. “Kompetanse” handler om beskrivelser av at kompetanse, som forskning og oppfinnelser, er viktig for en stats rolle i verden. Kategorien “samfunnsverdier” handler om at en stats rolle i verden også kan beskrives ut ifra samfunnsverdier som politisk system, styringsform og samfunnsorganisering.

Mellomstatlige forhold handler om internasjonale relasjoner. *Forhold til andre stater, internasjonale organisasjoner, engasjementspolitikk og klima og miljø* hører til denne kategorien, men mellomstatlige forhold handler også om direkte forhold til andre stater. Kategorien “internasjonale organisasjoner” handler om samarbeid gjennom organisasjoner som FN og EU. Kategorien “Engasjementspolitikk” handler om uegennyttige handlinger som humanitært arbeid, bistand og fredsmekling. Klima og miljø er et dagsaktuelt tema som forstås som et verdensproblem, derfor er denne kategorien satt under mellomstatlige forhold.

Kapitalistisk verdensøkonomi handler om at økonomiske forhold er en dimensjon av verden hvor ikke-statlig aktører, som bedrifter, står i sentrum. Denne dimensjonen tar også opp i seg mye av det som ligger i Giddens dimensjon “internasjonal arbeidsdeling”, fordi det er økonomiske forhold som i sterk grad bidrar til en slik arbeidsdeling. “Kapitalistisk verdensøkonomi” er kategorisert som *verdensøkonomi*. Alle beskrivelser som handler om handel og økonomiske forhold faller innenfor denne kategorien.

Den militære verdensordenen handler ikke bare om staters militære organisering, men også om at ikke-statlige aktører som terror-organisasjoner. Kategorien innenfor den militære verdensordenen, er *militære forhold*. Beskrivelser som faller inn under denne kategorien, handler både om krig, militær deltagelse og statens rolle i forhold til NATO. NATO er plassert inn under denne dimensjonen fordi det er et militært samarbeid, sjøl om NATO også kunne ha vært plassert innenfor mellomstatlige forhold.

Jeg vil benytte meg av modellen til å analysere både elevtekstene, Norges offisielle forståelse og lærebøkers framstilling av Norges rolle i verden.

2.4 Framstillingsmåte: Beskrivelser og refleksjon

Ikke bare hva elevene skriver om, men også hvordan de skriver, er av interesse for å forstå hvilke bilder de har av Norges rolle i verden. Kartleggingen av elevteksternes framstillingsmåte er også et ledd i å forstå elevenes mentale prosesser.

Elevens evne til refleksjon er av betydning for læring og kognitiv utvikling. Refleksjon viser elevenes sjølstendige evne til å tenke over og se sammenhengen i den kunnskapen de lærer. Professor Trond Solhaug beskriver flere fordeler ved refleksjon: utvikling av læringsprosesser og kognitiv utvikling, samt utvikling av elevenes sjølbestemmelse og demokratiske deltagelsen (Solhaug, 2009, s. 413).

Refleksjon handler om å ha en kritisk sans og se en sak fra flere sider, derfor er begrepet kritisk refleksjon ofte benyttet. Kritisk refleksjon gir en konnotasjon om en negativ framstilling av noe, og er derfor ikke benyttet i denne oppgaven. Begrepet refleksjon er benyttet fordi begrepet handler like mye om analyseevne og vurderingsevne, som evnen til å finne det negative ved noe (Solhaug, 2009, s. 412).

Tekstlige framstillinger av elevenes forståelser av Norges rolle i verden kan ha mange former. I denne oppgaven har jeg valgt å ordne tekstene i to kategorier: 1. Beskrivende og 2. Reflekterende. Beskrivende tekster gjengir konkret kunnskap og ser én side av en sak. Reflekterende tekster viser elevenes evne til å tenke over, se og kommentere ulike sider ved en sak. Dette er en grovkategorisering av elevenes framstillingsmåter. Det er ingen tvil om at tekster kan skrives på mange ulike måter, men i denne sammenhengen er det ønskelig å se i hvilken grad elevene reflekterer over Norges rolle i verden, og derfor gjøres kun en enkel kategorisering.

2.5 Oppsummering

Teorikapittelet trekker opp tre viktige teoretiske områder som danner grunnlaget for å besvare oppgavens problemstilling: Mentale modeller, forståelse av verden og stater rolle, og framstillingsmåte. Halfords teori om mentale modeller legger grunnlaget for å forstå elevens bilder som kognitiv organisering av informasjon. De mentale modellene gjør seg gjeldende ved oppgaveløsning, som skriftlige besvarelser. Dette danner grunnlaget både for forståelsen av *bilder* og for innhenting av informasjon om elevens bilder av Norges rolle i verden. Den analytiske modellen, Modell 1, er hovedgrunnlaget for analysen av elevtekstene. Modellen trekker på både Giddens' og Østeruds teorier om verden og stater rolle.

3

Metode

3.1 Innledning

I dette kapitlet presenteres metoden og metodiske valg knyttet til studien. Metodekapittelet gir et grunnlag for å kunne diskutere oppgavens validitet og reliabilitet ved å gjøre forskningsprosessen “gjennomsiktig”. Validitet handler om gyldigheten til tolkningene forskeren har gjort, mens reliabilitet handler om forskningens utførelse og pålitelighet. Gjennomsiktighet handler om å gi beskrivelser av forskningsstrategi, analysemetoder og grunnlaget for fortolkning (Thagaard, 2009, s. 199-201).

Samfunnsvitenskapelig forskning har intet ideal om fullstendig objektivitet, fordi subjektet alltid vil tolke den sosiale verden, men kunnskapen som etableres gjennom samfunnsvitenskapelig forskning, må kunne være gjenstand for diskusjon og etterprøving. Det er dette metodekapittelet legger grunnlaget for. Metodevalg i oppgaven er gjort på bakgrunn av metodeteori, tidligere forskning, teorigrunnlaget og arbeidsøkonomiske hensyn i forhold til masteroppgavens rammer.

3.2 Datagenerering

Med bakgrunn i at jeg antar at mentale modeller eksisterer og at fri assosiasjon rundt en oppgave gir innblikk i større eller mindre deler av elevenes mentale modeller har jeg valgt å hente inn data gjennom tekster skrevet av elevene. Jeg søker på denne måten en fri assosiasjonstilnærming der empirien er mest mulig tydelig og gjennom en åpen skriveoppgave hvor elevene inviteres til å skrive om hva som helst innenfor temaet.

Valget av tekstanalyse som metode er også basert på flere grunner. For det første er det basert på Halfords teorier om mentale modeller. Når elevene skal svare på en skriftlig oppgave, må de ta i bruk sine mentale modeller. Elevtekster vil gi innblikk i elevens mentale modeller, men det er viktig å understreke at tekstene ikke vil være en direkte avspeiling av elevenes modeller. Jeg antar, ut fra teorien om mentale modeller at elevtekstene vil gi innblikk i elevenes mentale modeller slik modellene gjør seg gjeldende når elevene svarer på oppgaveteksten. Som teorien sier, er det ikke mulig å gi fasitsvar på elevenes fullstendige kognitive representasjon og organisering av konkrete kunnskap.

For det andre er skriving en arbeidsform som elever er vant til å jobbe med. Det er både en kjent og relevant arbeidsmåte som en naturlig del av skolekonteksten, og tekst er lett tilgjengelig.

For det tredje viser også tidligere forskning at elevtekster kan være et grunnlag for å undersøke elevers forståelse. Inokuchis og Nozakis (2005) forskning om oppfattelse av “us” og “others” viser at elevers tekster forteller mye om deres tanker, forståelse og oppfattelse.

For det fjerde er innsamling av elevtekster en metode som gir gode data fordi det setter elevenes bilder i sentrum, og har minst mulig inngripen av forskeren. Tekster er et produkt som elevene skaper uten påvirkning fra omverdenen. Denne formen for datainnsamling vil gi et grunnlag som viser elevens mentale modeller uten påvirkning utenfra.

3.3 Datainnsamling

Elevtekstene er samlet inn gjennom å stille elever et konkret spørsmål: **“Hvilken rolle spiller Norge i verden?”**. Dette spørsmålet reflekterer direkte til oppgavens forskningsspørsmål. Ved datainnsamlingen ble elevene bedt om å svare utfyllende og skrive ned det som de assosierte med spørsmålet.

I begynnelsen av desember ble det gjennomført en pilotstudie som dannet grunnlaget for spørsmålsformuleringen. Piloten var formet med to spørsmål om Norges rolle i verden: *“Hvilken rolle spiller Norge i verden?”* og *“Hvilken rolle spiller Norge i kampen mot fattigdom?”* Svarene i piloten viste seg å være veldig like på begge spørsmålene, noe som førte til at det siste spørsmålet ble utelatt fra den endelige datainnsamlingen.

I tillegg viste pilotundersøkelsen at det kunne være hensiktsmessig å få mer kunnskap om elevenes bakgrunn. Derfor valgte jeg å lage en liten spørreundersøkelse som ga informasjon om dette. I tillegg ønsket jeg å få mer kunnskap om hvilke faktorer elevene mente har betydning som informasjonskilder. Skolevalgsundersøkelsen 2009 ble brukt som inspirasjon til spørreskjemaet og spørsmålet: *“Hva vil du si er din viktigste kilde til informasjon i politiske saker?”* med svaralternativene “aviser”, “TV og radio”, “internett”, “skolen og undervisningen”, “familien og nære venner”, “møter og deltagelse i foreninger/lag” og “vet ikke/vil ikke svare”, ble hentet direkte fra skolevalgsundersøkelsen (Samfunnsveven, 2009). Spørreundersøkelsen dreide seg ellers om kjønn, etnisk bakgrunn og viktigheten av læreboka som informasjonskilde på en skala fra 1 til 10 (vedlegg 1).

Innhenting av datamateriell ble gjort i januar og februar 2011. Elevtekstene ble samlet inn blant elever i fire klasser på to videregående skoler. Det tok elevene omtrent 40 minutter å svare på spørsmålet og spørreundersøkelsen. Et hefte med informasjon om masteroppgaven og datainnsamlingsmetoden ble laget for å sørge for at elevene fikk både muntlig og skriftlig beskjed om hvordan innsamlingen skulle foregå (vedlegg 2). Gjennom informasjonsskrivet ble elevene oppfordret til på en utfyllende måte å skrive ned alle tanker og refleksjoner som de assosierte med oppgavens spørsmål.

Jeg var sjøl til stede under innsamlingen av elevtekster ved skole 1, og ga en kort beskrivelse av hvorfor jeg ville ha deres tanker om emnet og hvordan jeg ville at skrivingen av elevtekster skulle foregå. Ved skole 2 var jeg ikke tilstede under skrivingen, da skole 2 insisterte på å gjennomføre innsamlingen sjøl.

Etter å ha samlet inn elevtekstene startet arbeidet med tekstanalysen. Det teoretiske aspektet rundt datagenerering gjennom tekstanalyse og prosessen i denne oppgaven vil bli presentert i de neste avsnittene.

3.4 Design og utvalg

Designet - “hva og hvem som skal undersøkes, og hvordan undersøkelsen skal gjennomføres” (Johannessen, Tuft, & Kristoffersen, 2007, s. 73) – for masteroppgaven er gitt i forskningsspørsmålet med den presiserende undertittelen. Elevtekster er i sentrum, men disse belyses ut fra to sider i elevenes læringskontekst: Norges offisielle syn på landets rolle og to lærebøker. I dette delkapittelet presenteres først overveielser knyttet til elevtekstene, før beskrivelser av utvalg knyttet til Norges offisielle forståelse og lærebøkene presenteres.

Det er innhentet 88 elevtekster som utgjør hoveddelen av datamaterialet for oppgaven. Informantene ble valgt ut fra respons fra videregående skoler. Sju videregående skoler i Midt-Norge ble kontaktet angående innhenting av datamateriell til oppgaven, hvorav tre stilte seg til disposisjon. Én av skolene ble brukt til innhenting av materiell til pilotstudiet mens de to andre ble brukt for innhenting av datamaterialet som ligger til grunn for denne oppgaven.

Det viste seg å være vanskelig å bruke elever fra vg1, som har samfunnsfag i inneværende år, som informanter, da emnet internasjonale forhold var planlagt gjennomført på ulike tider av året ved de forskjellige skolene. Det ville gitt elever med veldig ulik skolefaglig bakgrunn som informanter. For å få et mer likt grunnlag av informanter valgte jeg å samle inn elevtekster fra elever på vg2. Der har elevene allerede avsluttet undervisning i samfunnsfag og skal dermed ha fått kunnskap om verdenssystemer og staters roller.

Jeg valgte å hente inn elevtekster fra to klasser ved begge skolene for å se i hvilken grad det både innenfor og mellom skolene var likheter og forskjeller i beskrivelsene av Norges rolle i verden. Det er hele klasser som er brukt som informasjonskilder til innhenting av elevtekster. Alle elevene i de fire forespurte klassene valgte frivillig å delta i datainnsamlingen. Elevantallet i klassene er noe ulikt. I klasse 1 er det 17 elever, i klasse 2 er det 19 elever, i klasse tre er det 25 elever og i klasse 4 er det 27 elever. Til sammen gir det 88 elevtekster. Elevene er anonymisert og gitt nummer mellom 1 og 88. Elevene 1 til og med 17 går i klasse 1, elevene mellom 18 og 36 går i klasse 2, elevene med nummere mellom 37 til 61 er skrevet av elever i klasse 3, og elever med nummer mellom 62 og 88 går i klasse 4.

Dette er et forholdsvis lite utvalg, så formålet med elevtekstene er ikke å generalisere, men å si noe konkret om akkurat disse elevtekstene. Konklusjonene i denne oppgaven vil derfor ikke være overførbare eller gjeldende for andre enn denne spesifikke gruppa. Det er en viss avhengighet i materialet når det kommer til klasser, noe som svekker datamaterialet. Klasser er mer like enn individer, for elever i samme klasse påvirker hverandre.

Det er 52 jenter og 36 gutter som har skrevet tekster. En så stor overvekt av jenter, vanskeliggjør muligheten for å se på forskjeller mellom kjønn. Sjøl om det er en ulik fordeling mellom kjønnene, har jeg valgt å kommentere forskjellene og likhetene.

Av elevene er det kun ti som har en eller annen form for innvandrerbakgrunn, seks av disse fra et annet sted i verden enn Vest-Europa eller Nord-Amerika. En så liten andel elever med innvandrerbakgrunn ansees som ubetydelig for analysen.

Norges offisielle syn på egen rolle i verden og lærebøkens framstilling analyseres og presenteres før analysen av elevtekstene fordi disse er med på å utlede forventninger til elevtekstene og skaper et grunnlag for drøfting av dem.

Det er viktig å påpeke at det verken er mulig eller ønskelig å trekke kausale sammenhenger mellom elevtekstene, Norges offisielle forståelse og lærebøkene, siden det her kun presenteres to av mange informasjonskilder i elevenes læringskontekst. Tidligere forskning viser at læreboka og offisielt syn kun er to av mange faktorer som har innvirkning på elevers kunnskap (Torney-Purta m.fl, 1999) Likevel vil oppgaven sammenligne sider i elevtekstene med Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling.

Norges offisielle syn er tolket ut fra Stortingsmelding nr.15 (2008-2009): *Interesser, ansvar og muligheter*, om Norges utenrikspolitiske prioriteringer. Stortingsmeldingen er valgt som grunnlag for en beskrivelse av Norges offisielle forståelse av egen rolle i verden fordi det er et helhetlig konkret dokument som tar for seg de fleste sidene ved Norges rolle i verden.

Fordi lærebøker også gir ulike perspektiv, har jeg valgt å benytte meg av to forskjellige bøker. Dette er også naturlig fordi de to skolene som elevtekstene er hentet fra, benytter seg av hver sin lærebok. Det er læreboka *Radar*, skrevet av Egil Andresen og Rune Henningsen og utgitt av Cappelen Damm AS i 2009 og læreboka *Streif* som er skrevet av Ellen Arnesen, Odd Bjarne Berdal, Marianne Heir, Pia Skøien og Jeanette Schrøder Amundsen og utgitt av Det Norske Samlaget i 2009 som er grunnlaget for lærebokanalysen.

3.5 Datagenerering

For å beskrive Norges offisielle forståelse, lærebøkens framstilling og elevenes tekstlige framstilling av Norges rolle i verden, må datamaterialet analyseres. Jeg har valgt å bruke skriftlige kilder som datamateriell for alle de tre elementene i oppgaven, og da faller

tekstanalyse naturlig. Tekstanalyse er en metode som har mange fordeler. Det handler om fylldighet, relevans, tilgjengelighet, at tekst er en vanlig framstillingsform (Silverman, 2006, s. 157). Tekster er rike på informasjon, de er influerte av hvordan vi ser og handler i verden, og de er lett tilgjengelige for analyse.

I tillegg til tekstanalyse, er elevenes forståelse av informasjonskilder og vektlegging av læreboka som informasjonskilde, kartlagt og analysert gjennom statistikk for å tegne ei ramme rundt elevenes læringskontekst.

I dette avsnittet presenteres først innholdsanalyse som er analysemetode for både elevtekstene og de to sidene i elevenes læringskontekst. I tillegg presenteres lærebokanalyse kort fordi dette er en noe særegen form for tekstanalyse.

3.5.1 Innholdsanalyse

Tekstanalyse, i form av innholdsanalyse, er benyttet for å analysere alt datamaterialet som ligger til grunn i denne oppgaven. Innholdsanalyse er mest hensiktsmessig i denne oppgaven fordi den har et overordnet fokus på tekstens innhold, og gir gode mulighet for å kategorisere og for kvantitativt å registrere hyppighet i ordbruk, i tillegg til å ha en kvalitativ analysedel.

Innholdsanalysens styrke er å skape oversikt i et stort materiale (Boréus & Bergström, 2005, s. 84). Fokuset for innholdsanalyse ligger på hva teksten sier: "Det som söks är manifesta inslag i texter, dvs. sådant som uttrycks explicit. Men söknaden efter manifesta inslag kan också användas för att komma åt det inte fullt utsagda." (Boréus & Bergström, 2005, s. 45). Skillet mellom innholdsanalyse og idé- og lingvistiske analyser er ikke skarpt. Ofte vil en innholdsanalyse gli over i disse formene for tekstanalyse (Boréus & Bergström, 2005, s. 44-45).

En innholdsanalyse kan være enten kvalitativ eller kvantitativ eller en miks av disse to. Denne oppgaven bruker innslag av begge tilnærminger. Kvantitative trekk er nødvendig for å kunne si noe om tekstene i sin helhet, mens kvalitative metoder vil gi større forståelse og dybdeperspektiv (Ryeng, 1998, s. 20). En kvantitativ innholdsanalyse har hovedvekt på hyppighet av emner, ordbruk og plass, mens en kvalitativ innholdsanalyse i større grad har fokus på hva teksten sier både implisitt og eksplisitt. Kvantitativ tekstanalyse vil gi bidra til å belyse trender i materialet på en måte som kvantitativ metode ikke gjør.

Framgangen i en innholdsanalyse handler om å utarbeide et analyseinstrument, et kodeskjema, som tar for seg analysens fokus. Kodeskjemaet danner grunnlaget for hva man skal se etter i analysen (Boréus & Bergström, 2005, s. 49). I denne oppgaven er kodeskjemaet laget ut fra teorikapittelet. Det er først og fremst Modell 1 som danner grunnlaget for innholdsanalysens kodeskjema. Både modellens overordnede dimensjoner og beskrevne

kategorier er en del av kodeskjemaet. I tillegg er kategorisering knyttet til framstillingsmåte en del av skjemaet. Kodeskjemaet ligger som vedlegg (vedlegg 3).

Modell 1 ligger til grunn for analysen av både elevtekstene, Norges offisielle forståelse og lærebøkene. Formålet med det er å sikre det samme fokuset i alle analysene. Likevel er det noen forskjeller i analysene av de tre elementene, ikke minst fordi både Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling innehar mye mer omfattende beskrivelser enn elevtekstene uten at det er oppgavens hovedfokus. I analysen både av Norges offisielle forståelse og av lærebøkene har hovedfokuset vært å trekke ut de mest fremtredende framstillingene av Norges rolle i verden innenfor modellens fire dimensjoner. Analysen av elevtekstene har gått dypere inn i de ulike kategoriene innenfor dimensjonene.

3.5.2 Lærebokanalyse

Innholdsanalyse benyttes også for å analysere læreboktekstene, som skal bidra til å belyse elevtekstene. Innholdsanalyse er en av to aspekt som danner grunnlaget for analyse av en utdanningsorientert tekst, ifølge lærebokforsker og professor Falk Pingel. Det andre aspektet handler om analyse som tar for seg metodiske og pedagogiske spørsmål (Pingel, 2009, s. 31).

Det er noen spesielle aspekt ved lærebøker som det er viktig å være klar over i analysen. Lærebøker er en spesiell type tekst fordi de har som mål å gi elevene kunnskap og kompetanse. En pedagogisk tekst har spesielle kjennetegn både i forhold til bruk og innhold: “Grundidén med den pedagogiske teksten är att den ska återskapa eller reproducera befintlig kunskap, inte skapa ny kunskap (Selander, 1988, s. 17). En pedagogisk tekst er skapt for å brukes pedagogisk og inneholder ofte en form for pedagogisk innramming som spørsmål, refleksjon eller mulighet for å deles opp o.l. En pedagogisk tekst bearbeides også gjennom undervisning (Selander, 1988, s. 18). Det er viktig å forstå og anerkjenne dette aspektet ved lærebøker når de analyseres.

Sjøl om lærebokanalyse, som alle tekstanalyser, er noe friere metodisk, er det noen overordnede kategorier som en lærebokanalyse bør inneholde: “Reviewers checking the content coverage of a topic should at least discern between different levels of presentation such as information vs. explanation or depth vs. breadth.” (Pingel, 2009, s. 70).

Framgangen for tekstanalysen både av lærebøkene og elevtekstene blir presentert i det neste avsnittet, før den analytiske framgangsmåten knyttet til tekstanalyse presenteres.

3.6 Analytisk framgangsmåte

Den analytiske framgangsmåten ved denne oppgaven handler om å forstå elevtekstene og de to sidene av elevenes læringskontekst: Norges offisielle forståelse og lærebøkers framstilling, for å kunne si noe om bilder av Norges rolle i verden. De foregående presentasjonene av

lærebokanalyse og elevtekstanalyse ligger til grunn for den analytiske framgangsmåten som er en temasentrert analyse. Denne tilnærmingen setter fokus på tema og sammenligner informasjon i forhold til ulike temaer mellom informanter. Det er kategorisering av tekster som danner grunnlaget for denne tilnærmingen (Thagaard, 2009, s. 171-173). Teorikapittelet trekker opp kategoriseringsgrunnlaget for oppgaven gjennom Modell 1. Denne kategoriseringen er gjenspeilet i kodeskjema for innholdsanalysen (vedlegg 3).

3.6.1 Analyse av to sider i elevenes læringskontekst

To sider i elevenes læringskontekst er analysert før elevtekstene fordi de er med på å legge grunnlaget for og forventninger til analysen av elevtekstene. Elevenes læringskontekst er også satt i søkelyset gjennom en undersøkelse av hvilke informasjonskilder elevene mener er viktige.

Elevenes forståelse av informasjonskilder gitt i form av viktig/ikke like viktig er samlet i det statistiske analyseverktøyet SPSS. Frekvensene til de ulike svaralternativene; aviser, TV og radio, internett, skolen og undervisningen, familien og nære venner, møter og deltakelse i foreninger/lag, bidrar til å tegne en skisse av sidene i elevenes læringskontekst. Viktigheten av læreboka som informasjonskilde er også gitt frekvens på en skala fra 1 til 10, som er kommentert. Ut fra elevenes kommentarer til læreboka som informasjonskilde, er det trukket fram noen representative tekster for å beskrive det statistiske resultatet.

Siden analysene av Norges offisielle forståelse og lærebøkene kun brukes som bakgrunn for å belyse elevtekstene, er analysen av lærebøkene gjort på et overordnet plan. En mer utfyllende analyse ville ligget til grunn om disse elementene hadde vært hovedfokus i oppgaven. Stortingsmelding nr. 15 (2008-2009): *Interesser, ansvar og muligheter* er analysert for å se etter tendenser til bilder som presenterer Norges rolle. Stortingsmeldingen er lest for å skape oversikt over materialet og presenteres ut fra de fire dimensjonene i Modell 1. Det er umulig å presentere alle bildene av Norges rolle som beskrives i stortingsmeldingen fordi dokumentet er både omfattende og langt. Det er derfor kun de mest fremtredende forståelsene av Norges rolle som trekkes fram i presentasjonen av den offisielle framstillingen av Norges rolle i verden. Analysen av lærebøkene er gjort mye på samme måte som analysen av den offisielle forståelsen av Norges rolle. For å ta hensyn til lærebøkens pedagogiske aspekt er både framstillingene i kapitlene og oppgaveseksjonene tatt med i analysen av elevtekstene.

3.6.2 Elevtekstanalyse

For å få oversikt i datamaterialet ble elevtekstene først analysert kvantitativt ved hjelp av kodeskjemaet og SPSS. De fire dimensjonene og kategoriene i Modell 1, er gjengitt i

kodeskjemaet og danner grunnlaget for kartleggingen av hvilke områder elevene tar opp i sine beskrivelser.

Gjennom SPSS kartla jeg frekvensen på hvilke kategorier elevene beskrev i sine tekster. I tillegg benyttet jeg SPSS til å se hvorvidt skole, klasse og kjønn spilte inn på hvilke kategorier som elevene beskrev. Medstudenter er brukt som hjelp for å teste kodeskjemaet for å sikre validiteten i sammenheng mellom kategoriene og data. Jeg har også dobbeltkodet deler av materialet. Dobbeltkoding handler om å kode samme materiale to ganger for å sjekke om resultatet blir det samme (Boréus & Bergström, 2005, s. 50). Det er først og fremst frekvenstilling og krystabeller som er benyttet for å kartlegge datamaterialet kvantitativt.

Etter den kvantitative analysedelen ble det gjort kvalitativ analyse av elevtekstene. Den kvalitative analysen tok også utgangspunkt i kodeskjemaet, men fokuserte mer på hva og hvordan elevene skrev om de ulike kategoriene. Den kvalitative elevtekstanalysen har som mål å vise dybden og bredden i elevtekstene.

Både den kvalitative og kvantitative analysen av elevtekstene beskrives i kapittel 5.

3.7 Forventninger

Som forsker er det naturlig å ha noen forventninger og hypoteser om hva forskningsresultatene vil bli. Mine forventninger knytter seg både til elevenes besvarelser, Norges offisielle forståelse, lærebøkens framstilling og til hvilke likheter og ulikheter som er mellom disse.

Jeg forventer at elevtekstene er sammenfallende med innholdet både av Norges offisielle forståelse og av lærebøkene. Det er visse aspekt ved Norges rolle i verden som er så framtreddende at det er naturlig å finne det i alle sidens framstillinger. Jeg forventer likevel at lærebøkene klarer å bringe fram et mer kritisk perspektiv enn Norges offisielle forståelse fordi bøkene er pedagogiske tekster som antas å vise til ulike perspektiv og søke etter refleksjon. Det reflekterende perspektivet forventer jeg også å finne i elevtekstene.

3.8 Refleksjon rundt metodiske spørsmål

Helt til slutt vil jeg påpeke at det kan stilles flere kritiske spørsmål til de metodiske valgene jeg har tatt underveis i arbeidet med denne oppgaven. Herunder vil jeg trekke opp noen aspekt som det er nyttig å være klar over.

For det første er det flere ulemper ved å bruke tekstanalyse og innholdsanalyse som metode. En av ulempene ved en innholdsanalyse er at det er vanskelig å endre analysen etter at den er igangsatt. Kodeskjemaet som er analyseverktøyet, settes i forkant av analysen og er lite dynamisk når analysen er i gang (Boréus & Bergström, 2005, s. 83). Kodeskjema er et

statisk verktøy som danner utgangspunkt for å si noe om tekstens innhold, men det skal være en inngangsport til analysen, og ikke en begrensning.

For det andre er det viktig å påpeke at tekstanalyse alltid har med seg et aspekt av tolkning. Når man skal se etter uttrykk for bilder, eller mentale modeller, i en tekst, må det skrevne tolkes. Den som analyserer en tekst, vil alltid forstå en tekst subjektivt. Forskeren vil alltid være til stede i en analyse. Jeg vil alltid tolke formuleringer som uttrykk for noe med bakgrunn i den forforståelsen jeg sjøl har. En annen person vil kanskje tolke det samme på en noe annen måte. For å bøte på denne subjektive baksiden av tekstanalyse, har jeg som ovenfor beskrevet, benyttet meg av medstudenter som dobbeltkodere og dobbeltkodet eget materiale.

For det tredje er det sider ved kvaliteten på datamaterialet som bør belyses. Datamaterialet fra skole 1 inneholdt generelt sett beskrivelser med flere kategorier enn materialet fra skole 2. Elevene ved skole 1 har svart på spørsmålet med lengre og mer omfattende tekster. Dette kan ha flere forklaringer. Det første som kan være en forklaring er at elevene ved skole 1 hadde en større forståelse for spørsmålet som ble stilt og hadde tydeligere mentale modeller å hente fram. En annen forklaring er min tilstedeværelse ved datainnsamling. Å være tilstede ved innsamling vil gi elever et mer forpliktende forhold til å svare seriøst og utdypende på spørsmålet. Det er ikke mulig å gi noe fasitsvar på dette. Informasjonsskrivet som ble gitt til alle elever, understreker viktigheten av å skrive utfyllende.

For det fjerde er det en metodisk utfordring knyttet til en temabasert tilnærming som setter dimensjonene og kategoriene i Modell 1 som grunnlag for analysen. En temabasert tilnærming løsriver ofte temaet fra det helhetlige perspektivet (Thagaard, 2009, s. 171). Ved å presentere noen elevtekster i sin helhet til slutt i kapittel 5 er også det helhetlige perspektivet satt i fokus.

En annen utfordring med Modell 1 er at den har overlappende dimensjoner, noe som gjør at noen kategorier og elementer vanskelig passer innenfor flere dimensjoner. Et eksempel er forholdet mellom handel og økonomisk vinning. Jeg har valgt å kategorisere handel under kapitalistisk verdensøkonomi, og økonomisk gevinst, som for eksempel "Norge er et rikt land", under statens egenskaper. Et annet eksempel på slike områder som er vanskelig å skille, er internasjonale organisasjoner og NATO. NATO er en internasjonal organisasjon, men først og fremst er det en militær organisasjon, og derfor er dette elementet kategorisert under militær verdensorden.

Det kan stilles spørsmålsteget ved sider av oppgaven, men gjennom en tydelig redegjørelse i dette kapitlet søker jeg å vise at jeg er bevisst dette.

4

Elevenes læringskontekst

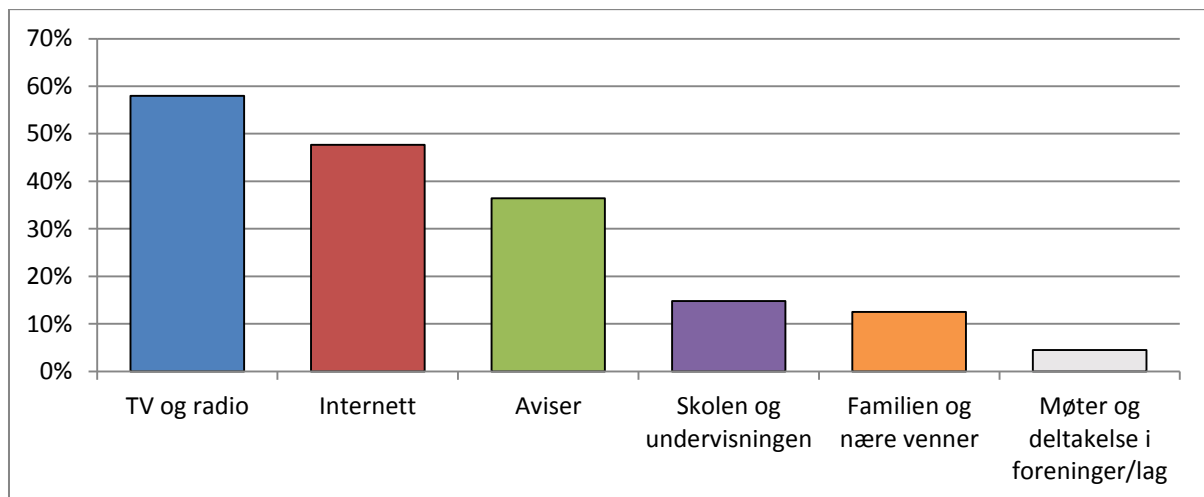
4.1 Læringskonteksten og elevers informasjonskilder

Elever påvirkes fra mange ulike hold, slik Torney-Purtas tidligere forskning forklarer gjennom blant annet Octagon-modellen (Torney-Purta, Schwille m.fl., 1999, s. 17-19). Alle sidene ved elevtekstenes kontekst er det umulig å si noe om, men i dette kapittelet er det valgt å presentere to sider av elevenes læringskontekst: Norges offisielle forståelse og to lærebøker. Som forskningsspørsmålets underproblemstilling tydeliggjør, skal elevtekstene sees i lys av disse.

Det er viktig å presisere at disse perspektivene ikke alene er med på å påvirke elevenes mentale modeller av Norges rolle i verden, dermed er det umulig å trekke sammenheng mellom elevtekstene og konteksten, men konteksten tegner en skisse av elevenes påvirkningskilder og er med på å generere forventninger og et grunnlag å se elevenes forståelse i lys av.

For å danne et inntrykk av elevenes læringskontekst, ble elevene spurt hvilke kilder de mente var viktigst i forhold til informasjon om politiske saker. Elevene krysset av for hvilke av seks informasjonskilder de mente var viktige. Flere av elevene krysset av på flere alternativer. I figuren under er resultatet presentert:

Figur 1: Elevenes beskrivelser av viktigste kilder til informasjon i politiske saker.

Det er de tre mediekategoriene, TV/radio, internett og aviser, som flest av elevene nevner som viktig informasjonskilder. Nesten 60 % av elevene mener TV og radio er en viktig kilde til informasjon i politiske saker, over halvparten mener internett er en viktig kilde til informasjon og ca. 35 % mener aviser er en viktig informasjonskilde. Det er kun ca. 15 % av elevene som mener skolen og undervisningen er en viktig informasjonskilde i politiske saker. Familien og

venner nevnes som viktige informasjonskilde av litt over 10 % av elevene, mens møter og deltagelse i lag og foreninger kun nevnes som en viktig informasjonskilde av ca. 5 % av elevene.

Ved å spørre elevene som har skrevet elevtekster om informasjonskilder, kan det tegnes forventninger i forholdet mellom elevoppfatninger og læringskonteksten. Figur 1 viser at elevene ikke mener skolen og undervisningen er like viktig som TV, radio og internett som kilde til informasjon i politiske saker. Dermed er kan det forventes at elevene vil vise at deres mentale modeller inneholder mange ulike temaer og perspektiv, og at lærebøkene i mindre grad vil sammenfalle med elevenes mentale modeller. Elevene anser kunnskap fra skolen som viktig, men ikke like viktig som kunnskap fra andre aktører i samfunnet, som media.

Elevenes læringskontekst presenteres først gjennom en analyse av det offisielle bildet av Norges rolle i verden, før de to lærebøkene *Radars* og *Streifs* framstillinger presenteres. Disse sidene i elevenes læringskontekst bidrar helt til slutt i kapittelet til å utlede forventninger til elevenes tekster.

4.2 Norges offisielle syn på egen rolle i verden

En av sidene i elevenes kontekst er Norges offisielle syn på egen rolle i verden. Det bildet som myndighetene tegner, er med på å skape en overordnet forståelse av Norges rolle i verden. Nasjonens offisielle forståelse av egen rolle gir seg også konkrete utslag i form av utenrikspolitikk. Norges offisielle syn på egen rolle i verden er presentert gjennom ulike bilder som trekkes fram i Utenriksdepartementets Stortingsmelding nr.15 2008-2009: *Interesser, ansvar og muligheter*.

Hensikten med Stortingsmelding nr. 15 (2008-2009) er å beskrive utenrikspolitiske prioriteringer og framtidige utfordringer. I disse beskrivelsene trer det fram ulike bilder av Norges rolle. Det er viktig å presisere at stortingsmeldingen ikke alene forklarer Norges offisielle forståelse av egen rolle, men dette et konkret dokument hvor landets offisielle forståelse innenfor de fleste områder kommer til uttrykk.

Norges rolle har endret seg mye de siste 20 årene. Endringene har skjedd som følge av endringer i maktstrukturer etter den kalde krigens slutt og den økende globaliseringen. Dette uttrykkes også i stortingsmeldingen: "Globalisering og geopolitisk endring retter også søkelyset mot Norges rolle og identitet som utenrikspolitisk aktør. Vi står overfor en kombinasjon av kontinuitet og endring" (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 87).

Norges rolle beskrives som en blanding av forutsetninger og mål: "Geografi, historie, næringsstruktur og kultur legger mye av premissene for hvem vi er og for hvordan vi forstår våre identiteter og roller i verden" (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 87). I tillegg preges

Norges rolle av de mål og det handlingsrommet som staten har. Det er to kriterier som er med på å avgjøre norske prioriteringer internasjonalt: “graden av viktighet og relevans for det norske samfunnet, (...) Norges mulighet og evne til å gjøre en forskjell” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 88). Norges rolle handler altså i den offisielle forståelsen om å arbeide på områder der det er mulig for Norge å være av betydning.

Ifølge utenriksdepartementet er det viktig å anerkjenne at staten ikke er den eneste aktøren i internasjonal politikk: “Fram mot 1990 ble staten sjelden utfordret som den primære aktøren i internasjonal politikk. I dag er mye annerledes, blant annet som følge av globaliseringen” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 75) Å skille mellom den norske stat og norske samfunnsaktører i forhold til bildet av Norges rolle i verden, kan være utfordrende, fordi bygging av “Norge” som er merkevare har vært med på å viske ut skillet mellom stat og næringsliv.

Videre presenteres flere sider som gjennom stortingsmeldingen tegner ulike bilder av Norges rolle i verden. De ulike sidene presenteres gjennom de fire dimensjonene i Modell 1.

4.2.1 Statens egenskaper

Et av de mest framtrepende bildene av nasjonens rolle i verden, handler om Norge som en olje-, gass-, skips- og fiskerinasjon: “I dag vokser de aller fleste i Norge opp med en sterk fornemmelse av Norge som en storforvalter av petroleums- og fiskeressurser” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 43). Den offisielle forståelsen av Norges rolle i verden handler om å unytte disse ressursene slik at landet kan spille en rolle av betydning: “Regjeringen legger for eksempel stor vekt på å forstå og utnytte de egenskapene ved landet vårt hvor vi er store og gjør en forskjell i internasjonal økonomi og politikk. Mye av dette er knyttet til norske kyst- og havområder; olje og gass, fisk og fiskeriprodukter, skipsfart” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 87).

Norges rolle som noe mer enn en liten stat, handler også om havområder, i tillegg til olje- og gass. Sjøl om Norge ikke er et stort land arealmessig, skapes det et bilde av Norge som havgigant: “Målt etter landterritorium er Norge et lite land. Inkluderer man derimot Norges 200-mils soner og kontinentalsokkelen i nordområdene, er Norge derimot stort, faktisk det 13. største landet i verden” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 43). I forhold til dette trekkes det opp at Norge har en stor ansvarsrolle: “Norge har særlige rettigheter og ansvar for store havområder” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 36).

Ved å beskrive et meget vellykket samfunn med stor velstand som takler økonomisk utfordringer, skapes et bilde av Norge som et forbilde for andre stater (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 112). “Den norske modellen” beskrives som bakgrunn for at Norge er blant de

landene i verden som har høyest levestandard. Dette er også med på å prege Norges rolle og norsk utenrikspolitikk: «Den norske samfunnsmodellen» er blitt et ressursreservoar og redskap for norsk utenrikspolitikk: med hensyn til å dempe globaliseringens spenninger og motkrefter, tilby kompetanse på internasjonal og nasjonal organisering og ressursforvaltning, og representere kollektive politiske verdier knyttet til rettstat, likestilling og ikke-diskriminering» (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 10).

Egenskaper som har betydning for Norges rolle, beskrives som ressurser og samfunnsverdier. Bildet av Norges rolle sett ut fra statens egenskaper handler om å være en stor hav-, olje-, gass-, skips- og fiskerinasjon og et forbilde som velferdssamfunn.

4.2.2 Kapitalistisk verdensøkonomi

Nettopp nasjonens rolle som energinasjon er med å skape en annen rolle for Norge. Denne handler om å være en finansiell aktør i verden. Staten Norge beskrives som en sterk finansiell aktør på verdensmarkedet: «Norges nye rolle som betydelig finansiell aktør i og med Statens pensjonsfond-Utland (SPU)» (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 87).

Nettopp på grunn av sterk deltagelse i verdensøkonomien er stabilitet viktig for Norge: «Uten stabile markeder i utlandet for vår olje og gass, offshoreindustri, aluminium, fisk, telekommunikasjon, skipsfart osv. ville ikke Norge vært blant verdens mest velstående samfunn.» (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 113). Internasjonale forhold gjennom samarbeid, avtaler og organisasjoner trekkes opp som viktig for å sikre norsk deltagelse i den kapitalistiske verdensøkonomien.

4.2.3 Mellomstatlige forhold

Mellomstatlige forhold er den dimensjonen som trekkes fram i aller størst grad i stortingsmeldingen. Viktigheten av mellomstatlige forhold framheves blant annet for å sikre stabile rammer for fred, handel og verdensøkonomien. Innenfor denne dimensjonen er det mange kategorier som er emner, deriblant internasjonale organisasjoner, engasjementspolitikk og miljøpolitikk.

Ett av de mest sentrale bildene av Norge som trekkes opp i stortingsmeldingen, er Norge som en pådriver for internasjonale organisasjoner og folkeretten:

Norge har en fundamental interesse av en velfungerende regional og global rettsorden, der rett går foran makt og der forhold mellom stater reguleres gjennom en stadig tettere vev av forpliktende normer, konvensjoner og lover. Regjeringen anser at det er av vital og overgripende utenrikspolitisk interesse for Norge å hindre at internasjonal rettsorden og multilaterale styringssystemer og -regimer blir svekket. (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 10-11).

Rollen som en pådriver for internasjonal rettsorden og multilaterale styringssystemer og –regimer handler om å sørge for at Norges interesser blir ivaretatt:

Mye mer enn hva vi ofte er bevisst, befinner det norske samfunnet seg i en særstilling internasjonalt med hensyn til avhengighet av en robust internasjonal rettsorden. Og vi trenger denne rettsorden for å møte mange av vår tids store utfordringer, som klima, nedrustning og kontroll med skatteparadiser. Samtlige av de femten til tjue landene i verden som samfunnsmessig kan sammenliknes med Norge, er dypt avhengige av globale rammevilkår. Multilaterale avtaler, folkerett, regler og reguleringer er avgjørende for å ivareta samfunnets behov og mål. Norge har imidlertid en særlig dyp avhengighet, og dermed en vedvarende realpolitisk interesse av, et velfungerende og velregulert internasjonalt samfunn. Dette skyldes spesifikke territoriale, ressursmessige og økonomiske kjennetegn ved Norge. (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 43)

Norges sterke oppslutning og tilknytning til internasjonal orden og institusjoner som fremmer slik orden, kan sees i lys av småstaters avhengighet av lover og regler for internasjonale relasjoner og sikkerhet som trekkes opp i teorikapittelet.

Det er først og fremst viktigheten av FN-systemet som trekkes opp i forhold til internasjonal orden, ikke minst for å sikre folkeretten: “FN-systemet spiller fortsatt en nøkkelrolle for å ivareta en rettslig basert internasjonal orden” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 11). Norge beskrives som en god støttespiller for FN: “Regjeringen legger vekt på at Norge skal være en lojal og konstruktiv, men samtidig kritisk og reformorientert støttespiller for FN som en sentral pilar i global styring” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 12)

Et annet aspekt som også spiller inn på forståelsen av Norges rolle, er forholdet til EU. På en side trekkes viktighet av Norges rolle som en god samarbeidspartner med EU opp: “et velfungerende samarbeid med EU på de fleste områder av betydning for norske interesser” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 30). I tillegg trekkes det opp at Norge støtter samarbeid og utvikling i Europa generelt på mange ulike plan (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 53)

Samtidig påpekes også Norges skepsis og ønske om å ha en rolle på utsiden av det europeiske samarbeidet: “Norge er ikke bundet av EUs utenrikspolitikk eller sikkerhetspolitikk. Dette har hatt betydning i norsk midtøstenpolitikk og freds- og forsoningspolitikk, blant annet ved at Norge ikke automatisk har sluttet opp om EUs «terrorliste» og slik har kunnet være en nøytral tilrettelegger på Sri Lanka og anerkjenne den

palestinske samlingsregjeringen” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 30). Ved å trekke opp slike sider beskrives Norge som en stat som ønsker friere tøyler til å bestemme egen rolle i verden, og som ikke vil være delaktig i omfattende samarbeid; slik som den Europeiske Union.

Norges forhold til andre stater handler også om mer enn internasjonale organisasjoner og samarbeid. En av framstillingene av Norges rolle er som pådriver for fremgang og utvikling for andre stater. Et fremtredende bilde av Norge er som en humanitær stormakt og forkjemper for fred og menneskerettigheter: “Dette er prinsipper og verdier som utgjør beveggrunnen for et stort antall nordmenns engasjement i internasjonale spørsmål og er dyrket fram som en viktig del av Norges utenrikspolitiske identitet” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 102). Overskriften i kapittel 13 i stortingsmeldingen lyder “Ta globalt ansvar gjennom norsk engasjementspolitikk” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 102). Denne tittelen henspiller på et bilde av Norge som pådriver av engasjementspolitikk, som handler om “bekjempelse av fattigdom, humanitære spørsmål, freds- og forsoningsarbeid og internasjonalt arbeid for menneskerettigheter og demokrati.” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 102). Norge framheves som pådriver for fred gjennom fredsmeglingsprosesser blant annet i Midtøsten, Sri Lanka, Colombia og Filippinene (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 103-108).

Norges ansvarsrolle innenfor internasjonale, mellomstatlige forhold handler også om å skape en bærekraftig utvikling. Overskriften i kapittel 7 lyder “Utfordringer for en miljøbevisst energinasjon” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 60). Kapittel 15.1 har tittelen “Norge skal være en klimabevisst energinasjon” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 125). Disse titlene tegner et bilde av Norges som pådriver for miljø- og klimabevisst politikk. “En ambisiøs klimapolitikk forplikter, og vi må forvente at andre land og aktører følger nøye med på hvordan Norge balanserer rollen som klimapådriver og petroleumsnasjon,” (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 125) står det skrevet i stortingsmeldingen.

Den mellomstatlige dimensjonen ved Norges rolle handler altså først og fremst om å skape internasjonal orden gjennom internasjonale organisasjoner, og om å bidra til utvikling både for stater som trenger det, gjennom engasjementspolitikk, og for verden generelt gjennom miljøpolitikk.

4.2.4 Militær verdensorden

Den militære verdensordenen er beskrevet gjennom norsk forsvar- og sikkerhetspolitikk, og militær deltagelse knyttes opp mot arbeid for global sikkerhet og fred:

En sentral sikkerhetspolitisk prioritering for Regjeringen er å bidra til global sikkerhet. Deltakelse i internasjonale operasjoner i regi av FN og NATO, og også EU hvor vi ikke er medlem, er i dag en integrert del av norsk forsvars- og sikkerhetspolitikk. Norge deltar kun i militære operasjoner med FN-mandat. Norges militære deltakelse ute er et uttrykk for internasjonal solidaritet, og vi har en lang tradisjon for å stille opp i internasjonalt arbeid for stabilitet og fred (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 92).

NATO beskrives som kjernen i den norske sikkerhetspolitikken, men NATOs rolle er endret. NATO er blitt mer enn militært, ifølge stortingsmeldingen, og Norges rolle er å være en forsikrer for samarbeid med alle:

Norge har vært aktivt med i NATOs operasjoner på Vest-Balkan og i Afghanistan, og har lenge vært blant de land som i forhold til innbyggertall og militære ressurser stiller mest personell til NATO-ledede operasjoner. Norge har de siste årene lagt stor vekt på stabilisering av landene i det tidligere Jugoslavia og har stått i fremste rekke for å sikre at ingen land blir stående utenfor alliansens samarbeidsmekanismer (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 94-95).

Den militære verdensordenen handler, ifølge den offisielle forståelsen av Norges rolle, om samarbeid og sikring av fred og internasjonal lov og orden.

4.2.5 Oppsummering

Oppsummerende er Norges offisielle forståelse av egen rolle i verden veldig positivt beskrevet. Norge framheves som et forbilde, bidragsyter, forsvarer av fred og fattigdomsbekjemper. Et positivt bilde av Norge poengteres også i stortingsmeldingen som viktig for norske interesser:

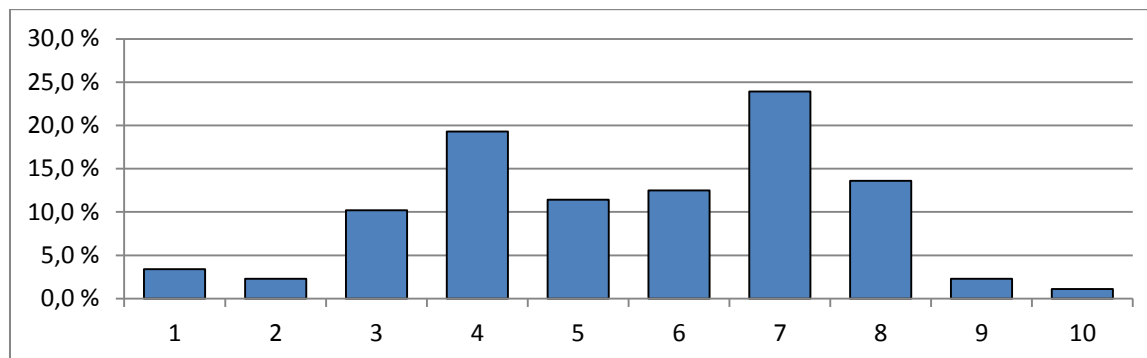
Et positivt og tydelig norgesbilde er viktig for norske interesser på en rekke felter. Norges omdømme vil først og fremst være et produkt av det Norge og norske samfunnsaktører gjør hjemme og ute, for eksempel i utviklingspolitikken, humanitær innsats, petroleumpolitikk, klimapolitikk, integreringspolitikk og næringslivets økonomiske og etiske atferd (Utenriksdepartementet, 2008-2009:73).

De reflekterende og kritiske aspektene ved Norges rolle er det ikke tatt stor høyde for i Norges offisielle forståelse, fordi det vil skade norske interesser. Det er et glansbilde av en rik nasjon som bryr seg om andre, som tegnes gjennom Norges offisielle forståelse av egen rolle.

4.3 Lærebøker

Lærebøker er en annen informasjonskilde som kan bidra til å belyse elevers framstillinger av Norges rolle i verden. Elevene ble i spørreundersøkelsen bedt om å beskrive hvor viktig de mente læreboka i samfunnsfag var på en skala fra 1-10. I figur 2 er resultatet presentert:

Figur 2: Elevenes beskrivelser av viktigheten av læreboka som informasjonskilde.

Det er store spredninger i elevenes vektlegging av læreboka i samfunnsfag som informasjonskilde. De aller fleste plasserer lærebokas viktighet mellom 3 og 8 på skalaen, med topper på 4 og 7.

Det er noen forskjeller mellom skolene i dette materialet. Det er 47 % av elevene ved skole 1 som har gitt lærebokas betydning en score mellom 1 og 4, mens bare 27 % av elevene ved skole 2 har gjort det samme. Ved skole 2 er lærebokas betydning i større grad gitt en score mellom 6 og 10. Det kan være mange grunner til denne vektlegginga. Som studien videre viser, er det tydelige forskjeller mellom lærebøkene.

Tabellen viser også at elevene er meget delt i synet på læreboka som informasjonskilde. Elevene mener læreboka i varierende grad er viktig som informasjonskilde.

I følge professor Staffan Selander er lærebøkene viktige for den kunnskapen som skolen og undervisning presenterer (Selander, 1988, s. 21): “Læremidler legger særlig vekt på den informasjon om verden som oppfattes som grunnleggende for hva som regnes som grunnleggende og vesentlig i et samfunn. De utgjør en sentral del av skolens utsyn mot verden og er dermed grunnleggende for hva som regnes som kunnskap i skolens verden” (Selander & Skjelbred, 2004, s. 9). Lærebøkene har ved denne forståelsen betydning for hva som oppfattes som kunnskap, noe som kan bidra til elevenes mentale modeller.

Elevene ble også bedt om å kommentere kort hvordan de oppfatter læreboka som informasjonskilde. Mange kommenterte det tabell 1 viser, at de føler de lærer mer fra media enn fra læreboka: “(...) den ble som informasjonskilde overkjørt av tv'n, internett og aviser. Ikke var den “up to date” eller...” (12) og “Synes samfunnsfagboka er ganske kjedelig og det er ikke noe jeg setter meg ned og leser frivillig. Lærer mest gjennom foreldre og TV” (23).

Nettopp med bakgrunn i oppdatert informasjon nevner flere av elevene media som en utfyllende informasjonskilde: *“Vi leste litt i den og fikk basis kunnskap men som regel gikk vi på nett for å ta mer info”* (5).

Flere av elevene har også kommentert forholdet mellom lærebok og undervisning: *“Læreboka har mye god info, men læreren er det viktigste for en variert og god undervisning hvor vi knytter teorien fra boka opp mot virkeligheten (gjerne nylige hendelser osv.”* (3) og *“Nok info, diskusjoner ble viktigere enn boka”* (10). Dette viser til en oppfatning om at læreboka ikke er like betydningsfull som det som skjer i undervisningen.

Flere av elevene skriver positivt om læreboka: *“Den har vært veldig viktig i forhold til å lære mye i faget. Den var veldig enkel å forstå og veldig interessant”* (9).

Det er spesielt grunnleggende kunnskap og begrepslæring som trekkes fram som positivt ved læreboka: *“Fikk mer grunnleggende kunnskap slik at jeg forstår mere av det jeg hører og leser nå”* (40) og *“Har lært mye om sentrale begreper og oppbygning innad forskjellige politiske grupper/organisasjoner. Det er også enklere å møte lignende nyheter når man faktisk har fått det så godt forklart på forhånd”* (63). Men læreboka beskrives også som fjern fra aktuelle saker: *“Boka har mest fokus på fagterminologi, og ting som har skjedd for lenge siden”* (16).

Når det kommer konkret til Norges rolle i verden, skriver en av elevene: *“Læreboka har vært en viktig informasjonskilde på informasjon om samfunnsfag, og Norges rolle i verden, NATO, EU osv. Men for å få mer info om saker må man bruke internett.”* (46). En annen elev skriver at: *“Læreboka har vært hjelpsom og oppsiktsvekkende i den sammenhengen Norge har til verden”* (66).

Elevene oppfatter altså læreboka som viktig som en basiskilde til informasjon, men den utfylles av informasjonskilder som media og nett. Dette er et viktig punkt å ta med inn i analysen av lærebøkene.

Videre presenteres to lærebøker for fellesfaget samfunnsfag i videregående opplæring: *Radar* og *Streif*.

4.4 Radar

Læreboka *Radar* er bygd opp av fem deler hvorav internasjonale forhold er en del. Emnet “internasjonale forhold” har fem kapitler: “Det internasjonale systemet”, “Norge i det internasjonale systemet”, “FN –samarbeid for fred”, “Konflikter og kriger i dag”, og “Fattige og rike” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 5). Det innledende kapittelet gir på to sider oversikt over det internasjonale systemet, samt en tema-fordypning om makt, globalisering,

miljø og EU. Norges rolle i verden er først og fremst forsøkt forklart i “Norge i det internasjonale systemet”, men tema kommer også opp i de andre kapitlene.

Verdenssamfunnet framstilles tidlige som kaotisk og preget av konflikter i *Radar*. Teksten setter et sterkt fokus på utfordringene med å skape orden i det internasjonale samfunnet: “I det internasjonale samfunnet mangler vi en forsamling som Stortinget” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 102) og “Mangelen på felles regler gjør at det internasjonale systemet preges av både uorden og lovløshet” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 103).

Når det kommer til Norges rolle i det internasjonale systemet, er det beskrevet i overblikkskapittelet “Norge i det internasjonale samfunnet”. Kapittelet er på fire sider og har temafordypning i nordområdene, i tillegg er det en halv side om Norges arbeid mot fattigdom i kapittelet “Fattigdom: konsekvenser og tiltak” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 144-147).

Kapittelet om internasjonale forhold starter med å beskrive det internasjonale systemet og stater i det internasjonale systemet. Stater beskrives som de mest sentrale aktørene i verden, men ikke de eneste: “Stater er viktige aktører i det internasjonale systemet. Andre viktige aktører er medier, internasjonale ikke-statlige organisasjoner (Røde Kors, Amnesty International osv.), internasjonale statlige organisasjoner (FN, NATO, EU osv.) og flernasjonale selskaper (Shell, General Motors, Nestlé osv.)” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 102). Dette viser i til tre sider i verdenssamfunnet: stater, internasjonale organisasjoner og verdensøkonomi.

Framstillingen av de fire dimensjonene i Modell 1 vil bli ytterligere presentert i de kommende avsnittene.

4.4.1 Statens egenskaper

I de fem innledende setningene til kapittelet “Norge i det internasjonale samfunnet” er Norge nevnt som liten tre ganger:

Norge er et lite land i verden. 4,8 millioner innbyggere er mindre enn innbyggertallet i en amerikansk storby. Det er mange utfordringer knyttet til det å være liten. I en tid med globalisering blir resten av verden stadig viktigere for et lite land som Norge. Politikerne må ta stilling til spørsmål knyttet til miljøproblemer, sikkerhetspolitikk, bistand til fattige land og et økende samarbeid i verdensøkonomien. (Andresen & Henningsen, 2009, s. 118).

Norge som et lite land er også påpekt i kapittelet om nordområdene: “(..) Russland fremdeles er en stormakt, og at Norge er et lite land” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 120). Denne gjentagende beskrivelsen av Norge, gjør at bildet av Norge som et lite land, blir framtrædende.

På den annen side framstiller læreboka også Norge som noe mer enn et lite land. I oppgaveseksjonen av læreboka stilles spørsmålet “Er Norge et lite land?” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 150) og under er det listet opp 12 punkter som viser til Norges deltagelse og ulike roller i det internasjonale systemet, de fleste med et meget positivt fortegn, som for eksempel: “Verdens 7. største bidragsyter til FN. (...) Verdens 2. største eksportør av fisk” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 150). Dette er med på å så tvil om Norge som et lite land, og bringer heller fram et budskap om at Norges rolle er større enn landets størrelse tilsier. Dette motstridende budskapet kan være et ledd i lærebokas pedagogiske oppdrag, slik teorien om bokanalyse påpeker.

Et annet framtrædende bilde som *Radar* påpeker, er Norges store havområder. I kapittelet om Norge i det internasjonale samfunnet er det viet to sider til nordområdene. Dette gir et bilde av Norge som en havkjempe. Dette utdypes allerede i første setning: “I de såkalte nordområdene kontrollerer Norge et område som er seks ganger så stort som det norske fastlandet” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 120).

4.4.2 Kapitalistisk verdensøkonomi

Den økonomiske dimensjonen innenfor internasjonale forhold er først og fremst beskrevet i delen av læreboka som tar for seg arbeids- og næringsliv. Det innledende avsnittet til dette kapittelet beskriver Norge som ett av verdens beste land å bo i, og verdens ledende land økonomisk: “I 2007 var bruttonasjonalproduktet i Norge på ca. 2.227 milliarder kroner. Deler vi dette tallet på antall innbyggere og sammenlikner oss med andre land, havner Norge i det internasjonale toppsjiktet” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 158). I tillegg er økonomi nevnt som en av de ressursene som gir styrke i kapittelet om makt.

Norges rolle i den kapitalistiske verdensøkonomien er ellers begrenset beskrevet. I kapittelet “Velstandsutvikling i Norge” er det viet et lite avsnitt til hvordan den økende globaliseringen påvirker Norges rolle i den økonomiske verdensordenen: “Norske bedrifter flytter til land med billig arbeidskraft. Det fører til reduksjon i antall sysselsatte i den tradisjonelle industrien. I stigende grad etablerer store selskaper som Telenor og Statoil seg også utenlands” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 163).

Beskrivelser av den økonomiske verdensordenen er fragmentert og vanskelig å se i sammenheng. Dette vanskeliggjør forståelsen av Norges rolle i verden sett i forhold til denne dimensjonen.

4.4.3 Mellomstatlige forhold

Radar beskriver først og fremst norsk utenrikspolitikk som Norges forhold til andre land. Norges forhold til internasjonale organisasjoner er omtale i flere kapitler, og det er FN og NATO som er framhevet. EU, EØS og WTO nevnes kort. Det er EU som presenteres først av de internasjonale organisasjonene, men Norges avstand gjennom å avstå fra medlemskap, poengteres.

Det er spesielt Norges rolle i forhold til FN som presenteres. Norges avhengighet av FN beskrives tydelig flere steder. FN trekkes opp som kjernen for Norges deltagelse i verden: “FN har vært sentral for norsk deltagelse i det internasjonale samfunnet” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 118). I tillegg beskrives FN som viktig for å verne om sikkerhet: “For Norge er det viktig at FN er sterkt og effektivt slik at ikke andre land tar seg til rette på egenhånd og skaper en utrygg verden” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 127). Disse påpekningene følges også av en beskrivelse av Norge som finansiell aktør innenfor FN: “Norge er blant FNs viktigste økonomiske bidragsytere” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 127). Dette gir et tydelig bilde av at Norge er avhengig av internasjonale organisasjoner.

Bildet av Norge som fredsmekler beskrives på flere steder (Andresen & Henningsen, 2009, s. 102/118/136). I innledningen står dette: “Siden tidlig i 1990-årene har Norge også vært en viktig tilrettelegger i en rekke freds- og forsoningsprosesser i verden ved å være med på å løse væpnede konflikter uten at stormaktene har vært direkte involvert” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 118). I tema-fordypningen om Midtøsten-konflikten nevnes også Norges rolle som fredsmekler: “Norge var sentral i den såkalte Oslo-prosessen der israelske og palestinske ledere kom sammen og forhandlet i et forsøk på å skape fred.” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 136).

Sjøl om Norges fredsarbeid i hovedsak framstilles som en positiv rolle, forsøker læreboka å problematisere Norges fredsmeklende innsats gjennom en oppgave. Under et bilde av demonstranter på Sri Lanka stilles dette spørsmålet: “Det ser ikke ut til at alle er like fornøyd med Norges innsats. Kan du finne ut hvorfor?” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 119). Drøftingsspørsmålet står med liten skrift ved siden av hovedteksten, og dette spørsmålet tas ikke opp videre i boka.

Norges som en forkjemper mot fattigdom, er et annet bilde som tegnes av Norge i *Radar*. Det er for det meste positive faktaopplysninger om tall og bistandsmottakere som presenteres i denne sammenheng: “Norge er et av de landene i verden som gir mest utviklingshjelp i forhold til folketallet” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 147).

Også i forhold til utviklingshjelp trekkes det kort opp kritiske spørsmål. I et lite avsnitt til slutt kommenteres effektiviteten av norsk bistand med én setning: “Det har blitt stilt

spørsmål ved effektiviteten av norsk bistand, og noen hevder at norske penger ikke har ført til bedring i mottakerlandene” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 147). Kritikken blir derimot raskt besvart gjennom en forklaring om at dette kun var et problem før, men ikke nå lenger, for bistanden er i dag mer mottakerorientert.

Læreboka plukker opp igjen dette spørsmålet i siste oppgavedel: “Virker norsk bistand?” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 156), er ett av spørsmålene. Som en motsats presenteres et innlegg av Jan Egeland som spør etter mer bistand. Ved å presentere en positiv holdning til bistand sammen med spørsmålet, gis det begrenset rom for refleksjon.

Norge framstilles som en pådriver for mellomstatlige samarbeid gjennom internasjonale organisasjoner og som direkte bidragsyter til andre staters utvikling gjennom fredsmekling og bistand.

4.4.4 Militær verdensorden

Læreboka beskriver verden som kaotisk og trekker fram konflikter som et sterkt element. I en kaotisk, konfliktfylt verden er en militær verdensorden sentral. Den militære verdensordenen er først og fremst beskrevet sammen med makt i *Radar*: “Også i det internasjonale systemet er det mye snakk om makt. I forhold mellom stater ser vi ofte at noen land har mer makt enn andre” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 106). Militær styrke beskrives som ett av flere forhold som gir makt. Over halvparten av kapittelet om makt er viet militær styrke: “Hvor avanserte våpen en har, men også ressurser som sprengkraft, antall fly, stridsvogner og soldater, gir militær styrke” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 106).

Norges rolle i den militære verdensordenen er minimalt beskrevet. Det er USA og Irak-krigen som er trukket fram som eksempel i kapittelet om makt. Norges deltagelse i den militære verdensordenen er beskrevet i kapittelet “Militært samarbeid, NATO”. NATO sees mest i et historisk perspektiv, og Norges medlemskap i NATO beskrives som en forsvarsallianse: “Medlemskapet innebærer at Norge får støtte dersom landet blir angrepet” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 130). Rollen NATO spiller i verden i dag og hvordan det påvirker Norges rolle i verden beskrives slik:

USA har ment at Afghanistan er et gjemmested for terrorister, og Norge har derfor deltatt med soldater og annet personell. I 2009 er det omtrent 600 norske soldater der. Det har blitt debattert i norske medier om Norge er i krig eller ikke i Afghanistan. Sikkert er det imidlertid at nordmenn har blitt drept og skadet i direkte militære operasjoner. (Andresen & Henningsen, 2009, s. 131).

Den militære verdensordenen og Norges forhold i den er ikke viet verken mye plass eller drøftning i *Radar*, trass i at militær styrke er beskrevet som en betydelig del av staters makt i verden.

4.4.5 Oppsummering

Oppsummerende sett beskrives Norge i *Radar* som en liten stat med store hav- og oljeressurser som ønsker internasjonale lover og regler for å ikke bli overkjørt. Norge framstilles også som en fredsmekler og en pliktoppfyllende bistandsgiver.

En av oppgavene i *Radar* handler om Norges forhold til andre land. “1. Hvem bestemmer forholdet vårt til andre land?” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 119), spør læreboka. Svaret er skrevet i klartekst på den foregående sida: “Først og fremst er det regjeringen og Utenriksdepartementet (UD)” (Andresen & Henningsen, 2009, s. 118). Dette gir inntrykk av at Norge på egenhånd kan bestemme forhold til andre, noe som klar er en forenklet forklaring av verden.

4.5 Streif

Streif stiller direkte spørsmålet: “Hvilken rolle spiller Norge i den store verden?” (Arnesen, 2009, s. 196). Læreboka forklarer Norges rolle i verden ut fra landets utenrikspolitikk: “Alt slikt internasjonalt samarbeid kalles utenrikspolitikk. I tillegg dreier utenrikspolitikken seg om å arbeide internasjonalt for verdier som Norge mener er viktige, og om å sikre Norges interesser” (Arnesen, 2009, s. 210). Læreboka framhever samarbeid som viktig i verden.

Streif er delt inn i fem deler hvor “Verdenssamfunnet” er en av disse. Denne delen av læreboka har tre kapitler som handler om “En verden uten grenser”, “Samarbeid over grenser” og “En urolig verden” (Arnesen, 2009, s. 7). Norges rolle i verden beskrives i kapitlet “Samarbeid over grenser”, men det er også nevnt i andre kapitler, blant annet når det er snakk om globalisering, fattigdomsbekjempelse og bærekraftig utvikling.

Kapitlet “Samarbeid over grenser” omtaler politisk og økonomisk samarbeid, FN, EU, NATO, folkeretten, og menneskerettighetene. Helt til slutt i kapitlet er Norge i verden viet ca. fire sider. Som satsningsområder i utenrikspolitikken nevnes arbeid for fred og utvikling, handel, vern av fiskerisoner, kampen mot fattigdom og sikkerhetspolitikk. (Arnesen, 2009, s. 172). *Streif* forklarer samarbeid som et overordnet mål i verdenssamfunnet:

Mange av utfordringene verden står ovenfor, er globale. Derfor må landene i verden samarbeide for å løse dem. Krieger, miljøproblemer, fattigdom og brudd på menneskerettighetene er eksempler på slike utfordringer. Land går sammen i organisasjoner og inngår avtaler for å løse problemer (Arnesen, 2009, s. 196).

4.5.1 Statens egenskaper

Norge som gass- og oljenasjon er et bilde som også tegnes i *Streif*. Et annet viktig område innenfor statens egenskaper som beskrives, er nordområdene. Norge framstilles som en sterk aktør i nordområdene på grunn av fiske og suverenitet på Svalbard. *Streif* framstiller Norge som en snill forvalter som deler sine ressurser, og beskrives både som forvalter og som forsvarer av andre staters rettigheter: “Norge vil sikre et miljøvennlig og lovlydig fiske og har fordelt fiskekvoter til norske, russiske og færøyske fiskere og til fiskere fra EU-land” (Arnesen, 2009, s. 215). Rollen som snill havkjempe har stor betydning for Norge: “Nordområdene har mye å si for Norge, og Norge samarbeider derfor med flere land for å sikre en forsvarlig utvikling i nord” (Arnesen, 2009, s. 215).

4.5.2 Kapitalistisk verdensøkonomi

Økonomiske forhold er omtalt flere steder, og Norge beskrives som er stor eksportør av fisk, olje og gass: “Norge er ett av verdens rikeste land. Vi har store inntekter fra olje- og gassproduksjon” (Arnesen, 2009, s. 128). Norge beskrives som avhengig av den kapitalistiske verdensøkonomien: “Økonomisk er Norge avhengig av å handle med andre land, blant annet landene i EU” (Arnesen, 2009, s. 116).

Streif beskriver hvordan økonomiske forhold bidrar til en internasjonal arbeidsdeling: “Næringslivet må også tilpasse seg internasjonale økonomiske forhold. Det er for eksempel dyrt å betale lønn til ansatte i Norge, noe som fører til at en del bedrifter flyttes til andre land selv om eierne er norske” (Arnesen, 2009, s. 116). Dette problematiseres med kommentarer om at arbeidsforholdene i andre land ikke alltid er like gode som i Norge og at varer som framstår som norske ofte er bearbeidet i andre land (Arnesen, 2009, s. 178).

Innenfor den kapitalistiske verdensøkonomien beskrives Norge som et rikt land på grunn av olje- og gassproduksjon, men som er avhengig av andre land for handel.

4.5.3 Mellomstatlige forhold

Mellomstatlige forhold beskrives i *Streif* som samarbeid, og samarbeid framstår som det mest elementære i verdenssamfunnet.

Norges rolle i forhold til internasjonale organisasjoner forklarer *Streif* slik: “FN er den viktigste organisasjonen for Norges internasjonale samarbeid. Norge går inn for å styrke FNs rolle og har forpliktet seg til å arbeide for å nå tusenårsmålene (...) i kampen mot fattigdom i verden” (Arnesen, 2009, s. 212).

Streif forklarer at internasjonale avtaler og organisasjoner påvirker norske politikeres makt, men at dette kan ofres fordi gevinsten er så stor: “Stortinget står ikke fritt til å vedta lover og retningslinjer, men må følge en del internasjonale regler. Likevel er det stor enighet i

Norge om at disse avtalene er viktige, og at det er riktig å være med i internasjonalt samarbeid” (Arnesen, 2009, s. 116).

I forhold til internasjonale konflikter skriver Streif at: “Verdenssamfunnet kan også gripe inn når konfliktene er i ferd med å forsterkes, for å oppnå fred.” (Arnesen, 2009, s. 218).

Et bilde av Norge som sterk opptatt av humanitært arbeid beskrives flere steder. Norges utenrikspolitiske mål forklares av *Streif* på følgende måte: “Å bidra til fred, demokrati, menneskerettigheter, bærekraftig utvikling og menneskerettigheter er målene for norsk utenrikspolitikk.” (Arnesen, 2009, s. 216). Dette bidrar til å tegne et bilde av Norge som fredsmekler og bistandsgiver. Denne framstillingen gjentar seg flere steder i *Streif* (Arnesen, 2009, s. 212/231). Norge beskrives som et av få land som gir over 0,7 % av BNP som bistand (Arnesen, 2009, s. 188).

Hovedbudskapet i læreboka er at bistand nytter (Arnesen, 2009, s. 189), men i oppgavedelen “Streif Videre” er det satt av ei hel side til et utdrag av et innlegg av Stein Inge Jørgensen fra Samtiden nr. 2 2007 hvor Norges rolle som humanitær stormakt blir kommentert. Innlegget heter “Norges globale nedtur” og gir innblikk i en totalt annen forståelse av Norges rolle enn det resten av læreboka framstiller. Begrepet “humanitær stormakt” blir første gang benyttet i artikkelen til Jørgensen, og følges opp i spørsmålet til oppgaven: “Artikkelforfatteren mener Norge ikke er noen humanitær stormakt. Hvordan argumenterer han for dette synet?” (Arnesen, 2009, s. 217). Sjøl om dette kritiske aspektet trekkes opp, står det så sterkt i kontrast til resten av lærebokteksten at det overhodet ikke kan sees på som en av lærebokas forståelser, men heller et forsøk på å vise fram flere sider av en sak.

Læreboka *Streif* tar ofte opp flere sider ved Norges forhold til andre stater, men det står på ulike steder, eller i forhold mellom læreboktekst og oppgaver. Dette setter store krav til dem som leser og bruker boka, læreren og undervisningen.

4.5.4 Militær verdensorden

Det at *Streif* forklarer verden gjennom samarbeid, påvirker framstillingen av elementer innenfor den militære verdensordenen. NATO beskrives under overskriften: “Militært samarbeid i NATO” (Arnesen, 2009, s. 209), og NATOs involvering på Balkan beskrives slik: “NATO engasjerte seg for eksempel for å skape fred på Balkan.” (Arnesen, 2009, s. 209).

Når det kommer til sikkerhetspolitikk, beskriver *Streif* dette som viktig for å hindre angrep på landet, samt for å forsvare global sikkerhet og kamp mot terror.: “Norge er medlem av NATO og deltar i militære operasjoner på andre kontinent” (Arnesen, 2009, s. 172). Norge gjør dette gjennom NATO, og har derfor bidratt med styrker både på Balkan og i Afghanistan

(Arnesen, 2009, s. 215). Først og fremst er det kampen mot terror som forklares som et viktig element i den militære verdensordenen.

4.5.5 Oppsummering

Avsnittet “Norge i verden” innledes slik: “Norge deltar i ulike former for internasjonalt samarbeid. Alt slikt internasjonalt samarbeid kalles utenrikspolitikk” (Arnesen, 2009, s. 210). Norge framstilles som en snill havforvalter som også er FN-forkjemper, fredsmekler og humanitær stormakt. Streif evner til en viss grad å stille spørsmålstegn ved Norges rolle som humanitær aktør.

4.6 De to sidene av læringskonteksten sett i forhold til hverandre

De to sidene i elevenes læringskontekst; Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling, trekker både opp ulike og like bilder av Norges rolle i verden. Tabell 3 er en sammenfatning av Norges offisielle forståelse og de to lærebøkens forståelse av Norges rolle i verden.

Tabell 1: Oppsummering av Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling av Norges rolle

Dimensjon	Norges offisielle forståelse	<i>Radar</i>	<i>Streif</i>
Statens egenskaper	Stor olje-, gass-, skips- og fiskerinasjon. Store havområder: nordområdene. Forbilde gjennom å være et velferdssamfunn.	Norge som et lite land. Havkjempe pga. nordområdene. Verdens beste land å bo i.	Gass- og oljenasjon. Sterk aktør og havforvalter i nordområdene
Kapitalistisk verdensøkonomi	Sterk finansiell aktør blant annet gjennom Statens pensjonsfond.	I internasjonalt toppsjikt økonomisk.	Avhengig av handel.
Mellomstatlige forhold	Forkjemper for internasjonal orden gjennom internasjonale organisasjoner.	Norge som avhengig av og pådriver for FN.	FN viktig for internasjonalt samarbeid.

	Fredsmekler og forkjemper for demokrati og menneskerettigheter. Bidrar til andre staters utvikling gjennom bistand. Pådriver for klima- og miljøarbeid.	Fredsmekler og pliktoppfyllende bistandsgiver.	Fredsmekler og bistandsgiver.
Militær verdensorden	Militær deltagelse som en del av arbeidet for å skape en fredelig verden og internasjonal orden.	Verden som konfliktfylt. Medlem av NATO for å forsvare internasjonal orden.	NATO: samarbeid for fred. Militær deltager i kampen mot terror.

I forhold til statens egenskaper er det et entydig bilde som tegnes både av Norges offisielle forståelse og lærebøkene: Norge som en olje- og gassnasjon med store havområder. Velferdssamfunnet som et forbilde trekkes opp først og fremst av den offisielle forståelsen av Norges rolle. Både *Radar* og *Streif* beskriver velferdsstaten, men ikke i direkte grad som et forbilde til etterfølgelse. Norge som et lite land tegnes i mye større grad i læreboka *Radar* enn av de andre sidene i elevenes læringskontekst som er beskrevet i dette kapittelet. Lærebøkene framstiller Norge mer som et rikt og godt land å bo i.

Innenfor dimensjonen kapitalistiske verdensøkonomien legger både Norges offisielle syn på egen rolle og lærebøkene vekt på landet som en sterk finansiell aktør.

Når det kommer til mellomstatlige forhold, trekker både Norges offisielle forståelse og lærebøkene fram viktigheten av internasjonalt samarbeid. Men bakgrunnen for samarbeid beskrives noe ulikt. *Streif* beskriver samarbeid som et grunnleggende prinsipp i verdenssamfunnet, mens *Radar* beskriver internasjonalt samarbeid som en avhengighet for å sikre rettighetene til en småstat som Norge. Framstillingen i både Norges offisielle forståelse og lærebøkene er derimot preget av en forklaring av internasjonale organisasjoners viktighet for å sikre lov og orden i verden.

Et annet bilde innenfor mellomstatlige forhold som er tydelig både i Norges offisielle forståelse av egen rolle og lærebøkens framstilling av landets rolle, er Norge som humanitær stormakt. Sjøl om verken Norges offisielle forståelse eller *Radar* konkret benytter seg av begrepet “humanitær stormakt”, er det begrepets innhold som forklares: Norge som

forkjemper for demokrati og menneskerettigheter, fredsmekler og en sterk bidragsyter i forhold til bistandsmidler til fattige. Begge lærebøkene stiller derimot også spørsmåltegn ved Norges rolle som humanitær stormakt gjennom elevoppgaver, *Radar* gjennom et spørsmål i en billedtekst og en oppgave, og *Streif* gjennom et debattinnlegg etterfulgt av spørsmål. Dette er forsøk på å vise temaet fra ulike synsvinkler, men hovedteksten i begge bøkene har klare positive framstillinger av Norges humanitære roller.

I forhold til den militære verdensordenen beskriver både stortingsmeldingen og lærebøkene Norges medlemskap i NATO og deltagelse i militære operasjoner som et ledd i et fredsskapende arbeid. *Streif* vektlegger likevel dette også som et ledd i kampen mot terror.

Det er grunn til å påpeke at det er grunnleggende forskjeller mellom de to lærebøkene som er analysert. De beskriver verden på to ulike måter. *Radar* har et mer realpolitisk preg enn *Streif*, hvor konflikt og maktforhold er sentrale tema. *Streif* framstiller verden mer i den liberale tradisjonen hvor samarbeid står sentralt.

Med få ord kan Norges offisielle forståelse av egen rolle i verden beskrives som en verdensbevisst hav- og oljegyant som er pådriver for internasjonalt samarbeid. Norge framstilles også som et forbilde og en snill verdensaktør med edle motiver for om fred og fattigdomsbekjempelse. Både Norges offisielle forståelse og lærebøkene framstiller Norges rolle i et positivt lys.

4.7 Forventninger

Ut fra analysene av Norges offisielle forståelse av egen rolle i verden og lærebøkernes framstilling av Norges rolle i verden kan det utledes noen forventninger til elevtekstene.

Norges offisielle forståelse av egen rolle i verden ligger til grunn for den offisielle samtalen om Norges rolle. Elevtekstene antas derfor å speile mange av bildene av Norges rolle som landets offisielle forståelse tegner. Elevene opplyser at de i ulik grad anser læreboka som viktig, dermed forventes elevenes framstilling også i ulik grad å speile elevtekstene.

Innenfor alle de fire dimensjonene i Modell 1 kan det utledes forventninger til elevtekstene basert på analysene av Norges offisielle forståelse av egen rolle i verden og de to lærebøkernes framstilling av samme tema:

- Innenfor statens egenskaper forventes elevtekstene å inneholde beskrivelser av Norge som en gass- og oljenasjon og en havforvalter i nordområdene.
- Innenfor den kapitalistiske verdensorden forventes elevtekstene å inneholde beskrivelser av Norge som handelsnasjon.
- Innenfor mellomstatlige forhold forventes elevtekstene å inneholde beskrivelser av Norge som avhengige av FN og som en fredsmekler og bistandsgiver,

- Innenfor den militære verdensordenen forventes elevtekstene å inneholde beskrivelser av Norge som militær deltager for å forsvare egen sikkerhet, internasjonal orden og fred.

Kategoriseringen innenfor Modell 1 tar ikke høyde for at havområder kan være en framtreddende beskrivelse av Norges rolle, derfor legges kategorien havområder til kodeskjema for elevtekstene. Havområder er en meget spesifikk kategori innenfor statens egenskaper som knytter seg spesielt til Norges rolle, derfor kartlegges denne innenfor en egen kategori.

5

Elevtetekstene

“Norge spiller en rolle i verden, ikke den største, men vi har en viktig rolle. Norge er ett av verdens beste land å bo i, og dette kan nok ha noe å gjøre med at vi er utrolig rike. Norge har flere varer som er viktige på verdensbasis, som blant annet olje og fisk.”

(Elev 81)

Dette er en ganske typisk tekst for elevene ved vg2 studiespesialiserende. Med enkle setninger beskriver en elev Norges rolle i verden som eksportør av fisk og olje, en rik handelsaktør og verdens beste land å bo i. Dette er tre av flere bilder som tegnes av elevene som har bidratt till innblikk i sine mentale modeller av Norges rolle i verden gjennom tekstene sine.

I dette kapittelet presenteres resultatene av elevtetekstanalysene. De viser at elevenes mentale modeller av Norges rolle i verden er veldig ulike, for det er mange forskjellige sider ved Norges rolle som framstilles i elevenes besvarelser.

Elevtetekstene blir presentert gjennom kategoriene i Modell 1. Først presenteres en kvantitativ oversiktsanalyse av alle elevtetekstene, deretter presenteres elevtetekstene ut fra de fire dimensjonene i modellen.

5.1. Skrivemåter

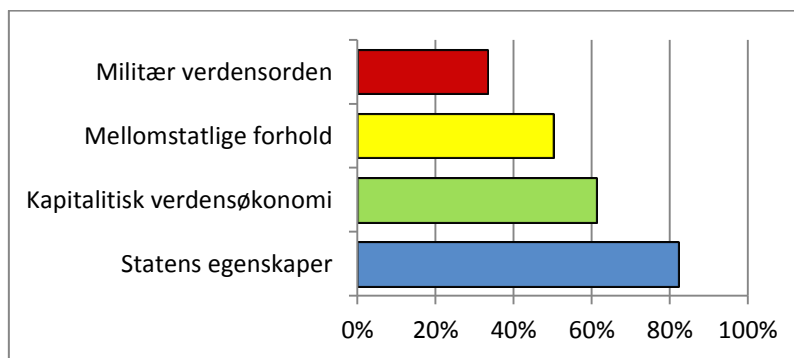
Elevenes tekster varierer i lengde og innhold, fra to setninger til to sider. De aller fleste tekstene er fra ei halv side til ei side lange. Det er stor spredning i hvilke element som dras fram i elevtetekstene og hvordan tekstene er skrevet. Over 2/3 av elevtetekstene er kort og enkle skrevet. Under 1/3 er mer utdypende, lengre tekster.

Over 3/4 av tekstene kan karakteriseres som beskrivelser med kun oppramsing av kunnskap om Norges rolle. I underkant av 1/4 av tekstene er reflekterende, slik som dette begrepet er forklart i teorikapittelet. I disse tekstene framhever ofte et syn på et bestemt område som har betydning for Norges rolle. Ca. 15 % av elevene har skrevet kritiske tekster, med tydelig negativ oppfatning av Norges rolle eller framstillingen av Norges rolle. Det er spesielt to områder som elevene vier et kritisk blikk: Norges forhold til USA, og bistand. Én av elevenes skriver dette: *“Men vi må ikke tro at vi kan løse all verdens problemer fordi vi er et tilsynelatende velfungerende land”* (25). Dette står i kontrast til den positive framstillinga av Norges rolle både i Norges offisielle forståelse og lærebøkene.

5.2 Elevenes beskrivelser gjennom kvantitativ tilnærming

Elevtekstene er analysert for å få overblikk over temaene som elevene skriftlig viser er en del av sine mentale modeller. Figur 3 viser hvor mange av elevene som beskriver de ulike dimensjonene i Modell 1.

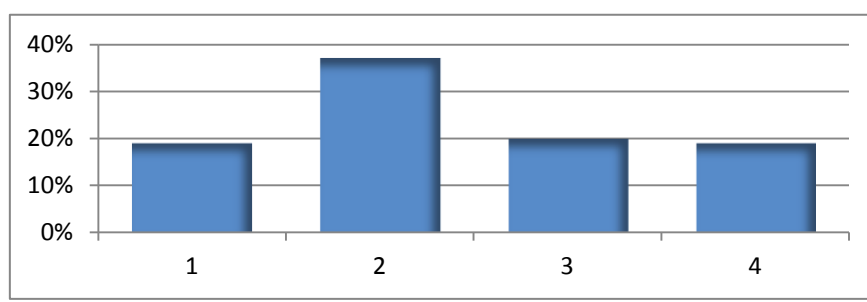
Figur 3: Dimensjonene i elevenes beskrivelser.

Over 80 % av elevtekstene beskriver Norges rolle i verden ut fra dimensjonen “statens egenskaper”. Over 60 % av elevene beskriver Norges rolle ut fra dimensjonen “kapitalistisk verdensøkonomi”. Det er bare halvparten av elevtekstene som innehar beskrivelser av Norges rolle i verden sett ut fra dimensjonen “mellomstatlige forhold”. Norges rolle sett ut fra dimensjonen “militær verdensordenen” er beskrevet av 1/3 av elevene. Sett i lys av Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling vises ulikt fokus. Norges offisielle forståelse beskrev i stor grad Norges rolle ut fra mellomstatlige forhold, noe som det også var sterke trekk av i lærebøkene.

Figur 4 viser hvor mange av dimensjonene som er beskrevet i elevtekstene.

Figur 4: Antall av dimensjonene som finnes i elevtekstene.

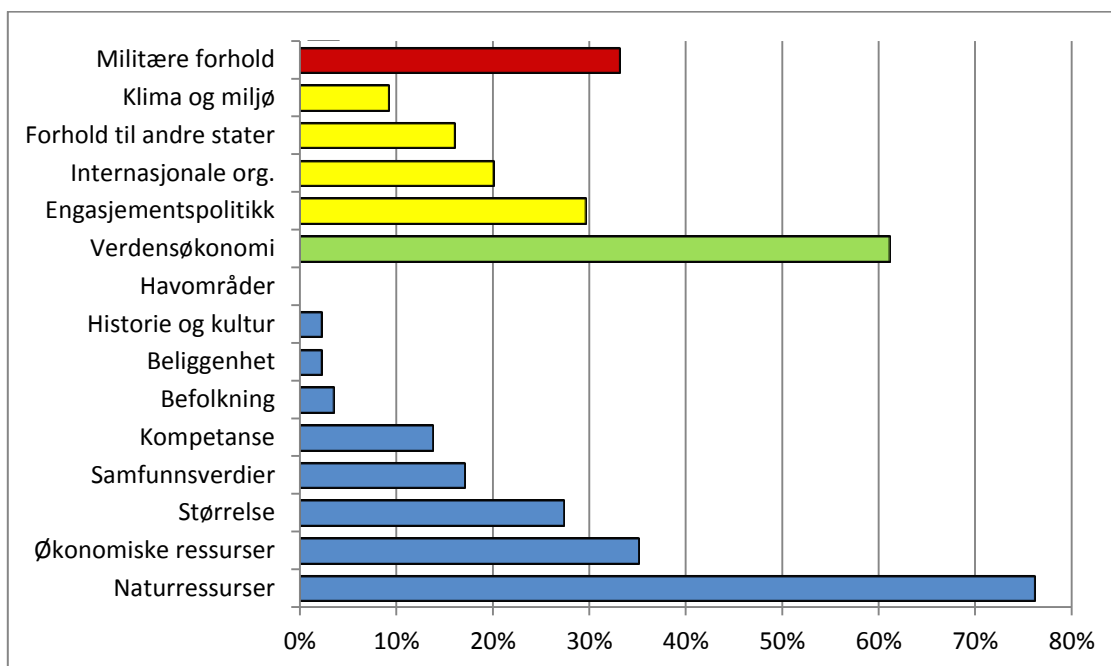

Denne framstillingen viser at nesten 40 % av elevtekstene innehar beskrivelser innen to av de fire dimensjonene i modellen. Likevel er det nesten 20 % som beskriver sider i alle de fire dimensjonene. Det er altså varierende hvor mange av de fire dimensjonene som elevene trekker fram som en del av sine mentale modeller av Norges rolle.

Figur 5 viser hvor mange elever som har nevnt de ulike kategoriene innenfor de fire dimensjonene. Kategorier innenfor statens egenskaper er blå, kategorier innen mellomstatlige

forhold er gule, kategorien innen den kapitalistiske verdensøkonomien er grønn og kategorien innenfor den militære verdensordenen er rød.

Figur 5: Kategoriene innenfor dimensjonene som beskrives.

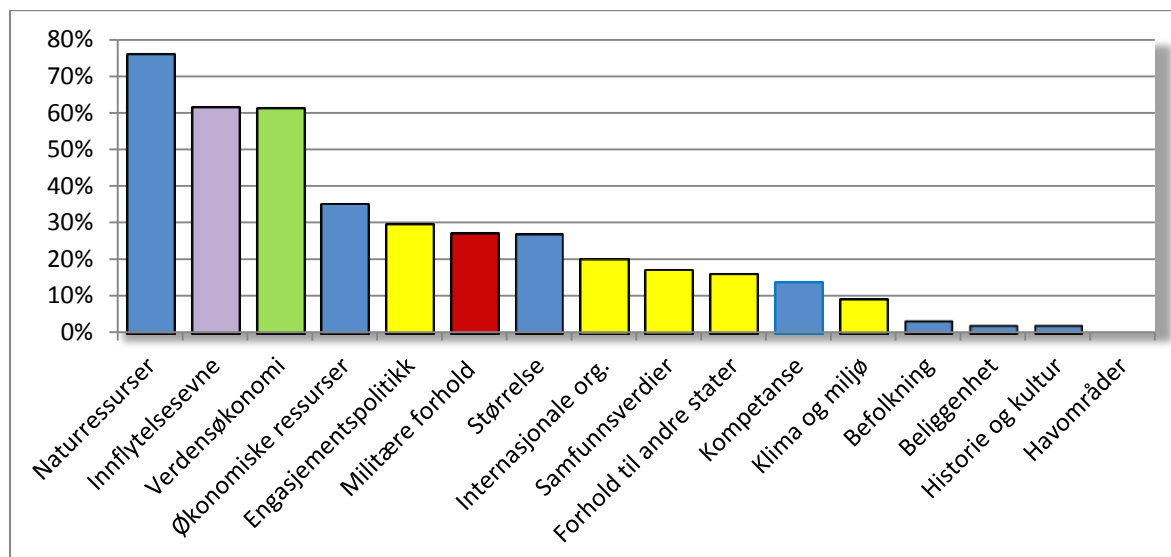

Som tabellen viser er flere av kategoriene innenfor statens egenskaper beskrevet i stor og middels grad. Først og fremst beskriver elevene naturressurser som av betydning for statens rolle. Kategorien “verdensøkonomi” innenfor dimensjonen “kapitalistisk verdensøkonomi” er den andre kategorien som utmerker seg som omtalt av mange av elevene.

Figur 6 viser prosentvis hvilke kategorier som er brukt for å beskrive Norges rolle i elevtekstene. I tillegg til de 15 tidligere nevnte kategoriene, er det her inkludert enda en kategori: *innflytelsesevne*. Dette er en overlappende kategori, fordi innflytelse handler om alle de fire dimensjonene i modellen. Den er lagt til fordi mange av elevtekstene inneholdt beskrivelser som ikke lot seg plassere innenfor kategoriene i Modell 1. Kategorien handler om beskrivelser som tar for seg Norges betydning, anerkjennelse og grad av innflytelse. Den er farget lilla i figur 6.

Figur 6 viser prosentvis hvor mange av elevene som har beskrevet de ulike kategoriene.

Figur 6: Kategorier som er vektlagt i elevtekstene.

Figuren viser at det først og fremst er kategoriene “naturressurser”, “innflytelsesevne” og “økonomi” som er nevnt i elevtekstene. Den overlappende kategorien “innflytelsesevne” er den nest mest omtalte kategorien, og er nevnt av over 60 % av elevene. Med bakgrunn i teorien om mentale modeller, kan de fleste elevenes mentale modeller i oppgaven sies å inneholde representasjon av naturressurser, innflytelsesevne og verdensøkonomi. Kategoriene er veldig tett sammenhengende. Økonomi er avhengig av naturressurser, og innflytelsesevne er avhengig av kombinasjonen naturressurser og økonomi. Det er ikke overraskende at slike kategorier som lett kan kobles sammen, er trekk i elevenes mentale modeller, for som teorien beskriver bygger mentale modeller på hverandre. Sett i lys av Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling av Norges rolle var det forventet at naturressurser og verdensøkonomi ville være framtrepende kategorier.

Overraskende er det derimot at ingen av elevene har nevnt havområder i sine tekster. I lys av Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling var det forventet at elevene skulle omtale denne siden ved Norges rolle. Elevtekstene viste derimot gjennom sine tekster, at Norges forhold til nordområdene ikke er en framtrepende del av deres bilde av Norges rolle i verden.

Kategoriene *befolkning, geografi, historie og kultur* er også nevnt i meget liten grad. Tre elever nevner at Norge har få innbyggere, og kun to elever nevner at beliggenhet har betydning for statens rolle. Det er også kun to elever som nevner at historie og politisk kultur bidrar til å skape Norges rolle i verden i dag. Dette står i motsetning til statsvitenskapelig teori som nevner flere av disse kategoriene som viktige for en stats rolle. Men disse kategoriene var heller ikke framtrepende i de to sidene i læringskonteksten.

Elevtekstene vil videre bli beskrevet med bakgrunn i de fire dimensjonene og de 12 kategoriene som er omtalt av rundt 10 % av elevene eller mer. Kategorien innflytelsesevne blir presentert etter de fire dimensjonene fordi dette er en overordnet kategori. Helt til slutt presenteres noen representative elevtekster i sin helhet.

5.2.1 Statens egenskaper

Innenfor dimensjonen er naturressurser den mest framtrædende kategorien, etterfulgt av størrelse og kompetanse. Over 3/4 av elevene har skrevet om Norges naturressurser i sine tekster. Det er ingen andre emner som er omtalt i like stor grad.

De naturressursene som beskrives i elevtekstene er fiske, olje- og gass. Først og fremst er det Norges tilgang på olje som trekkes fram som betydningsfullt for landets rolle i verden. Ressurser beskrives ikke minst som viktig fordi Norge er et lite land: *“(…) vi er jo et veldig lite land med få innbyggere, men vi er et rikt land med ressurser”* (4).

Elevtekstene bærer preg av en forståelse av at oljen setter Norge i en spesiell posisjon og gir landet økt innflytelse i verden. Noen av elevene mener også at Norges rolle er fullstendig avhengig av oljen: *“Vår posisjon i verden er helt avhengig av olje, fordi uten den ville vi ikke hatt noe å si.”* (51).

Det er oljen som er mest avgjørende for Norges rolle i verden ifølge elev 83: *“Norge har en viss innflytelse, men den er ikke på høyde med noen stormakt. Mye av den “makten” vi har tilegnet oss, kan vi takke olje og gass for. Uten den ville vi bare vært nok et land i mengden av mindre, demokratiske land.”*

35 % av elevene beskriver landets rolle i verden ut fra Norge som et rikt land: *“Vi er et av de rikeste landene i verden”* (60). Dette er et fremtrædende bilde i beskrivelser av Norges rolle i verden. Norges økonomiske ressurser sees i sammenheng med store naturressurser: *“(…) vi har en overflod av penger som vi har fått fra de rike oljefeltene rundt om i kysten vår”* (17).

Flere av elevene setter likhetstegn mellom økonomi og makt: *“Norge er et land med stor innflytelse på verdenssamfunnet, spesielt i forhold til størrelsen. Denne makten er et følge av penger”* (45).

Norge som et lite land er et annet trekk i flere av elevenes beskrivelser. ¼ av elevtekstene innehar beskrivelser av Norge som et lite land: *“Vi er et lite land med få innbyggere, liten makt, men mye penger”* (23).

Forståelse av Norge som liten har betydning i forhold til hvilken rolle vi spiller i verden. Et lite land vil alltid spille en mindre rolle og ha mindre makt enn et stort land: *“(…) mange tenker nok på Norge som et lite land uten makt”* (72). Dette står i motsetning til

tekstene som beskriver Norges rikdom og tilgang på naturressurser som noe som bidrar til å øke Norges innflytelse og makt.

En annen kategori som beskrives som betydningsfull for Norges rolle, er kompetanse: *“Norge er et land som er med på å ta teknologien et skritt videre”* (5).

11 tekster tar opp emner knyttet til kompetanse. Disse elevene tegner et bilde av Norges rolle som kunnskaps- og forskningsnasjon: *“Norge spiller en stor rolle i verden som teknologisk utvikler- og forskningsnasjon (...)”* (38).

Teknologi knyttet til blant annet olje nevnes som viktig: *“I fremtiden vil Norge sannsynligvis spille en viktig rolle ved opptøying av jordas siste olje, på grunn av den nye oljesøketeknikken; elektromagnetikk”* (1). Ellers nevnes også andre teknologiske oppfinnelser: *“Det var norske studenter som utviklet det systemet/nettverket som brukes for dagens mobiltelefoner”* (21).

Kompetanse og forskning nevnes for det meste som et positivt element for Norges rolle, med ett unntak: *“Det er nesten ikke noe industri i landet, og vi henger langt etter andre land når det gjelder kompetanse på utdannede fagfolk, med få unntak”* (65).

15 elever beskriver Norges rolle med bakgrunn i samfunnsverdier og organisering. Ordet forbilde gjentar seg i mange av tekstene innenfor denne kategorien: *“Norge er et veldig bra eksempel og verden bør følge etter”* (26).

Innholdet i rollen som forbilde utdypes ulikt av forskjellige elever. Det å være en demokratisk velferdsstat ansees av flere som innholdet i forbilde-rollen: *“En viss annen rolle vi har tilegnet oss, som ikke vurderer etter innflytelsesgrad vi har, er vår rolle som velferdsstat. Mange beundrer og prøver å lære av den måten vi har utviklet oss som velferdsstat”* (83).

Verdier og rettigheter som demokrati, religion- og ytringsfrihet trekkes også fram som positive sider som bidrar til å skape rollen som forbilde: *“Vi er opptatt av at alle skal ha like rettigheter, ytringsfrihet, religionsfrihet, likhet og brorskap. På mange måter er vi et forbilde for mange andre land i verden”* (59).

Denne eleven knytter begrepet “forbilde” til rettigheter i større grad enn det som er beskrevet i forrige elevtekst. Noen elever nevner kun Norge som et forbilde i en bisetning, mens andre utdyper dette forholdet: *“Likevel er Norge meget gode til å være forbilde for resten av verden, både innen miljø, politikk og likestilling. Norge kan ikke påvirke andre land med makt, men ved å være et forbilde og motivasjonsfaktor”* (24).

Elev 26 framhever Norges rolle som et forbilde ved å skrive dette: *“Norge spiller en viktig rolle i verden, og står fram som et eksempel når det gjelder hvordan staten fungerer, og hvilke goder folket får i forhold til det de betaler. (...) Det virker som om alle kjente politikere*

elsker Norge, og prater om hvor hyggelige folk er. I Michael Moores dokumentar om Amerikas helsesystem finner man et ekstra-spor ved DVD'en. Det prates om himmelen, og et uvirkelig land. Landet det prates om er Norge.”

Sett i lys av Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling er det flere sider ved Norges rolle innenfor dimensjonen statens egenskaper som beskrives på lignende måter i elevtekstene. Norges naturressurser, og da spesielt olje, gass og fiskeri, er et tema som beskrives sammenfallende som noe som gir økt innflytelse og makt, både i elevtekstene og i sidene av læringskonteksten. Dette står til forventningen utledet i kapittel 4. Norge som et lite land er sammenfallende mellom flere elevtekster og lærebøkens framstilling, spesielt læreboka *Radar*. Norges offisielle framstilling trekker fram “den norske modellen” som et forbilde, sammen med verdier som demokrati og menneskerettigheter, noe som også er framtrekkende i elevtekstene. Norge som verdens beste land å bo i beskrives i noen av elevtekstene og i *Radar* og *Streif*. Noen få elever nevner derimot kompetanse som viktig. Beskrivelser innenfor denne kategorien skiller seg fra beskrivelser i de to sidene av elevenes læringskontekst.

5.2.2 Verdensøkonomi

Over 60 % av elevene nevner på en eller annen måte verdensøkonomi i sine tekster. For det meste handler det om Norge som en handelsnasjon: *“Vi eksporterer store mengde fisk og olje til andre land, og importerer varer fra andre land som vi trenger. Slik er vi med i den internasjonale handelen (..)”* (68).

Det er viktig å se kategorien “verdensøkonomi” sammen med kategorien “økonomiske ressurser” innenfor statens egenskaper. Elevene nevner ofte olje, rikdom og handel i sammenheng og beskriver oljen som grunnlaget for rikdommen og norsk deltagelse i den kapitalistiske verdensøkonomien.

En av elevene reflekterer også over økonomiens evne til innflytelse eller ønske om innflytelse. Denne eleven hevder at Norges rolle er å være pengebinge. Begrunnelsen ligger i at: *“Norge er den nasjonen om spytter inn mest penger i EU uten av vi er medlem og kan påvirke bruken av de. (...) For meg virker det som at Norge ikke har noen stor innflytelse internasjonalt og at vi kun brukes til økonomisk hjelp”* (30).

Beskrivelsene av Norge som handelsnasjon er sammenfallende både i elevtekstene, i Norges offisielle forståelse og i lærebøkene. Elevene anerkjenner tydelig den økonomiske dimensjonen i verden, men ingen av elevtekstene beskriver spesifikke norske næringslivsaktører, slik læreboka *Radar* tydelig gjør.

5.2.3 Mellomstatlige forhold

Når det kommer til mellomstatlige forhold, er det flere av elevtekstene som tegner et bilde av Norge som en stat som samarbeider godt med alle. Elev 72 kobler i sin tekst vennskapeligheten til muligheten for innflytelse: *“Jeg tror vi er “venner” med de fleste land, og har litt å si på møter.”* Norge som et vennskapelig land med en fredelig samarbeidsrolle, beskrives også i andre elevtekstene: *“(…) vi er et litt “Halvveis-land” som ikke helt tar (tørr å ta) standpunkt. Vi er litt med i EU (EØS) og er litt med og hjelper til i Afghanistan, men involverer oss ikke for dypt. Vi er kanskje et veldig forsiktig land? Vi er aldri ute etter å skape konflikter eller uro, og vil ikke ha noen motstandere”* (3). Denne eleven reflekterer over Norges deltagelse på flere områder; både i forhold til mellomstatlige forhold og den militære verdensordenen.

En elev beskriver Norge som sjølstendige: *“(…) Vi er et land som går andre veier enn våre allierte og er flinke til å se ulike sider i en konflikt”* (51). Dette sier noe andre tekster seg uenige i, spesielt de som vier forholdet mellom USA og Norge særskilt plass.

Det er ni tekster som nevner forholdet mellom USA og Norge spesielt. Dette er ett av de områdene som elevene skriver om med en reflekterende og kritisk tone: *“Men som et lite land påvirker vi ikke andre land, vi blir påvirket i stedet. USA påvirker f.eks. oss, men vi påvirker ikke USA”* (76), skriver en av elevene. Denne eleven forstår Norge som et lite land som i sterk grad er påvirket av USA. Samme forståelse sees også i andre elevtekster: *“Samarbeidet med USA og England synes å være kun utnyttning av Norge siden vis USA sier noe så gjør Norge det, mens USA gjør mest hva de vil selv”* (30).

En av elevene reflekterer over hvordan maktforholdet mellom Norge og USA kan endres: *“Vi mangler en virkelig sterk person som klarer å ta viktige avgjørelser uten å forhøre seg med storebror USA”* (16). Eleven henviser til politikernes evne til å stå imot press som betydningsfullt for Norges rolle.

En annen interessant beskrivelse som viser til forholdet til USA er skrevet av elev 1:

I dag virker det som Norge har en rolle for å styrke USA sine interesser. Vi har for eksempel latt USA bruke de anerkjente elitesoldatene fra “F.S.K.” til mange operasjoner. Nå nylig har vi også kjøpt nye fly til forsvaret, der vi hadde valget mellom å kjøpe fly fra Sverige eller USA. De svenske flyene var visstnok bedre og billigere, men de dårligere og dyrere flyene fra USA ble foretrukket.

Eleven uttrykker hvordan han mener Norge blir utnyttet gjennom å bruke militære operasjoner og jagerflykjøp som eksempler. På denne måten knytter eleven også dimensjonene mellomstatlige forhold og militær verdensorden sammen. Samarbeidsfokuset i

flere av elevtekstene speiler framstillingen av Norges rolle i de to sidene i elevenes læringskontekst, og da spesielt i læreboka *Streif*. Dette tyder på en liberalpolitisk forståelse av Norges rolle. Flere av elevene viser på den annen side til en realpolitisk forståelse av Norge, gjennom å beskrive Norges rolle i forhold til stormakten USA. Forholdet til stormakten USA er ikke utdypet verken i Norges offisielle forståelse eller i lærebøkene, slik det er i elevtekstene.

5.2.3.1 Engasjementspolitikk

I underkant av 30% av elevene skriver om engasjementspolitikk i sine tekster. *“Vi nøler ikke med å hjelpe de som har det vanskelig”*(17), skriver en av elevene.

15 elever skriver at Norge har en rolle for å fremme fred i verden: *“Lite land, men spiller en stor rolle for fredsforhandlinger”* (40). En av elevene utdyper at Norge har inntatt denne rollen på grunn av sin historie som et fredelig land: *“Vi har en rolle som et diplomatisk land, som på grunn av sin historie som en fredsbringende stat kan diplomatisere og forhandle med land i kriser og kriger om fred”* (51). Det er ingen elever som konkret nevner hvor Norge spiller en fredsmeklende rolle.

Nobels Fredspris nevnes også som en del av Norges fredsforkjempende rolle: *“Norge har vel også vært med på noen fredsforhandlinger så de spiller vel en rolle inne det området også. Der går vel fredsprisutdelingen under også,”* (33) og *“Vi deler også ut fredsprisen som har en effekt på resten av verden, det er jo veldig stort å få fredsprisen”* (3).

Noen av elevene kommenterer at Norges rolle som fredsmegler og fredsforkjemper handler om å øke innflytelsen i verden: *“Norge er et lite land som, i gjennom å forsøke og være en fredsmekler, kanskje ønsker å øke sin innflytelse i verden”* (16). Dette viser at elevene forstår at deltagelse, ikke minst gjennom edelt arbeid som fredsmekling, kan øke et lands innflytelse i verden.

På den annen siden er det en av tekstene som reflekterer kritisk over Norges framstilling som et fredelig land: *“Selv om Norge framstår som fredligere enn land som f.eks. USA, støtter Norge som stat fortsatt f.eks krigen i Afghanistan ved å sende soldater til landet og medlemskap i NATO”* (6). Denne eleven knytter den mellomstatlige dimensjonen til den militære dimensjonen og sier at disse dimensjonene kan være i konflikt med hverandre. Dette forholdet utdypes i diskusjonskapittelet.

15 elever beskriver bistand som en del av Norges rolle i verden: *“Jeg tror også vi kan hjelpe andre land med våre ressurser og hjelpe til med penger fordi vi er et rikt land”* (55) Bistanden beskrives som økonomisk hjelp for å bedre andres levevilkår: *“(…) Disse pengene*

bruker vi en del for vår egen velvære men en god del går også til å bedre situasjonen i forskjellige utland i verden” (17).

Innenfor bistandsarbeidet nevner flere elever arbeidet som gjøres av frivillig organisasjoner: *“Veldig mange norske frivillighetsorganisasjoner gjør også arbeid i utviklingsland,” (19)* og *“Norge har også mange ordninger, som Redd Barna, Kirkens Nødhjelp som samler inn penger for å sende til fattige land” (20).*

Bistand er også ett av aspektene ved Norges rolle som elevene er reflekterende og kritiske til. Grunnlaget for Norges rolle som bistandsgiver kommenteres av en av elevene: *“Vi er vel også en av de største bistandsgiverne, noe jeg tror er mest fordi politikerne og vi som bor her har et ønske om å føle oss viktige.”(16).* Eleven kommenterer at han mener Norge driver bistandsarbeid for å heve egen sjølfølelse.

En av elevene mener bistandsarbeid er nytteløst: *“Norges bidrag til verden er lite og andre land ser på Norge som egoistiske. (...) Norges bistand i form av penger er så å si betydningsløs, da det er hjelp til å hjelpe seg selv de fattige trenger. (...) Bistandspenger kommer vi nesten ingen vei med” (23).* Dette reflekterer også elev 6 over:

Den økte globaliseringa gjør at, eller er kanskje en følge av, at rike land som Norge delvis taper fattige land for verdier, både ved å flytte verdiskapningen fra produksjonen i fattige land til seg selv, ved at mennesker med høy faglig kompetanse flytter til rike land og å investere i utlandet som fører til renteoverføringer til Norge (for eksempel statens pensjonsfond-utland.) Norges årlige bistand el. Utviklingshjelp på 1 (?) % kan også sees som et forsøk på å dekke over verditappinga el. “internasjonal arbeidsdelinga” (som samf.bøkene kaller det), da det å gi 1 % i bistand hjelper lite dersom verditappinga er større sett på verdensbasis.

Denne eleven kobler mange ulike emner til Norges rolle, og spesielt til rollen som bistandsgiver. Elevens mentale modell av Norges rolle som bistandsgiver innebærer tanker om påvirkning utenfra ved globalisering, norsk investering gjennom statens pensjonsfond, nord-sør problematikk, kompetanse-flukt, verditapping og internasjonal arbeidsdeling. Dette viser at eleven har mentale modeller med mange koblinger.

Ingen av elevene nevner derimot betegnelsene engasjementspolitikk eller humanitær stormakt, som siter i læringskonteksten gjør, men bruker ord som fredsmekler og bistand. Begrepet “Humanitær stormakt” refererer til en forestilling om en stormaktsrolle innenfor humanitært arbeid.

Sett i lys av Norges offisielle forståelse og de to lærebøkene er det på mange områder sammenfallende beskrivelser av Norges engasjementspolitiske rolle, både når det kommer til fred og bistand. Likevel er det grunn til å kommentere at mens Norges humanitære arbeid er framtreddende både Norges offisielle forståelse og lærebøkene, er det kun 30 % av elevtekstene som nevner denne kategorien. Det kritiske perspektivet som elevene 23 og 6 viser, er veldig ulik framstillingen i Norges offisielle forståelse, men tar opp noe av det kontroversielle som både *Radar* og *Streif* forsøker å sette fokus på gjennom oppgaver.

5.2.3.2 Internasjonale organisasjoner

20 % av elevtekstene innehar henvisninger til internasjonale organisasjoner.

Åtte elever beskriver Norges forhold til EU, i tillegg nevner fire elever EØS uten å henvise til EU. Norges innflytelse i verden beskrives av mange som begrenset, fordi Norge ikke deltar på internasjonale arenaer som EU: *“Jeg tror ikke Norge spiller veldig stor rolle i verden. Slike jeg ser det har vi ikke så mye innflytelse på den internasjonale politikken, og heller ikke i Europa, fordi vi ikke er medlem i EU”* (56). Den samme eleven påpeker at Norge kan ha en viss innflytelse på tross av å stå utenfor EU: *“Vi ha allikevel vært drivkraft under div. forhandlinger av internasjonale avtaler”* (56).

En elev skriver at *“EU og andre høye organer”* er det som sikrer innflytelse i verden: *“Politisk har ikke Norge den største innflytelsen da de ikke er medlem i EU eller andre høye organer.”* (34). Det er dog grunn til å spørre seg hvilke andre høye organer denne eleven mener.

Flere av elevene kobler EU-debatten til sin mentale modell av Norges rolle i verden: *“Norge vil ikke være med i EU. Noe andre land ikke kan begripe, som for eksempel Tyrkia. Men det har vel å gjøre med Norges egen vinning og da er vel EØS-avtalen bedre”* (7). Denne eleven forklarer Norges ikke-deltagelse i EU med at EØS-avtalen må være bedre, men eleven virker ikke trygg i sin sak. Ved å beskrive andre lands syn på Norge med *“ikke kan begripe”* bygger eleven opp under en utenforstående oppfatning og makter å ta inn andres beskrivelser i sin mentale modell.

Argumentasjon rundt medlemskap i EU finnes i flere tekster: *“Et medlemskap i EU vil endre mye. Selv om jeg er imot et medlemskap, Men kanskje må vi ikke være redde om å miste makt,”* (2). En annen elev argumenterer mot medlemskap, fordi Norge klarer seg sjøl: *“Vi klarer oss uten EU. Norge er kongene fra Nord!!”* (41).

Det er kun fem elever som henviser til FN i sine tekster. I to tilfeller dreier det seg om korte beskrivelser: *“Norge er medlem av EØS, NATO og FN”* (19). En annen elev utdyper derimot forholdet mellom Norge som en liten stat og internasjonale organisasjoner: *“Gjennom*

FN og EØS avtalen har vi likevel innflytelse” (76). En annen elev kobler FN til krig: “Norge er også medlem av FN, så de hjelper andre FN land når de er i krig” (54).

Det at så få som 20 % av elevene nevner internasjonale organisasjoner som betydningsfullt for Norges rolle er ulikt de to sidene i elevenes læringskontekst, og står i kontrast til forventningen om å finne framtrede beskivelse av Norge som avhengig av FN.

5.2.3.3 Klima og miljø

Kun 8 elever beskriver klima og miljø i sine tekster. Dette kan dermed ikke karakteriseres som et framtrede bilde. Elevene skriver at Norge er med på å løse utfordringene knyttet til klima og miljø: *“Norge har blant annet (...) vært med på å finne løsninger på verdensaktuelle problemer som f.eks. den globale oppvarmingen” (5), og “Norge spiller også en viktig rolle i klima forhandlingene” (71). To elever knytter også Norges miljøpolitikk til det å være et forbilde: “Norge har relativt bra miljøpolitikk, og prøver å påvirke andre land til å tenke likt om miljøet” (11).*

De få elevene som skriver om klima og miljø, beskriver derimot rollen meget sammenfallende med Norges offisielle forståelse. Denne kategorien er framtrede i Norges offisielle forståelse, men altså nesten fraværende i elevtekstene.

5.2.4 Militære forhold

27 % av elevene har henvisninger til militære forhold i sine tekster. Elevenes tekster knyttet til militære beskrivelser er veldig forskjellige. Ti elever skriver om NATO i sine tekster, mens mange andre skriver om militær deltagelse og krig uten å nevne denne organisasjonen: *“Jeg mener Norge spiller en rolle i den militære delen av verden. Vi er medlem av NATO og derfor er vi nødt til å stille opp hvis det blir krig i et av landene i vest” (78).*

De fleste av elevene som skriver om Norges militære rolle, knytter dette til Afghanistan: *“Vi har også en del militære styrker i Afghanistan som vi prøver å bedre verden med” (17). En av elevene kommenterer den norske regjeringens framstilling av deltagelsen i NATO og Afghanistan: “Vi er med i NATO og har styrke i Afghanistan. Dette spiller en rolle, fordi vi kan hjelpe et folk. Men når regjeringen ikke vil anerkjenne dette, så blir det helt feil! De får det norske folket til å tro at vi gjør noe galt” (23). Denne eleven viser til at bildet av Norges rolle i verden spriker mellom folkets oppfatning og det myndighetene fremmer. Det antas at eleven kommenterer debatten rundt Norges deltagelse i Afghanistan som krig eller ei, en debatt som også reflekteres i de ulike elevtekstene.*

På den ene siden knytter flere av elevene Norges militære arbeid til fredsarbeid: *“Norge har også en rolle i freden, vi sender militærstyrker til land som trenger det” (20). På*

den annen siden beskrives Norges militære deltagelse som krigføring: *“Norge har veldig mange soldater som er i krig rundt om i verden (...)”* (5).

En av elevene utdyper Norges deltagelse i konflikter slik: *“Som medlem i NATO og FN spiller vi en viss rolle i konflikter vi selv ikke er en del av”* (43). Elev 10 skriver at Norge må støtte opp under NATO-land i krig: *“Norge er med i Nato noe som gjør at vi er med i kriger som bl. annet USA går inn for. Derfor spiller Norge en rolle som støtte for de andre landene i Nato som trenger militær hjelp og støtte”* (10).

Sett i lys av sidene i læringskonteksten er det store forskjeller innenfor denne dimensjonen. Flere av elevene beskriver av Norges militære deltagelse som fredsskapende arbeid. Dette sammenfaller med Norges offisielle forståelse og lærebøkene framstilling. Derimot er elevenes beskrivelser av Norge som delaktige i krigføring svært ulike beskrivelsene i læringskonteksten.

5.2.5 Innflytelsesevne

Norges innflytelsesevne i verden er beskrevet av mange av elevene. Over 60 % av alle elevtekstene inneholder beskrivelser av innflytelse, men det er delte meninger om Norge har en stor eller en liten rolle og betydning i verden.

En av elevene kommenterer Norges innflytelse med denne beskrivelsen: *“Jeg mener Norge spiller en liten del i et stort spill”* (2). Denne eleven beskriver verden som et komplekst spill hvorav Norge bare er en liten del.

Av totalantallet innenfor kategorien beskriver 38 % Norges innflytelse som stor: *“Norge er et lite land i verden, men med stor betydning”* (68). Innflytelsesevnen beskrives som stor ikke minst på grunn av store naturressurser og økonomiske ressurser. En av elevene skriver: *“Norge er vel en forholdsvis sentral aktør på flere stadier/plan, og står nok sentralt i forskjellige avgjørelser”* (63). En annen elev beskriver innflytelsesevnen som stor sett i forhold til at Norge er et lite land: *“Norge er et land med stor innflytelse på verdenssamfunnet, spesielt i forhold til størrelsen”* (45).

37 % av elevene som skriver om innflytelsesevnen, beskriver Norges betydning og innflytelse som liten: *“Egentlig har vi lite å stille opp med når det kommer til viktige saker”* (16). En annen skriver at Norge uansett vil spille en liten rolle i verden fordi det er et lite land: *“Norge er et lite land, og vil til syvende og sist spille en liten rolle”* (8). *“Vi har en lang vei å gå fra å være medlem i FN, NATO og EØS til å faktisk kunne være en nasjon av betydning”* (24), kommenterer en av elevene. Denne eleven anerkjenner Norges deltagelse i internasjonale organisasjoner, men påpeker at det ikke gir Norge større betydning. Dette står i

motsetning til både oppgavens teoretiske grunnlag og beskrivelser i Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling.

En annen framtreddende reflekterende beskrivelse er at Norges rolle er “mindre enn hva nordmenn tror”: *“Jeg tror vi selv mener at vi kanskje har en større rolle enn hva realiteten tilsier”* (2). Eleven ser sider ved Norges rolle opp mot verden generelt og reflekterer over at dette kanskje ikke stemmer overens.

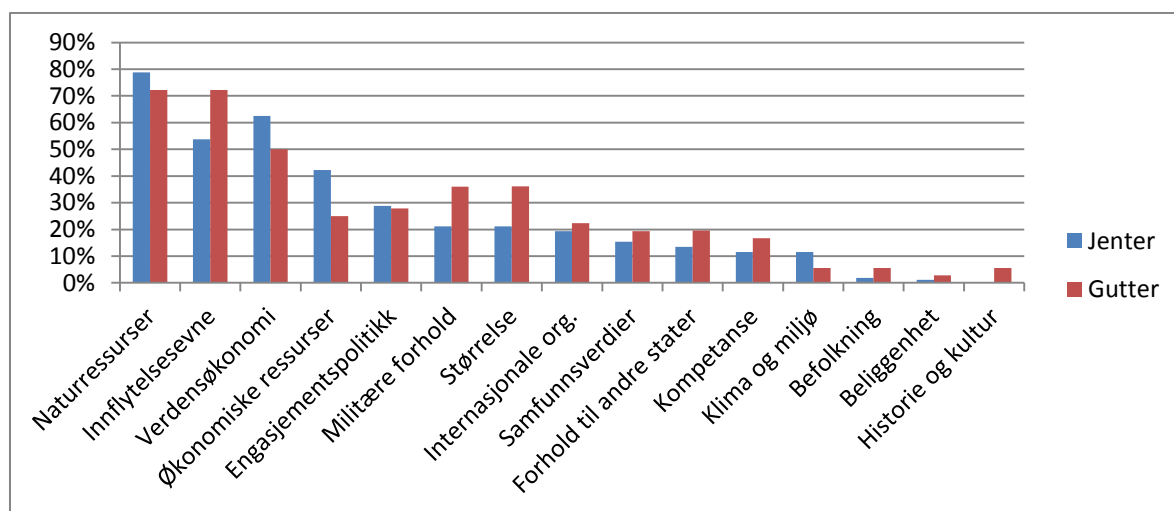
Flere elever utdyper dette bildet med historier fra utlandet: *“Det er ikke alle land som vet at vi eksisterer engang”* (87), skriver en av elevene. Dette støttes av flere andre elevers beskrivelser av hendelser i utlandet: *“En gang jeg var i utlandet (Australia), møtte jeg flere mennesker som hadde den oppfatningen at Norge var hovedstaden i Sverige. Jeg synes det sier mye om hvordan Norge faktisk oppfattes av enkelte”* (7). Elev 17 skriver at Norge betyr lite og at få vet noe om landet: *“Norges mening betyr egentli svært lite for resten av verden, selv om vi tror noen bryr seg. (...) Ingen vet egentlig noe om Norge, selv i England fins det mange som tror vi bor i igloer og jakter på isbjørn”* (17). Disse har også representasjoner av Norge sett utenfra i sine mentale modeller.

Over 25 prosent % av dem som skriver om innflytelsesevne, påpeker at Norges påvirkningsmuligheter er varierende på ulike områder, eller at vi har middels innflytelse og betydning. Elev 15 skriver dette om Norges varierende betydning: *“Norge spiller både en stor og en liten rolle i verden. Det spørs litt på hvilken situasjon det er i. Norge er et lite land som i forhold til f.eks stormakter som USA spiller en veldig liten rolle i verden. Samtidig har Norge veldig god økonomi og fagfolk med høy utdanning som gjør at de spiller en større rolle i internasjonale sammenhenger”* (15). Elevenes ser ulike sider av Norges rolle og skiller innflytelsesevnen i forhold til det.

5.3 Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til kjønn

Figur 7 viser prosentvis innenfor de ulike kjønnene hvor mange som nevner de ulike kategoriene.

Figur 7: Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til kjønn.

Det er noen forskjeller mellom Det handler først og fremst om beskrivelser innenfor innflytelsesevne, størrelse og militære forhold. Det er omtrent like mange gutter som jenter som nevner naturressurser, engasjementspolitikk og internasjonale organisasjoner i sine tekster.

Det er flest gutter som beskriver Norges rolle i verden ut fra innflytelsesevne. Over 70 % av guttene skriver om Norges innflytelsesevne, mens bare halvparten av jentene gjør det samme.

Det er også variasjoner i beskrivelsene av Norges innflytelsesevne. 1/3 av guttene beskriver Norge som land med liten innflytelse, mot 1/6 av jentene. Guttene bruker mer enn jentene størrelse til å beskrive Norges rolle. Over 35 % av guttene beskriver Norge som et lite land, mens bare i underkant av 20 % av jentene gjør det samme.

Jentene derimot, bruker i større grad økonomi til å beskrive Norges rolle. Det er 62 % av jentene, mot 50 % av guttene som beskriver verdensøkonomien som betydningsfull for Norges rolle. I tillegg beskriver over 40 % av jentene Norge som et rikt land, mot 25 % av guttene.

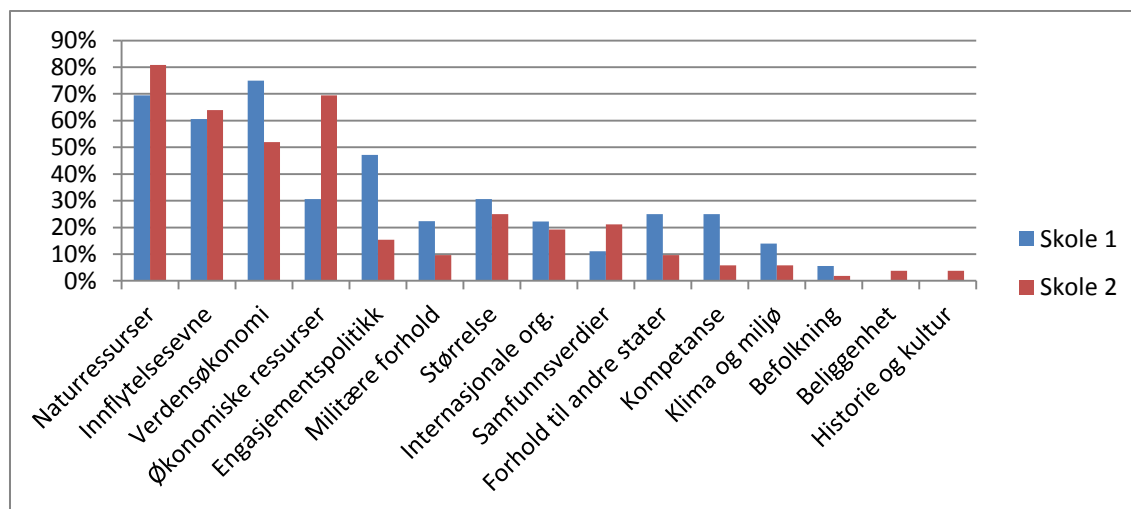
Guttene er mer opptatt av den militære verdensordenen enn jentene. 36 % av guttene skriver om Norges rolle i forhold til den militære verdensordenen, mot 21 % av jentene.

Figur 7 viser at guttene i større grad beskriver Norges rolle ut fra militære forhold og landets innflytelsesevne, og påpeker at Norge er et lite land, mens jentene i større grad beskriver Norge som et rikt land som er avhengig av handel.

5.4 Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til skole

Figur 8 viser prosentvis innenfor de to skolene hvor mange elever som nevner de ulike kategoriene.

Figur 8: Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til skole.

Det er både likheter og ulikheter i elevtekstene skolene i mellom. Begge skolene har tilnærmet samme andel elever som nevner naturressurser, innflytelsesevne, verdensøkonomi, økonomiske ressurser, størrelse og internasjonale organisasjoner i sine beskrivelser. Det er spesielt innen kategoriene engasjementspolitikk, forhold til stater, samfunnsverdier, militær styrke og kompetanse det er tydelige forskjeller.

Det er nesten 50 % av elevene ved skole 1 som nevner engasjementspolitikk i sine tekster. Kun 15 % av elevene ved skole 2 skriver om samme emne. Dessuten er det over 20 % av elevene ved skole 2 som skriver om samfunnsverdier, mens kun over 10 % ved skole 1 gjør det samme. Forholdet til stater er også en kategori med store ulikheter. 25 % av elevene ved skole 1 skriver generelt om Norges forhold til andre stater, da spesielt stormakter. I underkant av 10 % ved skole 2 gjør det samme. 25 % av elevene ved skole 1 skriver om kompetanse, mens det bare er ca. 5 % ved skole 2 som gjør det samme.

Det er også store forskjeller knyttet til verdensøkonomi og økonomiske ressurser. Ved skole 1 er det 75 % av elevene som beskriver Norge som en handelsnasjon. Ved skole 2 er det kun 52 % av elevene som gjør det samme. Når det kommer til økonomiske ressurser er det motsatt. Ved skole 1 beskriver kun 30 % Norge som et rikt land, mens ved skole 2 beskriver nesten 70 % av elevene Norge som rikt.

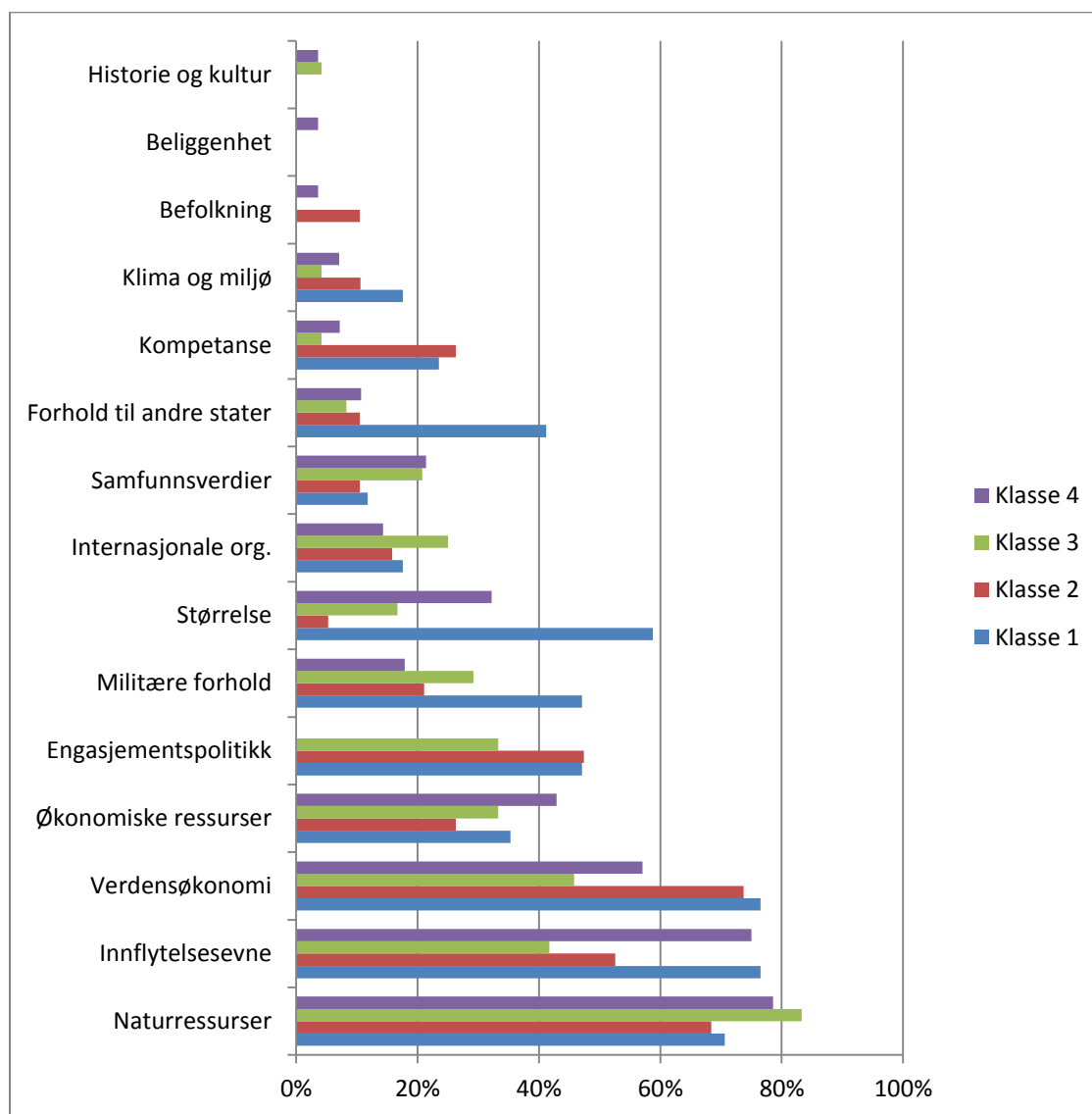
Innenfor dette materialet tegner det seg en skisse av at elevenes mentale modeller ved skole 1 i stor grad består av naturressurser, innflytelse, verdensøkonomi og engasjementspolitikk. I liten grad består de også av sider innenfor kategoriene økonomiske ressurser, militære forhold, størrelse, internasjonale organisasjoner, forhold til andre stater og

kompetanse. Ved skole 2 er naturressurser, innflytelsesevne og verdensøkonomi fremtredende sider ved elevenes mentale modeller. I liten grad er størrelse, og internasjonale organisasjoner også en del av elevenes mentale modeller.

5.5 Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til klasse

Figur 9 viser prosentvis innenfor hver klasse hvilke kategorier som er beskrevet i elevtekstene.

Figur 9: Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til klasse.

Det er ganske mange forskjeller som viser seg i tekstene sett i forhold til klasser. Det eneste klassene er noenlunde likt opptatt av, er kategoriene naturressurser og internasjonale organisasjoner.

Det er en stor andel av elevene i klasse 1 som har skrevet om Norges forhold til andre stater, mens ingen i klasse 3 har skrevet om dette. Over 40 % av elevene i klasse 2 har nevnt Norges forhold til andre stater, mens rundt 10 % i de andre klassene har gjort det samme.

Klasse 1 er også i overvekt når det kommer til beskrivelser innenfor militære forhold. Nesten 50 % i denne klassen skriver om dette, mens de andre klassene har en prosentandel på mellom 18 og 29.

I klasse 4 er det ingen som har nevnt engasjementspolitikk i forhold til Norges rolle. Dette skiller seg sterkt fra de andre tre klassene. I de andre klassene er det mellom 1/3 og i underkant av halvparten som har beskrevet Norges rolle ut fra denne kategorien.

Mange i klasse 3 har skrevet om internasjonale organisasjoner. Hele 25 % av elevtekstene fra denne klassen nevner FN eller EU mot 14 % - 17 % i de andre klassene.

Helt til slutt må det også nevnes at en stor andel i klasse 1 beskriver Norges rolle ut fra landets størrelse. Omtrent 60 % av elevene i klasse 1 gjør dette, mens kun 5 % i klasse 2, 16 % i klasse 3 og 28 % i klasse 4 gjør det samme.

Over 60 % av elevene i klasse 1 beskriver sider innenfor kategoriene naturressurser, innflytelsesevne, verdensøkonomi og størrelse. Kategoriene økonomiske ressurser, engasjementspolitikk, militære forhold og forhold til andre stater nevnes av over 40 %, og kompetanse nevnes av over 20 %.

I klasse 2 er det naturressurser og verdensøkonomi som nevnes av over 60 % av elevene. Innlevelsessevne og engasjementspolitikk nevnes av over 40 % av elevene, og økonomiske ressurser og kompetanse nevnes av over 20 % av elevene.

Det er kun kategorien naturressurser som nevnes av over 60 % av elevene i klasse 3. Over 40 % av elevene nevner innflytelsesevne og verdensøkonomi, mens over 20 % av elevene nevner økonomiske ressurser, engasjementspolitikk, internasjonale organisasjoner og samfunnsverdier.

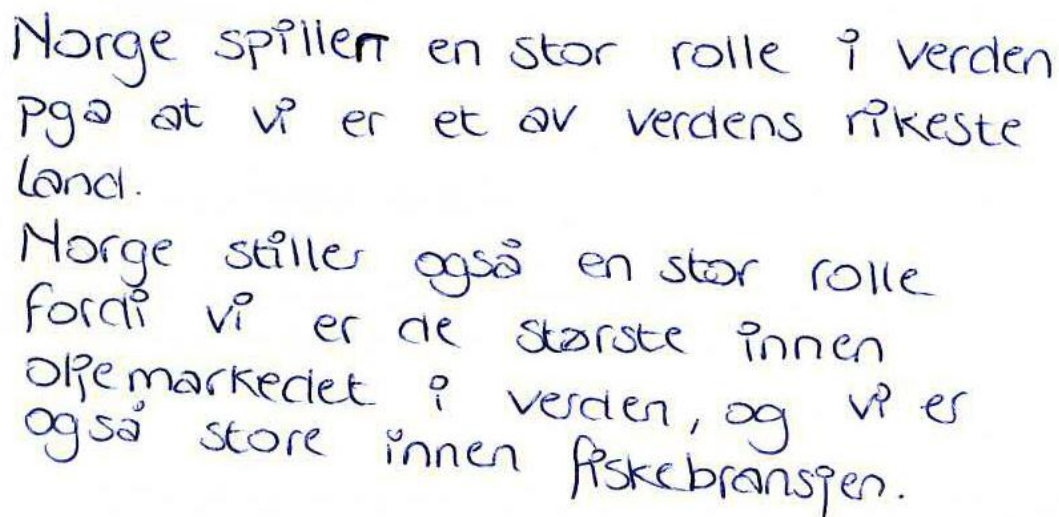
I klasse 4 er det over 60 % av elevene som har skrevet om naturressurser og innflytelsesevne. Kategorien verdensøkonomi er den eneste – ved siden av naturressurser og innflytelsesevne - som er beskrevet av over 40 % av elevene i denne klassen, mens samfunnsverdier er beskrevet av over 20 % av elevene.

Dette viser til store forskjeller mellom de ulike klassene. Det er kun kategorien naturressurser som er beskrevet av over 60 % av elevene i alle klassene. Ellers er det store forskjeller på innholdet i elevtekstene – også i mellom klassene på samme skole.

5.6 Representative tekster

For også å kunne si noe om tekstene i sin helhet, presenteres det i dette kapitlet noen representative tekster. Det er plukket ut seks tekster som kommenteres. Halvparten av tekstene er skrevet av gutter, og halvparten av jenter. Tekstene er skrevet av elever fra begge skolene som har deltatt, er av ulike lengde og framstillingsmåte og viser ulike beskrivelser av Norges rolle i verden.

Som tidligere nevnt innehar datamaterialet en overvekt av korte, beskrivende tekster. Teksten som er skrevet av elev 49, er et eksempel på en slik tekst:

Norge spiller en stor rolle i verden
pga at vi er et av verdens rikeste
land.
Norge stiller også en stor rolle
fordi vi er de største innen
oljemarkedet i verden, og vi er
også store innen fiskebransjen.

Denne eleven beskriver Norge som et rikt land med store naturressurser og en stor rolle i verden. I forhold til Modell 1 omtaler denne eleven dimensjonene “statens egenskaper” og “kapitalistisk verdensøkonomi”. Eleven viser at hun har representasjoner av økonomiske ressurser, naturressurser og handel i sine mentale modeller av Norges rolle i verden. Sett i forhold til de kvantitative analysene er dette et gjennomgående trekk for elevtekstene. Sett i lys av sidene i elevenes læringskontekst, er dette en forståelse som også i stor grad er sammenfallende med Norges offisielle forståelse og lærebøkene.

Elev 9 skriver om de samme sidene ved Norges rolle, men hun er ikke enig i at Norge spiller en stor rolle:

Norge spiller vel ikke
så stor rolle i verden,
fordi vi er et såpass
lite land, men vi har
ressurser som olje og
fisk som gjør at vi kommer
litt mere med på verdensmarkedet

Hun skriver at Norge på en side ikke spiller så stor rolle, men olje og fiskeri gjør at landet allikevel har betydning og innflytelse.

Elev 46 skriver at han ikke vet så mye om Norges rolle:

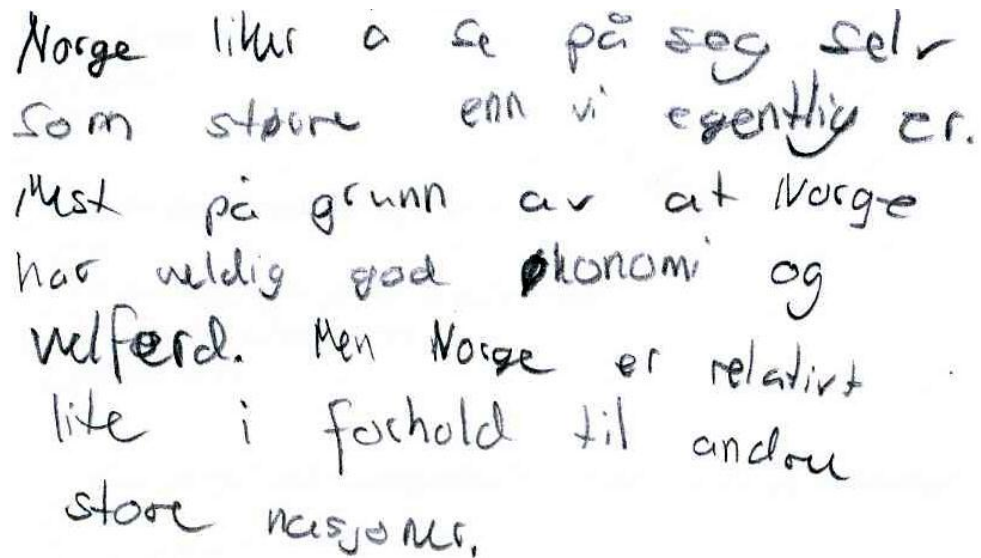
Egentlig så vet jeg ikke så mye om
Norges rolle i verden, det jeg vet at
vi har en god del handelsavtaler med
andre land, vi selger fisk & olje, og kjøper
varer som kaffe og bomull.

Norge har representanter i Nato, og er med
i EØS.

Sjøl om eleven ikke tror han vet så mye, viser han likevel til flere ulike sider ved Norges rolle i verden. Ut fra teksten viser han at både handel, naturressurser og internasjonale organisasjoner er en del av hans bilde av Norge i verden. Dette er kategorier som hører inn under tre av de fire dimensjonene i Modell 1. Elevens tekst er typisk på mange måter, ved at naturressurser og handel er omtalt, mens det er få av elevene, denne eleven innbefattet, som skriver om internasjonale organisasjoner. Sett i lys av de to sidene i læringskonteksten er

denne elevteksten sammenfallende med beskrivelser både i Norges offisielle forståelse og i lærebøkene.

En kategori som nevnes av mange av elevene er innflytelse. En framtrødende beskrivelse innenfor denne kategorien er "Norge som mindre enn nordmenn tror" Teksten skrevet av elev 47 er et eksempel på dette:

Norge liker å se på seg selv
som store enn vi egentlig er.
Mest på grunn av at Norge
har veldig god økonomi og
velferd. Men Norge er relativt
lite i forhold til andre
store nasjoner.

Eleven beskriver sider innenfor statens egenskaper:  konomi og velferd og betydning. Han beskriver at landet ønsker å framstå som et større land enn det i realiteten er. Han omtaler kun emner innenfor dimensjonen "statens egenskaper". Beskrivelser innenfor denne kategorien er mest framtrødende i elevtekstene. Elevens refleksjon rundt Norges sjølforståelse er ikke synlig verken i Norges offisielle forståelse eller i lærebøkene.

Sjøl om mange av tekstene er korte og konkrete, er det også flere av tekstene som er lengre og utfyllende. Elev 59 skriver om mange av sidene ved Norges rolle i verden. Hun argumenterer for at Norge har en stor rolle i verden på grunn av olje, militær styrke, engasjement og samfunnsverdier:

Norge spiller en stor rolle i verden i dag.
Vi er et viktig land for verden, både
med vår militære styrker, sterke
engasjement og hjelp i krig / uroligheter.
vi har mye olie og vi eksporterer
fiske → dette hjelper verdensøkonomien
vi er et rikt og engasjert land som
bidrar mye i prosjekter verden over.
vi er opptatt av at alle skal ha
like rettigheter, ytringsfrihet, religions-
frihet, likhet og brorskap. På mange
måter er vi et forbilde for mange
andre land i verden. Vårt kulturelle
engasjement er også viktig →
Nobels Fredspris. Vi er et land
som bidrar mye i verden. Vår
deltakelse i politikken er også
avgjørende, i tillegg til at vi er flinke
til å lage "linjer" med andre land →
samarbeid og vennskap.

Eleven beskriver sider ved alle de fire dimensjonene i Modell 1. Hun viser gjennom tekst at den mentale modellen av Norges rolle inneholder representasjon av Norge som innehaver av militær styrke, som eksportør av naturressurser, som forbilde, som opptatt av demokrati og menneskerettigheter og som et land som er god venn med andre land. Norges offisielle forståelse viser til mange av de samme sidene som denne elevene skriver om. Både det å være et forbilde, og å ha et sterkt engasjement for andre, er sammenfallende oppfatninger. Samarbeidsfokuset er også reflektert i de to sidene i elevens læringskontekst.

Som beskrevet tidligere i kapittelet er et stort mindretall av elevtekstene reflekterende. De aller fleste viser sine mentale modeller som gjengivelser av konkret kunnskap og i liten grad som reflekterende. Likevel er det noen elever som klart reflekterer over Norges rolle i verden. Elev 77, en gutt, undres på hvorfor han kun lærer om de positive sidene ved Norges rolle:

Jeg mener at Norge vil spille en stor rolle i verden. Men de klarer det ikke. La oss se det ~~stg~~ slik: det er omlag 99,8 % utlendinger i verden og bare 0,2 % nordmenn. Det Norge har gjort for verden er ikke alltid bra. Tror du at Norge ville gi hjelp til andre land uten å få noe tilbake? Neppes. ~~De~~ De fyller hodene våre med masse "bullshit" om hvor godt og snilt ~~de~~ Norge er. Hvorfor lærer vi ~~ikke~~ om skiturene til Roald Amundsen på skolen? Og ikke om Nils Waltersen Aasen? ~~Det~~ er fordi.

Alle de illegale krigene i Jugoslavia, Irak osv som Norge har deltatt i.
+ Det er ikke sånn at Norge deler ut olje heller..

Denne teksten er et eksempel på kritisk refleksjon rundt Norges rolle. Eleven setter fokus på framstillingsmåten av Norges rolle i den offisielle forståelsen, i lærebøkene og i undervisningen. Han viser at han knytter mange ulike sider til sitt bilde av Norge i verden, både positive og negative.

Eleven spør konkret: "Hvorfor lærer vi om skiturene til Roald Amundsen på skolen og ikke om Nils Waltersen Aasen?" Eleven spør om hvorvidt den kunnskapen man lærer, er et

glansbilde av virkeligheten, gjennom å nevne Nils Waltersen Aasen, befolkningsstørrelse, krigsdeltagelse, eksport av olje og at forventninger følger med bistand. Nils Waltersen Aasen var norsk oppfinner som oppfant håndgranaten (Store Norske Leksikon, 2009).

Informasjon om kontroversielle eller negative sider ved Norges i verden er omtrent fraværende i Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling. Det er også lite innslag av reflekterende og kritisk elevtekster. Dette aspektet vil bli drøftet i neste kapittel.

5.7 Oppsummering

Tabell 2 gir en oversiktlig framstilling av de mest framtrede bildene i elevenes tekster.

Tabell 2: Oppsummering av elevenes bilder

Dimensjon	Elevtekster
Statens egenskaper	Norge som oljegigant. Norge som et lite land. Norge som et av verdens rikeste land.
Kapitalistisk verdensøkonomi	Norge som en handelsnasjon.
Mellomstatlige forhold	Norge som et vennskapelig land. Norge som humanitær stormakt.
Militær verdensorden	Norge som en militær aktør gjennom NATO.

Det er viktig å merke seg at det er umulig å trekke noen slutning om hvilke kategorier elever generelt har i sine mentale modeller av Norges rolle i verden. Elevenes bilder er individuelle og ekstremt ulike. De kategoriene som er gjentagende i elevenes beskrivelser er naturressurser, innflytelsesevne og verdensøkonomi. Ved at en så stor andel av elevtekstene viser til disse trekkene kan de sies å være fremtredende kategorier i elevenes mentale modeller. Det er desidert flest elever som nevner olje som betydningsfullt for landets rolle. Elevenes bilde av Norges rolle i verden framstår som en rik handelsorientert oljegigant. I tillegg er det flere som skriver at Norge bidrar med bistand og arbeider for fred. Det er også en del elever som beskriver Norge som en militær aktør.

6

Diskusjon

6.1 Innledning

Diskusjonskapittelet utdyper problemstillingens undertittel som handler om å se elevtekstene i lys av Norges offisielle forståelse og to lærebøkers framstilling av Norges rolle i verden. I tillegg kommenteres elevtekstene i forhold til teorien som ligger til grunn for oppgaven.

Det må påpekes at kapittelet sammenligner elevtekstene med Norges offisielle forståelse og to lærebøker, men det trekkes ingen kausale sammenhenger. Flere av elevtekstene sammenfaller i stor grad med Norges offisielle forståelse og lærebøkene, men det er ikke dermed gitt at elevenes bilder kommer fra disse. Det er mange ulike sider ved elevenes læringskontekst som reflekteres i deres mentale modeller. I Halfords teori og Torney-Purtas forskning forklares, bearbeides og knyttes kunnskap og forståelser sammen i elevenes mentale modeller. Teorien forklarer at elevenes mentale modeller er individuelle, sjøl om de på mange områder kan være like.

I dette kapittelet sees elevtekstene først i lys av Norges offisielle forståelse, før de sees i lys av lærebøkene. Til slutt trekkes det fram noen konkrete temaer som kommenteres.

6.2 Elevtekstene sett i lys av Norges offisielle forståelse

Elevtekstene trekker opp flere temaer som i stor grad sammenfaller med Norges offisielle forståelse innenfor alle de fire dimensjonene i Modell 1.

Innenfor dimensjonen “statens egenskaper” handler det først og fremst om Norge som en stor olje-, gass- og fiskerinasjon og om Norge som handelsnasjon. Dette trekkes opp av over 60 % av elevene, og det er et sterkt framtreddende bilde i stortingsmeldingen om Norges utenrikspolitikk. Stortingsmeldingen skriver at de fleste oppfatter Norge som en storforvalter av petroleums- og fiskeressurser (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 43), noe som vises tydelig i elevenes beskrivelser av Norges rolle i verden. I stortingsmeldingen står det også at regjeringen legger vekt på å utnytte naturressursene til å gjøre en forskjell innen internasjonal økonomi og politikk. Det er et aspekt som også speiles i mange av elevtekstene. Blant annet skriver elev 83 at Norge kan takke olje og gass for sin makt.

En annen beskrivelse som også finnes i noen av elevtekstene, er Norge som et forbilde. I underkant av 20 % av elevtekstene trekker fram Norges velferdssystem som deler av det som gjør Norge til et forbilde. Norges offisielle forståelse trekker fram “den norske modellen” som et redskap i norsk utenrikspolitikk. Elevtekstene knytter derimot rollen som forbilde også inn i et bredere perspektiv til verdier som demokrati, likestilling og

menneskerettigheter. Dette kan være et ledd i forståelsen av Norges rolle som et glansbilde til etterfølgelse, som både elevtekstene og Norges offisielle forståelse har til felles.

Et av bildene som Norges offisielle forståelse tegner opp, men som elevtekstene ikke speiler, er Norges rolle som havforvalter. Det er ingen av elevene som beskriver Norges rolle i nordområdene. Dette bildet av Norges rolle er derimot veldig tydelig i den offisielle framstillingen. Stortingsmeldingen presenterer Norge som verdens 13. største land når både hav og kontinentalsokkel regnes med (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 112).

Den offisielle forståelsen forsøker å forklare Norge som en stor stat i verden ved å trekke fram havområdene, men over 25 % av elevene beskriver Norge som et lite land i sine tekster. Dette viser til ulike forståelse av Norges størrelse og betydning.

Dimensjonen "kapitalistiske verdensorden" opptar både elevene og Norges offisielle forståelse i stor grad. Begge setter dette i sammenheng med stor tilgang på naturressurser som olje-, gass og fisk. Norges offisielle forståelse drar derimot opp Statens Pensjonsfond-Utland som en viktig del i den kapitalistiske verdensøkonomien. Denne siden ved Norges økonomiske rolle i verden skriver ingen av elevene om.

Når det kommer til mellomstatlige forhold, er det flere kategorier fra Norges offisielle forståelse som også finnes lignende i elevtekstene. Norge som en humanitær stormakt gjennom sterkt engasjement innenfor fredsarbeid og bistandsarbeid er gjentakende i begge forståelsene. Norges offisielle forståelse framstiller Norges engasjementspolitikk som en rotfestet del av Norges rolle i verden. Dette setter derimot noen av elevtekstene spørsmåltegn ved, både ved å kritisere bistandsarbeidet og ved å påpeke at Norge deltar i militære operasjoner og krig. Her er elevtekstene med på å belyse et annet aspekt ved Norges rolle innen humanitært arbeid enn det Norges offisielle framstilling gjør.

Elevenes tekster beskriver i liten grad Norges rolle i forhold til internasjonale organisasjoner som FN, sett i forhold til den offisielle framstillingen der Norges FN-rolle er en av de mest sentrale punktene. Norge framstilles som en pådriver for internasjonale organisasjoner som sikrer internasjonal orden i Norges offisielle forståelse, men dette aspektet er nesten fraværende i elevtekstene. Kun fem elever har henvisninger til FN i sine tekster.

Derimot er det 12 elever som beskriver Norges rolle i forhold til EU og EØS. Beskrivelser av Norge som et land som ønsker å stå utenfor EU og ha frie tøyler til å bestemme egen rolle, finnes både i elevtekstene og Norges offisielle forståelse, men det er flere av elevene som også trekker fram EU-medlemskap som et element som ville ha styrket Norges rolle.

Landets rolle i forhold til klima og miljø er også et gjennomgående aspekt i Norges offisielle forståelse, noe som elevtekstene nesten ikke i det hele tatt viser til. Bare 8 av de 88 elevene nevner klima og miljø i sine tekster.

Et annet tema som opptar mange av elevene, men som ikke finnes i tilsvarende grad i den offisielle forståelsen, er Norges forhold til USA. I stortingsmeldingen er det landets forhold til Russland og Kina som vektlegges. Av elevene er det omtrent 10 % som med en kritisk tone beskriver Norges forhold til USA. Ingen av elevene nevner verken Russland eller Kina.

Innenfor den militære verdensordenen er det ulike oppfatninger i elevtekstene og i Norges offisielle forståelse. I elevenes framstilling av Norges rolle i verden påpekes landets deltagelse i internasjonal krigføring. Norges militære deltagelse beskrives av Norges offisielle forståelse som et uttrykk for internasjonal solidaritet og sikring av internasjonal lov og orden (Utenriksdepartementet, 2008-2009, s. 92). Hvorvidt militær deltagelse er fredsskapende arbeid eller deltagelse i krig, er også ulik framstilt i elevtekstene, men det er likevel tydelig at mange av elevtekstene står i sterk motsetning til Norges offisielle forståelse av landets militære deltagelse. Denne siden ved Norges rolle i verden omtales som et eget avsnitt seinere i kapitlet.

Oppsummerende er det mulig å si at elevtekstene på mange områder speiler Norges offisielle forståelse, men at elevtekstene samtidig uttrykker andre syn enn den. Norges rolle i forhold til FN og militær deltagelse er områder der elevenes svar skiller seg sterk fra Norges offisielle forståelse. Når det kommer til Norge som en stor olje-, gass- og fiskerinasjon, er forståelsene mer sammenfallende. Det gjelder også Norge som et forbilde.

6.3 Elevtekstene sett i lys av de to lærebøkene

Elevtekstene sees i dette kapitlet i lys av de to lærebøkene *Radar* og *Streif*. Lærebøkene omtales samtidig fordi de på mange områder er svært like.

Elevtekstenes mest framtrepende bilde, Norge som olje-, gass- og fiskerinasjon, er også tydelig i begge lærebøkene, men denne framstillingen er ikke like tydelig i forhold til Norges rolle i verden. Norges naturressurser omtales i større grad i andre områder av lærebøkene enn under internasjonale forhold.

Lærebøkens framstilling av nordområdene som viktig for Norges rolle, viser seg heller ikke i elevtekstene. Stor plass er viet nordområdene både i *Radar* og i *Streif*, men ingen av elevene tar opp dette tema.

Norge som et lite land er en gjennomgående beskrivelse både i elevtekstene og spesielt i læreboka *Radar*. Norge som et rikt land og som verdens beste land å bo i, er også fremtredende både i elevtekstene og i lærebøkene.

Elevene har derimot vektlagt Norge som et forbilde og landets kompetanse i større grad enn lærebøkene. Ingen av lærebøkene beskriver Norges samfunnsverdier og styresett som et forbilde til etterfølgelse, noe i underkant av 20 % av elevene gjør. Ingen av lærebøkene trekker fram Norge som et foregangsland når det kommer til kompetanse, noe i overkant av 10 % av elevene gjør.

Over 60 % av elevtekstene beskriver "Norge" som en del av internasjonal handel, men det er derimot ingen av elevene som skriver om norske bedrifter. I *Radar* er norske bedrifter, som Telenor og Statoil, nevnt som en del av den kapitalistiske verdensøkonomien. Læreboka *Streif* skriver også at norske bedrifter flytter utenlands for å holde produksjonskostnader nede, men læreboka er noe utydelige på forholdet mellom stat og næringsliv. "Aldri har så mange land deltatt i den globale økonomien som i dag" (Arnesen, 2009, s. 178). Det er vanskelig å fastslå om norske bedrifter og aspektet ved internasjonal handel som brer seg utenfor statsnivå er en del av elevenes mentale modeller. Elevenes framstillinger gir i hvert fall ingen beskrivelser av dette.

Innenfor mellomstatlige forhold fremhever lærebøkene Norges rolle i forhold til FN, noe den kvantitative analysen viser at elevtekstene ikke fokuserer på. Begge lærebøkene trekker også fram andre typer internasjonale avtaler og retningslinjer, men dette er heller ikke et aspekt som er fremtredende i elevtekstene.

Begge lærebøkene presenterer Norge som en fredsmekler og bistandsgiver. Dette er et bilde av Norges rolle som tegnes av over 30 % av elevene. Det reflekterende og kritiske perspektivet på Norges rolle dras opp i forhold til dette i begge de to lærebøkene. *Streif* stiller spørsmåltegn ved Norges rolle som bistandsgiver, mens *Radar* stiller spørsmål ved Norge som fredsmekler. Disse oppgavene er eksempler på lærebøkens pedagogiske oppgave og mål om å få leserne til å reflektere. Elevtekstene er derimot ikke preget av dette reflekterende og kritiske perspektivet. Noen få elevtekster reflekterer over Norges rolle som bistandsgiver, men ingen av elevene stiller spørsmålstegn ved Norges fredsarbeid.

Det elevene i stor grad reflekterer over når det kommer til mellomstatlige forhold, er Norges forhold til USA. Dette tas ikke opp i særlig grad i noen av lærebøkene.

Når det kommer til den militære verdensordenen, er det store forskjeller mellom lærebøkene og elevenes framstillinger. Begge lærebøkene framstiller Norges militære deltagelse som et forsvar for eget land og internasjonal orden. Elevtekstene er derimot mer kritiske, og flere elever skriver at Norge deltar i krig og i internasjonale konflikter. Elevenes

framstillinger er reflekterende og kritiske, mens lærebøkene framstillinger virker i større grad å være preget av idealisme.

Det er tankevekkende at dobbelt så mange av elevene som har brukt læreboka *Radar*, beskriver militære forhold i forhold til de elevene som har benyttet læreboka *Streif*, men det er umulig å si om dette har noen som helst sammenheng.

Oppsummerende sett er det både likheter og forskjeller mellom elevtekstene og de to lærebøkene. *Radar* og *Streif* beskriver Norge som oljenasjon og humanitær stormakt, noe som gjenspeiler seg i elevtekstene. Beskrivelser av Norges som et lite land og som verdens beste land å bo i, finnes også i både elevtekstene og lærebøkene. Derimot tegner elevene et bilde av Norge som forbilde med bakgrunn i velferdsstaten, et forhold som lærebøkene ikke vektlegger. Lærebøkene beskriver FN som viktig for Norges rolle, gjenspeiles heller ikke i elevtekstene. Elevenes beskrivelser av Norges militære deltagelse skiller seg også sterkt fra lærebøkene.

6.4 Innflytelsesevne

En overlappende kategori som elevene benytter for å beskrive Norges rolle i verden, er innflytelsesevne. Over 60 % av elevene skriver om Norges innflytelse i verden, noe som gjør dette kategorien til den nest mest beskrevne i elevtekstene. Derimot er det delte meninger om Norge har stor eller liten innflytelse. 38 % av elevene som omtaler denne kategorien beskriver Norges innflytelse som stor, mens 37 % beskriver den som liten. Det er store forskjeller i elevenes beskrivelser av innflytelsesevnen mellom elevtekstene: "*Norge er vel en forholdsvis sentral aktør*" skriver elev 63, men elev 16 skriver: "*Egentlig har i lite å stille opp med når det kommer til viktige saker*". Enighet er det altså ikke, men begge beskriver Norges rolle med en overordnet henvisning til innflytelse, mer enn til konkrete forhold. Beskrivelser av innflytelsesevne og betydning er for mange av elevene en oppsummerende kategori som beskriver Norges rolle i verden samlet sett.

Verken Norges offisielle forståelse eller lærebøkene beskriver Norges rolle på denne måten. Begge sidene i elevenes læringskontekst legger mer vekt på hvilken rolle Norge spiller enn på hvilken innflytelse Norge har samlet sett.

Flere elever fremmer en oppfattelse av "Norge som mindre enn hva nordmenn tror". Elevene som beskriver Norge på denne måten, reflekterer over egen framstilling og sjølførståelse. Dette er et interessant perspektiv, sett i lys av de to sidene i læringskonteksten som er beskrevet. Verken Norges offisielle forståelse eller lærebøkene trekker opp Norge som noe mindre enn man tror. Begge elementene viser heller til at Norge er større enn nordmenn

tror, ved å vise til nordområdene. *Radar* viser også til en 12 punkts liste som viser at Norge er noe mer enn et lite land.

Ulike forståelsene av Norges rolle som helhet kan forstås ut fra behovet og ønske om å være av betydning. Norges offisielle forståelse skriver eksplisitt at det er viktig for norske interesser at Norges framstår på en positiv måte. Av den grunn er det viktig å skape en forståelse av at landet har betydning og innflytelse. Elevenes forståelser har derimot ikke slike hensikter.

6.5 Refleksjon

Som nevnt i kapittel 3 forventet jeg i utgangspunktet å finne et reflekterende aspekt, både i lærebøkene og elevtekstene. Derimot viser analysene at er positive beskrivelser av Norges rolle i verden er framtreddende i begge disse sidene. Det er bare 1/4 av elevtekstene som er reflekterende, og kun 15 % som på en eller annen måte er kritiske til Norges rolle eller framstilling av seg sjøl.

Den offisielle framstillingen av Norges rolle i verden er, ikke overraskende, preget av en positiv holdning. Dette kommenteres også som viktig for å ivareta norske interesser. Lærebøkene er også i stor grad med på å støtte opp under denne positive framstillingen. Kontroversielle og kritiske områder ved Norges rolle i verden er ikke tatt opp i stor grad. Der dette presenteres, er det kun kommentert i meget liten grad eller gitt som oppgave for elevene å finne ut av.

Teorien om lærebøker poengterer at pedagogiske tekster inneholder ofte en form for pedagogisk innramming som refleksjon (Selander, 1988, s. 18). *Radar* gir elevene i oppgave å finne ut hvorfor ikke alle er like fornøyd med Norges fredsarbeid, og kommenterer kort at det er stilt spørsmåltegn ved effektiviteten ved norsk bistand. *Streif* vier ei hel side i sin oppgavedel til et kritisk syn på Norges som humanitær stormakt, gjennom et gjengitt innlegg fra tidsskriftet *Samtiden*. Sjøl om hovedteksten framhever et positivt syn på Norges rolle, er det brukt pedagogiske virkemidler for å stille spørsmålstegn ved dette.

Det reflekterende og kritiske perspektivet er derimot ikke framtreddende i elevenes beskrivelser. To av elevene reflekterer over og kommenterer Norges bistandsarbeid i sine elevtekster, mens ingen reflekterer over Norges fredsarbeid. Norges forhold til USA er det derimot noen flere av elevene som reflekterer over.

Som teorikapittelet forklarer, viser refleksjon sjølstendighet og evne til å se ting i sammenheng. I tillegg har denne evnen betydning for læring og kognitiv utvikling. Med denne forståelsen er det overraskende at elevenes framstillinger ikke i større grad er reflekterende. Med dette i bakhodet er det grunn til å spørre seg hvorfor elevene ikke i større

grad viser en slik tilnærming til emnet Norges rolle i verden. Et av målene med utdanning er å gi elevene evnen til å tenke kritisk og perspektivrikt (Utdanningsdirektoratet, 2010a). Siden “Norges rolle i verden” kan sees på mange ulike måter vil tema være et godt utgangspunkt for å jobbe med dette formålet. Det er derimot grunn til å spørre seg hvorvidt dette potensialet tas i bruk.

6.6 FN

Det er et fåtall av elevene som beskriver internasjonale organisasjoner i sine tekster. Dette er oppsiktsvekkende siden både Norges offisielle framstilling og lærebøkene framstiller Norges forhold til blant annet FN som meget viktig. Ifølge oppgavens teorigrunnlag er en småstat som Norge avhengig av internasjonale organisasjoner for å sikre egne interesser og rettigheter. Dette er det ikke mange av elevtekstene som nevner. Noen ytterst få elevtekster forteller at Norge er medlem av FN, men de kommenterer ikke hvorfor Norge støtter internasjonale organisasjoner eller hva FN-medlemskap innebærer. Både Norges offisielle forståelse av landets rolle og lærebøkene vier mye plass til FN, og Norge beskrives som avhengige av den internasjonale organisasjonen.

Småstaters interesser og påvirkningsmuligheter ligger i samarbeid, ifølge teorigrunnlaget. Det er spesielt gjennom FN at folkeretten sikres, og for en liten stat som Norge er det viktig at verden er regulert gjennom enighet om normer og regler. Norske interesser ivaretas gjennom globale rammevilkår.

Sett i lys av læringskonteksten og teorien skiller elevtekstene seg sterkt ut ved i så liten grad å vise til FN og andre internasjonale organisasjoner som en del av deres bilde av Norges rolle i verden.

6.7 Krig eller fred?

Som tidligere påpekt, er det et spenn mellom beskrivelsene av Norge som fredsnasjon og Norge som en militær aktør i krig. Elev 6 reflekterer over dette i sin tekst som står gjengitt på side 58. Diskusjonen rundt krig eller fred er et område som elevene hver for seg viser å ha ulike perspektiv på. Noen mener Norges militære forhold handler om krigsdeltagelse, mens andre mener at Norges militære arbeid handler om fred.

Norges offisielle forståelse og lærebøkene fremhever Norges militære rolle som fredsarbeid og forsvar av internasjonal orden. Lærebøkene viser likevel også til utfordringer i å forklare Norges militære rolle. På den ene siden skriver både *Radar* og *Streif* at Norge deltar i kampen mot terror, men på den annen side knyttes den militære deltagelsen til fredsarbeid. Dette trenger ikke å være to motstridende sider, men det er to måter å forklare militært arbeid på. Ingen av lærebøkene sier derimot noe om Norge i krig, slik noen av elevene gjør.

Norges militære rolle er kompleks, og nettopp fordi sider i elevenes læringskontekst tydelig framhever en tolkning av forholdet, kan det være vanskelig å se og forstå andre tolkninger. Flere av elevene viser derimot at de nettopp er opptatt av dette tolkningsspørsmålet, og at svaret ikke er like enkelt som det framstilles av de to sidene i elevenes læringskontekst. Dette viser at elevenes bilder også er sterkt ulikt sider i deres læringskontekst. Elevene konstruerer sine mentale modeller individuelt, og reflekterer over informasjon i forhold til allerede eksisterende modeller. Elevenes ulike framstillinger av Norges militære rolle kan forklares i individuell forståelse og tolkning. Det gir ulike bilder av Norges militære deltagelse.

6.8 Hvem er “Norge”?

Som den offisielle forståelsen og lærebøkene trekker fram, kan Norge forstås som mye mer enn staten Norge. Dette er ikke en tydelig beskrivelse i elevenes tekster.

Ifølge den offisielle framstillingen av Norges rolle er det viktig å anerkjenne at staten ikke er eneste aktør i verden. Skillet mellom den norske stat og norske samfunnsaktører er visket ut og “Norge” forstås som mer enn staten Norge. Ulike deltagere innenfor alle de fire dimensjonene i Modell 1, deriblant både næringsliv og ikke-statlige organisasjoner (NGO ‘er), er delaktige i verdenssamfunnet, i tillegg til stater. Lærebøkene nevner blant annet arbeid som NGO er en sterk del av, men de viser ikke til forholdet mellom staten Norge og “merkevaren Norge” eksplisitt.

Noen få av elevene trekker fram NGO ‘er i sine beskrivelser av Norges rolle i verden, men det virker som om Norge generelt sett blir forstått som staten Norge av elevene. Ingen av elevene forklarer hva de forstår med Norge, og derfor ville det vært interessant å søke mer kunnskap om elevenes forståelse av begrepet “Norge”, men det lar seg ikke gjøre i denne oppgaven.

6.9 “Vi” og “de andre”

Tidligere forskning viser at elevenes oppfatning av egen identitet og rolle, har betydning for hvordan “de andre” oppfattes. “Othering” er et begrep som forklarer hvordan sjølførståelse påvirker synet på andre. Sjølførståelse dannes ved å definere seg uliket “andre”. “Othering” skaper et avhengighetsforhold mellom “oss” og “de”. (Inokuchi & Nozaki, 2005).

Å forstå Norges rolle slik det fremtredende bildet i elevenes mentale modeller: Som en liten, men rik oljenasjon med stort humanitært engasjement har betydning for hvordan andre oppfattes. “De andre” blir ved en slik oppfattelse, forstått som noen som ser opp til og er avhengige av rike Norge. Dette kan føre til en oppfattelse av at Norge er et foregangsland som

alle bør se opp til og gjøre som. Mennesker i andre land blir dermed oppfattet som noen som ser opp til oss og trenger vår hjelp.

Elev 41 uttrykker det slik: “Norge er kongene fra nord”(41). Det er vanskelig å forstå om denne gir uttrykk for en sjølforståelse preget av overlegenhet, eller om dette sitatet er skrevet ironisk. Jeg tolker det til at denne elevene mener Norge er “konger”, fordi han også skriver i teksten at Norge klarer seg fint uten EU. Elevtekstene som helhet viser også en meget positiv holdning til eget lands rolle.

En sjølforståelse av å være rike, snille forbilder og “konger” er ikke entydig positiv. Et av læreplanens mål er å utdanne elever med både nasjonal identitet og internasjonal bevissthet. Det er mulig å spørre seg om den nasjonale identiteten kan gå på bekostning av internasjonal bevissthet. En forståelse av en sjøl som konge, vanskeliggjør åpenhet i møte med andre. Så klart skal man være stolt over eget land, men sjølforståelsen må ikke være til hinder for å forstå andre.

6.10 Oppsummering

Som de tidligere delkapitlene viser, er det både likhetstrekk og forskjeller mellom elevenes bilde av Norges rolle i verden, Norges offisielle forståelse og de to lærebøkene *Radar* og *Streif*.

Tabell 3 viser framtrepende bilder av Norges rolle i verden i alle de fire analyserte elementene i forhold til dimensjonene i Modell 1:

Tabell 3: Oppsummering av elevtekstene sett i lys av to sider i læringskonteksten.

Dimensjon	Norges offisielle forståelse	<i>Radar</i>	<i>Streif</i>	Elevtekster
Statens egenskaper	<p>Stor olje-, gass-, skips- og fiskerinasjon.</p> <p>Store havområder: nordområdene.</p> <p>Forbilde gjennom å være et velferdssamfunn.</p>	<p>Norge som et lite land.</p> <p>Havkjempe pga. nordområdene.</p> <p>Verdens beste land å bo i.</p>	<p>Gass- og oljenasjon.</p> <p>Sterk aktør og havforvalter i nordområdene.</p>	<p>Norge som oljegigant.</p> <p>Norge som et lite land.</p> <p>Norge som et av verdens rikeste land.</p>
Kapitalistisk verdens-økonomi	<p>Sterk finansiell aktør blant annet gjennom Statens pensjonsfond.</p>	<p>I internasjonalt toppsjikt økonomisk.</p>	<p>Avhengig av handel.</p>	<p>Norge som en handelsnasjon.</p>

Mellom- statlige forhold	Forkjemper for internasjonal orden gjennom internasjonale organisasjoner. Fredsmekler og forkjemper for demokrati og menneskerettigheter. Bidrar til andre staters utvikling gjennom bistand. Pådriver for klima- og miljøarbeid.	Norge som avhengig av og pådriver for FN. Fredsmekler og plikttoppfyllende bistandsgiver.	FN viktig for internasjonalt samarbeid. Fredsmekler og bistandsgiver.	Norge som et vennskapelig land. Norge som humanitær stormakt.
Militær verdensorden	Militær deltagelse som en del av arbeidet for å skape en fredelig verden og internasjonal orden.	Verden som konfliktfylt. Medlem av NATO for å forsvare internasjonal orden.	NATO: samarbeid for fred. Militær deltager i kampen mot terror.	Norge som en militær aktør gjennom NATO.

Det er noen forskjeller og likheter mellom de to sidene i elevenes læringskontekst og elevtekstene som kan kommenteres. Det mest framtrepende og sammenfallende bildet er av Norge som olje-, gass og fiskerinasjon. Et annet sammenfallende bilde er av Norge som en handelsnasjon. Derimot er det ingen av elevene som skriver om Norges investering i utlandet gjennom statens pensjonsfond, slik Norges offisielle framstilling gjør, men dette nevnes heller ikke i lærebøkene.

Det er et fåtall av elevene som knytter internasjonale organisasjoner til sine mentale modeller av Norges rolle i verden. Dette er oppsiktsvekkende siden både Norges offisielle framstilling og lærebøkene framstiller Norges forhold til blant annet FN som meget viktig.

Innenfor forhold til andre stater er det spesielt Norges forhold til USA som opptar elevene. Flere av elevene reflekterer over Norges forhold til USA, noe som ikke er et emne verken i Norges offisielle framstilling eller i lærebøkene.

Begge sidene i elevenes læringskontekst bringer fram et bilde av Norge som en havkjempe gjennom å være forvalter av de store nordområdene. Dette bildet er det derimot ingen av elevene som trekker fram. Viktigheten av Norges satsning på nordområdene er omtalt i egne kapitler og avsnitt i begge lærebøkene og i Stortingsmelding nr. 15 (2008-2009). De fleste elevene skriver at Norge er et rikt land, uten å presisere hvordan dette har innvirkning på verden, ut over at Norge har mulighet til å bidra med bistand til fattige.

Norge som humanitær stormakt er et bilde som er gjeldende, både hos mange elever, i Norges offisielle framstilling og i lærebøkene. Likevel forsøker begge lærebøkene i noe grad å rette et litt kritisk blikk på Norges humanitære arbeid, noe som også noen av elevtekstene gjør.

Et framtrødende bilde som tegnes både av elementene i læringskonteksten og i mange av elevtekstene, er Norge som en fredsnasjon. Dette fredsbildet er noe i konflikt med bildet av Norge som militær aktør, som flere av elevene trekker fram. Flere av elevene skriver at Norge, gjennom å være medlem i NATO må delta i militære konflikter og er i krig. Det er en betegnelse verken i Norges offisielle forståelse eller lærebøkene benytter.

7

Konklusjon

7.1 Kvantitativt resultat og resultat av analyse gjennom analytisk modell

Problemstillingen i denne masteroppgaven søkte etter elevers bilde av Norges rolle i verden. Ut fra analysene av elevtekstene som er samlet inn, og drøftingen i lys av Norges offisielle forståelse og to lærebøkers framstilling av Norges rolle i verden, kan det trekkes fram framtrede bilder gjennom både gjennom den analytiske modellen, Modell 1, som ligger til grunn for analysen og gjennom kvantitative analyser.

Elevenes beskrivelser er meget varierte, noe som også bidrar til en konklusjon:

Elevenes mentale modeller av Norges rolle i verden er meget forskjellige slik de kommer til uttrykk i mitt materiale.

Innenfor hver av de fire dimensjonene i Modell 1 er det disse emnene som er mest framtrede i elevenes mentale modeller:

- **Innenfor statens egenskaper er det framtrede bilde at Norge er en liten, men rik oljenasjon.**
- **Innenfor kapitalistisk verdensorden er det framtrede bildet Norge som handelsnasjon.**
- **Innenfor mellomstatlige forhold er det framtrede bildet Norge som et vennskapelig land og en humanitær stormakt.**
- **Innenfor den militære verdensordenen er det framtrede bildet Norge som militær aktør.**

Ut fra den kvantitative analysen av elevtekstene kan ulike bilder av Norges rolle trekkes fram:

- **Det mest frekvente bildet av Norges rolle handler om Norge som en rik oljegigant.**
- **Et annet frekvent bilde handler om Norge som en handelsnasjon.**
- **Et middels frekvent bilde av Norges rolle i verden handler om Norge som humanitær stormakt.**

Når det kommer til framstillingsmåte og teksttype, viser tekstene at elevene i liten grad har et kritisk bilde av Norges rolle i verden.

8

Didaktiske implikasjoner

8.1 Reflekterende perspektiv

Som en avslutning på oppgaven er det et aspekt jeg har lyst til å reflektere over. En av mine forventninger, som jeg nevner i metodekapittelet, er at både lærebøkene og elevtekstene skal bringe fram et reflekterende og kritisk perspektiv på Norges rolle i verden. Dette viser seg i analysene av både elevtekstene og lærebøkene å være bortimot fraværende. Som forrige kapittel kort trekker opp, er elevenes gjennomgående positive beskrivelse av Norge i samsvar med begge de to elementene i elevenes læringskontekst som tekstene er sett i lys av. Begge lærebøkene trekker minimalt opp emner som er kontroversielle, men hver av dem forsøker ved å gi elevene en reflekterende oppgave, henholdsvis om Norges rolle som fredsmekler og som humanitær stormakt.

Som teorien trekker fram, er evnen til kritisk refleksjon av betydning for læring og kognitiv utvikling. Når man vet at denne evnen er av betydning for læring og for sjølstendighet, hvorfor viser den seg da ikke i større grad i lærebøkene og i elevtekstene?

Dette kapittelet vil ta for seg opplæring som fremmer en reflekterende og kritisk sans. Først presenteres kort teori som omhandler dette temaet, før det kommenteres med tanke på samfunnsfagdidaktiske implikasjoner.

8.2 Klasserommet og det offentlige rommets prinsipp

Dosent Carsten Ljunggren har forsket mye innenfor opplæring til demokrati og medborgerskap. Ljunggren mener at en mer globalisert verden også setter sterkere krav til sosial reproduksjon og fornyelse, også av medborgerskapsopplæringen (Ljunggren, 2008). Han har i sin forskning skissert en filosofisk grunn for en medborgerkapsopplæring som bygger på en politisk sosialisering innenfor kontroversielle spørsmål.

Dagens moralsk fundamenterte undervisning skaper utfordringer ifølge Ljunggren: “(...) den stänger individens förmåga och möjlighet att kritisera andras och den egna uppfattningen av sig själv.” (Ljunggren, 2008, s. 322). Opplæringens oppgave, sett ut fra “det offentlige rommets prinsipp”, er heller å åpne elevens vilje til å se kritisk på oppfatningen av seg sjøl og andre. Ljunggren setter begrepet “det offentlige rommets prinsipp” opp mot “epistemologiprinsippet” (Ljunggren, 2008, s. 319). Det offentlige rommets prinsipp tar høyde for å utnytte klasserommets politiske moralistiske potensial, mens epistemologiprinsippet har et forberedende læringsperspektiv med sikte på å utdanne

framtidig medborgere. Det offentlige rommets prinsipp handler også om å gi kunnskap mer personlig betydning, i stedet for allmenn betydning.

Det offentlige rommets prinsipp er en løsning på skolens rasjonalitetsproblem fordi det vil virke gjennom elevenes rasjonalitet, deres hverdag, heller enn lærebøkernes rasjonalitet. Det som skjer i klasserommet, blir spesielt viktig for å sette elevenes verden i sentrum, ikke minst for å være en motvekt til lærebøkene: “Det offentlige rummets princip – skolans och lärarens uppgift att genom sin undervisningspraktik resa anspråk på att vara ett offentlig rum – innebär ett accepterande av att befinna sig ställd inför en rad kontroversiella frågor grundade i politik ock moral så som de bärs upp av de deltagande individerna, snarare än av läroböckerna.” (Ljunggren, 2008, s. 319).

Det offentlige rommets prinsipp er basert på deliberativ demokratitradisjon.

8.3 Det offentlige rommets prinsipp og Norges rolle i verden

Ett av målene med samfunnsfag er å bidra til elevenes reflekterende og kritiske evner: “(...) gje elevane større evne til å tenkje fritt, perspektivrikt, kritisk og tolerant.” (Utdanningsdirektoratet, 2010a). For å fylle elever med denne kompetansen innenfor emnet Norges rolle i verden, stilles det sterke krav til undervisningen, ikke minst fordi lærebøkene viser seg å være sterkt sammenfallende med Norges offisielle forståelse av egen rolle i verden. Ljunggren setter også undervisningen og klasserommet i sentrum og setter elevene som utgangspunkt for opplæringen.

Som drøftingskapittelet trekker opp, er elevenes jevnt over positive forståelse av Norges rolle i verden av betydning for oppfattelsen av “de andre”. Ved å sette fokus på det som ligger i “det offentlige rommets prinsipp”, vil forståelsen av “oss” og “de andre” bli utsatt for refleksjon og diskusjon. Dette vil kunne bidra til et mer nyansert bilde av egen og andres identitet og rolle.

Det er flere områder ved Norges rolle som er kontroversielle. Det handler blant annet om forvaltning av nordområdene, om fred og bistand, om militær deltagelse, om internasjonale organisasjoners makt og om innflytelsesnivå. Disse kan skape et grunnlag for refleksjon og debatt i klasserommet basert på det offentlige rommets prinsipp.

8.4 Konkrete tiltak

For i større grad å forsøke og skape mer kritiske og reflekterte elever enn det elevtekstene i denne oppgaven viser, er det viktig at lærerne tar i bruk klasserommet som en arena for refleksjon og drøfting. Det må skapes rom for at elevene kan ta utgangspunkt i sin egen erfaring for å gi en dypere mening til tematikken som tas opp. Iscenesettelse av en politisk

diskurs er viktig i norske klasserom. Debatter som tar opp kontroversielle emner, vil bidra til at elever får reflekterte og nyanserte bilder av Norges rolle i verden.

Elever er utrolig nysgjerrig på verden og diskuterer gjerne så lenge det finnes rom for det. Som lærer er det viktig å skape dette rommet, og tørre å ta tak i saker hvor fasitsvarene ikke er gitt. Det er flere konkrete tiltak som kan gjøres for å åpne opp klasserommet og skape debatt rundt Norges rolle. Det viktigste er å skape trygge rammer som fremmer alle elevenes mulighet til å dele sine refleksjoner.

Avisartikler er en innfallsvinkel til å skape debatt rundt temaet. Denne informasjonskilde gir ulike perspektiv på saker, og som elevene ga uttrykk for i bakgrunnskjema for datainnsamlinga, anser de aviser som en middels viktig kilde til informasjon.

Det er ikke gitt at Norges betydning i verden er stor, sjøl om Norges offisielle forståelse ønsker å framstille det slik. Som flere av de reflekterende elevtekstene trekker opp, er det grunn til å spørre seg om Norge liker å se på seg sjøl som større enn det realiteten tilsier. Avisartikler og kommentarer kan bidra til å sette søkelys på sider som Norges offisielle forståelse og lærebøkene ikke trekker fram.

I disse dager er det flere mediasaker å ta tak i som kan være gjenstand for refleksjon og diskusjon rundt Norges rolle i verden. 13. mai publiserte Morgenbladet lederen "Krigsnasjonen Norge" (Hagen, 2011). Kommentaren kan brukes som en inngangsport til en åpen debatt om Norges rolle som militær aktør. Elevenes tekster viser et spenn innenfor dette tema som er et godt grunnlag for en åpen diskusjon. Temaet kan også sees i sammenheng med den pågående militære aksjonen i Libya hvor Norge deltar med flere jagerfly. Det vil være lærerikt å la elevene reflektere og diskutere hvorvidt Norge er delaktig i krig eller ei.

Et annet tema som kan bidra til en åpen debatt, er bistandsarbeidet. Dette viser flere av elevene i sine tekster. 17. mai presenterte Dagens Næringsliv på sin nettside en kronikk hvor Bill Gates hyller Norges innsats for de fattige i verden (Gates, 2011). Norges bistandsarbeid har de siste årene blitt utsatt for mye kritikk, og flere har spurt om Norge bidrar nok i kampen mot fattigdom. Andre har spurt hvorvidt Norges bistandsarbeid gjøres på en effektiv måte. Gates trekker fram Norge om et praktksempel og skriver at nordmenn er generøse mennesker. Hvorvidt dette stemmer kan være et spørsmål til diskusjon.

8.4 Avslutning

Hovedoppgaven i samfunnsfag er å oppdra sjølstendige borgere med evne til kritisk refleksjon. Dette må samfunnsfagdidaktikken ta høyde for og sørge for. De arbeidsmetodene og undervisningsmetodene som tas i bruk, må skape rom for utvikling av den kritiske sansen. Det setter krav til elevaktive undervisningsformer som er åpne for å belyse kontroversielle spørsmål fra flere sider. Klasserommet må åpnes slik at emner kan tas opp til diskusjon. Det vil gi flere elever et rikere læringsutbytte.

Litteraturliste

- Andresen, E., & Henningsen, R. (2009). *Radar: samfunnsfag Vg1 og Vg2*. [Oslo]: Cappelen Damm.
- Arnesen, E. (2009). *Streif: samfunnsfag for videregående*. Oslo: Samlaget.
- Boréus, K., & Bergström, G. (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Brown, C., & Ainley, K. (2005). *Understanding international relations*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Gates, B. (2011). Tusen takk, Norge. *Dagens Næringsliv* Hentet 17.05.11, fra <http://e24.no/makro-og-politikk/tusen-takk-norge/20058562>
- Giddens, A. (1997). *Modernitetens konsekvenser*. Oslo: Pax.
- Hagen, A. v. d. (2011). Norge som krigsnasjon. Hentet 17.05.11, fra <http://www.morgenbladet.no/article/20110513/OLEDER/705139931>
- Halford, G. S. (1993). *Children's understanding: the development of mental models*. Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum.
- Hong, W.-P., & Halvorsen, A.-L. (2010). Teaching Asia in US secondary school classrooms: a curriculum of othering. *Journal of Curriculum Studies*, 42(3), 371-393.
- Inokuchi, H., & Nozaki, Y. (2005). "Different than Us": Othering, Orientalism, and US middle school students' discourses on Japan. *Asia Pacific Journal of Education*, 25(1), 61 - 74.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., & Kristoffersen, L. (2007). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forl.
- Kirkwood, T. F. (2001). Our Global Age Requires Global Education: Clarifying Definitional Ambiguities. [Article]. *Social Studies*, 92(1), 10.
- Leksikon, S. N. (2009). Nils Waltersen Aasen. Hentet 10.05.11, fra http://snl.no/Nils_Waltersen_Aasen

Levstik, L. S., & Tyson, C. A. (2008). *Handbook of research in social studies education*. New York: Routledge.

Ljunggren, C. (2008). Det offentliga rummets princip - om kontroversiella frågor i utbildningen. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 92(04), 314-327.

Messialas, B. G. (1991). Education for international understanding. In J. P. Shaver (Ed.), *Handbook of research on social studies teaching and learning* (pp. 448-458). New York: Macmillan Publishing Company.

Neumann, I. B., & Gstöhl, S. (2006). Introduction. Lilliputians in Gulliver's World? In C. Ingebritsen (Ed.), *Small states in international relations* (pp. 3-36). Seattle, Wash.: University of Washington Press.

Nordkvelle, Y. T., & Tvette, I. (2010). *Nord/Sør perspektivet i norske lærebøker*.

Nyhamar, T. (2007). Norsk utenrikspolitikk: Nasjonal internasjonalisme? In J. Hovi & R. Malnes (Eds.), *Anarki, makt og normer: innføring i internasjonal politikk* (pp. 144-165). Oslo: Abstrakt forl.

Pingel, F. (2009). UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision

Ryeng, S. (1998). *Metode og teori i læreverkanalyse* (Vol. 1/98). Tromsø: UNIKOM.

Samfunnsveven. (2009). Skolevalg 09 Intervjuskjema. Hentet 03.05.11, fra http://www.samfunnsveven.no/cms/skolevalg/pdf/skjema/2009_skolevalgskjema.pdf

Selander, S. (1988). *Lärobokskunskap: pedagogisk textanalys med exempel från läroböcker i historia 1841-1985*. Lund: Studentlitteratur.

Selander, S., & Skjelbred, D. (2004). *Pedagogiske tekster for kommunikasjon og læring*. Oslo: Universitetsforl.

Silverman, D. (2006). *Interpreting qualitative data: methods for analyzing talk, text and interaction*. Los Angeles: SAGE.

Solhaug, T. (2009). Two Configurations for Accessing Classroom Computers: Differential Impact on Students' Critical Reflections and Their Empowerment. *Journal of Computer Assisted Learning*, 25(5), 411-422.

- Thagaard, T. (2009). *Systematikk og innlevelse: en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforl.
- Torney-Purta, J. (1986). *Predictors of global awareness and concern among secondary school students*. Columbus: The Mershon Center, Ohio State University.
- Torney-Purta, J. (1989b). Political Cognition and Its Restructuring in Young People. *Human Development*, 32(1), 14-23.
- Torney-Purta, J. (1992). Cognitive representations of the political system in adolescents: The continuum from pre-novice to expert. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 1992(56), 11-25.
- Torney-Purta, J. V., Schwille, J., & Amadeo, J.-A. (1999). *Civic education across countries: twenty-four national studies from the IEA Civic Education Project*. Amsterdam: IEA.
- Utdanningsdirektoratet. (1997). Den generelle delen av læreplanen. Hentet 26.01.11, fra http://www.udir.no/upload/larerplaner/generell_del/generell_del_lareplanen_bm.pdf
- Utdanningsdirektoratet. (2010a). Læreplan i samfunnsfag - Føremål. Hentet 26.01.11, fra <http://www.udir.no/grep/Lareplan/?laereplanid=1097986>
- Utdanningsdirektoratet. (2010b). Læreplan i samfunnsfag - Kompetansemål. Hentet 05.01.11, fra <http://www.utdanningsdirektoratet.no/grep/Lareplan/?laereplanid=1097986&visning=5>
- Utenriksdepartementet, D. k. (2008-2009). *St.meld. nr. 15 (2008–2009) Interesser, ansvar og muligheter - Hovedlinjer i norsk utenrikspolitikk*.
- Zevin, J. (2003). Perceptions of National Identity: How Adolescents in the United States and Norway View Their Own and Other Countries. [Article]. *Social Studies*, 94(5), 227-231.
- Zong, G., Wilson, A. H., & Quashiga, A. Y. (2008). Global education. In L. S. Levstik & C. A. Tyson (Eds.), *Handbook of research in social studies education*. New York: Routledge.
- Østerud, Ø. (2007). *Statsvitenskap: innføring i politisk analyse*. Oslo: Universitetsforl.

Tabelliste

Tabell 1: Oppsummering av Norges offisielle forståelse og lærebøkens framstilling av Norges rolle	45
Tabell 2: Oppsummering av elevenes bilder	72
Tabell 3: Oppsummering av elevtekstene sett i lys av to sider i læringskonteksten	81

Figurliste

Figur 1: Elevenes beskrivelser av viktigste kilder til informasjon i politiske saker	29
Figur 2: Elevenes beskrivelser av viktigheten av læreboka som informasjonskilde.	36
Figur 3: Dimensjonene i elevenes beskrivelser.	50
Figur 4: Antall av dimensjonene som finnes i elevtekstene	50
Figur 5: Kategoriene innenfor dimensjonene som beskrives	51
Figur 6: Kategorier som er vektlagt i elevtekstene.....	52
Figur 7: Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til kjønn.	63
Figur 8: Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til skole.	64
Figur 9: Kategorier som er beskrevet, sett i forhold til klasse.....	65

Modelliste

Modell 1: Dimensjoner ved staters roller i verden.	15
---	----

Vedlegg 1

Tilleggsinformasjon:

1. Kjønn:

- Jente
- Gutt

2. Har du innvandrerbakgrunn?

- Nei
- Ja, fra et land i Vest-Europa/Nord-Amerika
- Ja, fra andre deler av verden
- Vil ikke svare

3. Hva vil du si er din viktigste kilde til informasjon om politiske saker?

- Aviser
- TV og radio
- Internett
- Skolen og undervisningen
- Familien og nære venner
- Møter og deltakelse i foreninger/lag
- Vet ikke / Vil ikke svare

4. På en skala fra 1 til 10, hvor viktig har læreboka i samfunnsfag vært som informasjonskilde?

Ring rundt svaret og kommenter.

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Kommentar:

Vedlegg 2

Formålet med denne datainnsamlingen er å studere elevs forståelse av Norges rolle i verden. Elevbesvarelsene danner grunnlaget for en masteroppgave i samfunnsfagdidaktikk, som forventes ferdigstilt våren 2011. Dine svar gir et verdifullt innblikk i hvordan du som elev forstår Norge som internasjonal aktør.

Det er frivillig å delta, og alle som deltar er anonyme. Undersøkelsen består av en langsvarsoppgave og noen få avkrysningsspørsmål. Dette er ikke en kunnskapsprøve, men en innsamling av elevs tanker og refleksjoner rundt spørsmålet om Norges rolle i verden. Det er ønskelig at du skriver så utfyllende som mulig om det som faller de inn når de leser det første spørsmålet. Det er dine tanker og refleksjoner rundt spørsmålet som er av interesse. Ellers er det viktig at du svarer på alle tilleggsspørsmålene på siste side, og kommenterer det siste spørsmålet.

Takk for at du deltar i denne datainnsamlingen i forbindelse med min masteroppgave i samfunnsfagdidaktikk ved NTNU.

Ida Sandholtbråten

*Mastergradsstudent i samfunnsfagdidaktikk
Program for lærerutdanning (PLU), NTNU*

Vedlegg 3

Kodeskjema

Kodeemner	Tekst
Plass (overordnet + tematisk): Sideantall: Avsnitt:	
Ordbruk:	
Sammendrag:	
Framstillingsmåte: Bredde vs. dybde:	
Framstillingsmåte: 1. Beskrivende, 2. Reflekterende/kritisk	
Beskrivelser i forhold til teoretisk modell: Hvilke dimensjoner/verdenssystemer beskrives? 1. Statens egenskaper 2. Kapitalistisk verdensøkonomi 3. Mellomstatlige forhold 4. Militær verdensorden	

ELEVTEKSTENE:		
Kategorisering:		
Kategori	Operasjonalisering	
1. Geografisk beliggenhet	<i>Beskrivelser ut fra geografi: en stat langt nord, i utkanten.</i>	
2. Historie og kultur	<i>Beskrivelser hvor den norske historie og kultur (demokratisk kultur. Fredelig/nøytralt historie) nevnes.</i>	
3. Størrelse	<i>Beskrivelser hvor fysisk størrelse (stor, liten) benyttes.</i>	
4. Befolkning	<i>Beskrivelser hvor befolkningsstørrelse er et nevnt som viktig for Norges rolle.</i>	
5. Kompetanse	<i>Beskrivelser hvor kompetanse: forskning, oppfinnelser o.l. er et nevnt</i>	
6. Samfunnsverdier	<i>Beskrivelser hvor samfunnsverdier, samfunnsorganisering og politisk system er et nevnt.</i>	
7. Engasjementspolitikk	<i>Beskrivelser av uegennyttige handlinger som humanitært arbeid, fredsmekling og fred.</i>	
8. Økonomiske ressurser	<i>Beskrivelser hvor Norges økonomiske ressurser nevnes som en faktor for Norges rolle.</i>	

9.	Naturressurser	<i>Beskrivelser som inneholder naturressurser, som f.eks. olje og gass og fiskeri som viktige for Norges rolle.</i>	
10.	Verdens økonomi	<i>Beskrivelser som nevner Norsk handel som betydningsfull.</i>	
11.	Forhold til andre stater	<i>Beskrivelser som nevner Norges forhold til andre stater på ulike måter.</i>	
12.	Klima og miljø	<i>Beskrivelser hvor Norges rolle i forhold til klima og miljø tas opp.</i>	
13.	Internasjonale organisasjoner	<i>Beskrivelser hvor lover, regler og organisasjoner nevnes som betydning for Norges rolle.</i>	
14.	Militære forhold	<i>Beskrivelser som inneholder militære begrunnelser for Norges rolle.</i>	
15.	Havområder	<i>Beskrivelser hvor havområder (Nordområdene) beskrives som betydningsfulle for Norges rolle.</i>	
16.	Innflytelse	<i>Beskrivelser hvor betydning, anerkjennelse og grad av innflytelse nevnes.</i>	
Kommentar/interessante sitater:			

